

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ»
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ
ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΣΤΡΑΤΙΩΝ (1944)
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ, ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ιγνάτιος Αθανασέλλης

Αθήνα, 2019

Σελίδα σκόπιμα κενή

Τριμελής Επιτροπή

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου(Επιβλέπων)

Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Αναπλ. Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Ιγνάτιος Αθανασέλλης, 2019

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα.

Σελίδα σκόπιμα κενή

*Αφιερώνεται στη Φαίη και στην Εμμανουέλα για
την υπομονή την ηθική υποστήριξη και τη κατα-
νόησή τους για το χρόνο που τους στέρησα.*

Σελίδα σκόπιμα κενή

Συντομογραφίες

Α'Π.Π	Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος
Β'Π.Π	Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος
Ο.Σ	Ομάδα Στρατιών

Σελίδα σκόπιμα κενή

Ευχαριστίες

*Αισθάνομαι την ειλικρινή ανάγκη να ευχαριστήσω
τους καθηγητές του Μεταπτυχιακού προγράμματος για το νέο παράθυρο γνώσης
που με τόση προθυμία μου άνοιξαν.*

Σελίδα σκόπιμα κενή

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	13
Abstract.....	14
Εισαγωγή.....	15
Κεφάλαιο πρώτο	
Περίοδος πριν την Έναρξη των Επιχειρήσεων.....	17
Δομή – Οργάνωση Αντίπαλων Στρατών	17
Τακτική Γερμανικού Στρατού.....	19
Χίτλερ και Βέρμαχτ.....	23
Κόκκινος Στρατός.....	24
Κεφάλαιο δεύτερο	
Γερμανο – Σοβιετικός Πόλεμος.....	29
Περίοδοι του Πολέμου.....	29
Κατάσταση των Αντιπάλων.....	31
Μορφολογία του Θεάτρου Επιχειρήσεων.....	34
Ιδέα Ενεργείας Αντιπάλων.....	37
Σοβιετικοί.....	37
Γερμανοί.....	40
Στρατιωτικοί Αντικειμενικοί Σκοποί και Αποστολές Αντιπάλων.....	41
Κόκκινος Στρατός.....	41
Βέρμαχτ.....	44
Διεξαγωγή της Επιχείρησης ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ.....	47
Συμπεράσματα.....	56
Κεφάλαιο τρίτο	
Στρατηγική Ανάλυση.....	59
Ανάλυση σε Επίπεδο Υψηλής Στρατηγικής.....	59
Στρατηγικές Επιδιώξεις των Αντιπάλων.....	63
Σοβιετικοί.....	63
Γερμανοί.....	66
Στρατιωτικό Δόγμα.....	70
Σοβιετικοί.....	70
Γερμανοί.....	71
Ανάλυση της Επιχείρησης σε Επίπεδο Στρατιωτικής Στρατηγικής.....	72
Αίτια της Ήττας των Γερμανών.....	76

Εσφαλμένη Εκτίμηση της Σοβιετικής Κύριας Προσπάθειας.....	81
Θεωρία των Οχυρωμένων Τοποθεσιών.....	86
Στρατηγική Θεώρηση.....	86
Επιχειρησιακή Θεώρηση.....	87
Τακτική Θεώρηση.....	88
Η Πραγματική Αιτία της Εμμονής του Χίτλερ.....	88
Αεροπορική Υπεροχή.....	89
Εξωτερική Βοήθεια.....	91
Ανάλυση σε Επιχειρησιακό – Τακτικό Επίπεδο.....	93
Σοβιετικό Σχέδιο Παραπλάνησης.....	93
Έλεγχος και Διοίκηση των Επιχειρήσεων.....	96
Διαδοχικές Επιχειρήσεις.....	98
Τακτική.....	99
Διάβαση Κωλυμάτων.....	104
Χρήση Πυροβολικού.....	106
Χρήση Αεροπορίας.....	107
Προσωπικότητα Ηγητόρων.....	109
Κεφάλαιο τέταρτο	
Διδάγματα για το Σήμερα.....	112
Επίλογος.....	114
Βιβλιογραφία.....	116
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	
«Α» Επιθετικές Επιχειρήσεις στη Λευκορωσία 1943-44.....	118
«Β» Οχυρές Τοποθεσίες στον Τομέα της Κεντρικής Ο.Σ.....	119
«Γ» Σχεδιάγραμμα Επιχείρησης ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ.....	120
«Δ» Αναλογία Δυνάμεων Σοβιετικών – Γερμανών.....	122
«Ε» Συγκρότηση Δυνάμεων Αντιπάλων.....	125
«ΣΤ» Χρονολόγιο Επιχείρησης ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ.....	130
«Ζ» Πιθανοί Τρόποι Ενεργείας Κόκκινου Στρατού.....	134
«Η» Κύρια Προσπάθεια Σοβιετικών Σύμφωνα με τη Βέρμαχτ.....	135
«Θ» Βοήθεια των ΗΠΑ στην ΕΣΣΔ.....	136

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία αφορά στη στρατηγική ανάλυση της επιχείρησης ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ, κατά την οποία ακριβώς μετά από 3 χρόνια από την εκδήλωση της επιχείρησης ΜΠΑΡΜΠΑΡΟΣΑ, στα ίδια πεδία μαχών της Λευκορωσίας, η γερμανική Κεντρική Ομάδα Στρατιών αντιμετωπίζει και πάλι τον Κόκκινο Στρατό αλλά αυτή τη φορά είναι αμυνόμενη και σε δυσχερή θέση έναντι του αντιπάλου της.

Η ήττα της Βέρμαχτ ήταν συντριπτική καθόσον ο Κόκκινος Στρατός στον ελάχιστο διάστημα του ενάμιση μήνα (22 Ιουνίου – 7 Αυγούστου 1944) κατάφερε να προελάσει σε βάθος μεγαλύτερο των 500χλμ, καταστρέφοντας κυριολεκτικά 27 Μεραρχίες και 13 Ταξιαρχίες.

Στην εργασία αναφέρεται η οργάνωση, το στρατιωτικό δόγμα και η τακτική των αντιπάλων και περιγράφεται συνοπτικά η εξέλιξη της επιχείρησης.

Επιχειρείται η ανάλυση σε επίπεδο υψηλής και στρατιωτικής στρατηγικής και εξετάζονται οι παράγοντες που καθόρισαν την έκβαση της επιχείρησης σε στρατιωτικό στρατηγικό και επιχειρησιακό επίπεδο. Συγκεκριμένα εξετάζεται η αδυναμία των Γερμανών να προσδιορίσουν την κύρια προσπάθεια των Σοβιετικών οι οποίοι κατάφεραν τον αιφνιδιασμό του αντιπάλου τους σε στρατηγικό και επιχειρησιακό επίπεδο, η εγκατάλειψη της ελαστικής άμυνας και η υιοθέτηση από τον γερμανικό Στρατό της στατικής άμυνας και της θεωρίας των οχυρωμένων τοποθεσιών, η ικανότητα των Σοβιετικών στην επιχειρησιακή σχεδίαση αλλά και στη διοίκηση - έλεγχο και διεξαγωγή διαδοχικών επιχειρήσεων μεγάλης κλίμακας επί ευρέος μετώπου, με μεγάλη ταχύτητα και σε μεγάλο βάθος, τη συμβολή στην επιτυχία του αεροπορικού όπλου αλλά και τη καθοριστική συμβολή των Δυτικών Συμμάχων, είτε άμεσα με την παροχή εφοδίων και οπλικών συστημάτων σε μεγάλους αριθμούς, είτε έμμεσα, με τους στρατηγικούς βομβαρδισμούς της γερμανικής ενδοχώρας και την απόβαση στη Νορμανδία.

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την παραπάνω ανάλυση έχουν αξία και για τις σύγχρονες επιχειρήσεις.

Λέξεις – κλειδιά:

Κεντρική Ομάδα Στρατιών, Μπαγκράτιον, Λευκορωσία, Μπομπρούισκ, Βιτέμπσκ, Μινσκ, Μασκινόφκα, οχυρωμένες τοποθεσίες, στατική άμυνα

Abstract

This diploma thesis deals with the strategic analysis of the operation BAGRATION, which took place three years after the operation BARBAROSSA, on the same battlefields in Belorussia. In the operation German Army Group Center was facing again the Red Army but this time being in the defensive position.

Wehrmacht's defeat was overwhelming, as the red Army managed to advance to a depth of more than 500km, in the short period of a month and a half (22 June – 7 August 1944), literally destroying 27 German Divisions and 13 Brigades.

In the thesis is mentioned the organization, the military doctrine and the tactics of the opponents, as well a brief description of the operation.

The analysis is carried out at the level of grand strategy and military strategy and the factors that determined the outcome of the operation are examined up to the operational level.

In particular, is being examined the German's inability to identify the main effort of the Soviets, who managed to surprise their opponent at the strategic and operational level, the abandonment of elastic defence and the adoption by the German Army of the 'standing fast' defensive doctrine and the Hitler's theory of 'fortified places', the ability of the Soviets in operational planning and command and control of large – scale, successive and rapidly developing operations, the contribution of the air force to the success, as well as the Western Allies contribution to the soviet victory either directly by providing supplies and weapons in large quantities, or indirectly, by the strategic bombing of the German hinterland and the invasion in Normandy.

The conclusions drawn from the above analysis are of value and are still applicable.

Key words:

Bagration, Belorussia, Bombruisk, Vitebsk, Minsk, Maskirovka, 'Fortified places', 'standing fast'.

Εισαγωγή

Αιφνιδιαστικά, νωρίς το πρωί της 22 Ιουνίου 1941, η Γερμανία με δύναμη άνω των 3 εκατομμυρίων στρατιωτών ξεκινούσε την περίφημη επιχείρηση ΜΠΑΡΜΠΑΡΟΣΑ ενάντια στην ΕΣΣΔ.

Με αιχμή του δόρατος τέσσερις ομάδες Στρατιών Πάντσερ (Panzer Groups) και υπό ισχυρότατη αεροπορική κάλυψη η φαινομενικά ακαταμάχητη (και αήττητη έως τότε) Βέρμαχτ (Wehrmacht) προέλασε από τα δυτικά σύνορα της ΕΣΣΔ προς τις παρυφές του Λένινγκραντ της Μόσχας και του Ροστόφ στο εκπληκτικά μικρό χρόνο των 6 μηνών (προέλαση σε βάθος άνω των 1000χλμ¹).

Αντιμέτωπος με αυτή τη βαθιά αιφνιδιαστική και αμείλικτη γερμανική διείσδυση, ο Κόκκινος Στρατός και το Σοβιετικό κράτος ήταν υποχρεωμένοι να πολεμήσουν για την επιβίωσή τους.² Τρία χρόνια μετά στα πεδία μαχών της Λευκορωσίας βλέπουμε τους ίδιους πρωταγωνιστές σε αντίστροφους ρόλους. Ο Κόκκινος Στρατός είναι πλέον σε ρόλο επιτιθέμενου και η Βέρμαχτ ο αμυνόμενος κάθε εκατοστού της τοποθεσίας που κατείχε. Η μεγάλης κλίμακας επιθετική ενέργεια κατά της γερμανικής Κεντρικής Ομάδας Στρατιών (Ο.Σ), έχει ξεκινήσει και θα καταλήξει με την καταστροφή των γερμανικών δυνάμεων.

Οι επιχειρήσεις του Κόκκινου Στρατού του καλοκαιριού και του φθινοπώρου του 1944 στο Ανατολικό Μέτωπο προκάλεσαν τεράστιες απώλειες στις δυνάμεις του Άξονα, του οποίου οι απώλειες, μόνο κατά τις επιχειρήσεις του καλοκαιριού ανέρχονται στους 465000 νεκρούς και αιχμαλώτους. Την περίοδο 1 Ιουνίου έως 30 Νοεμβρίου 1944, οι Γερμανικές απώλειες σε όλα τα μέτωπα ήταν 1457000 εκ των οποίων οι 903000 (62%) στο Ανατολικό Μέτωπο.³

Μέχρι το τέλος του 1944, μόνο οι Ούγγροι είχαν παραμείνει σύμμαχοι των Γερμανών. Η Γερμανία ήταν απομονωμένη και πολιορκημένη, με το Κόκκινο Στρατό να βρίσκεται στην Ανατολική Πρωσία στο Βορρά, κατά μήκος του ποταμού Βιστούλα στη Πολωνία και στις όχθες του Δούναβη στην Ουγγαρία και τον Αμερικανικό Στρατό

¹ Για να αντιληφθούμε τη ταχύτητα της προέλασης θα πρέπει να έχουμε υπόψη ότι το άρμα Panzer III που χρησιμοποιούσαν οι Γερμανοί είχε μέγιστη ταχύτητα 32Km/h και αυτονομία περίπου 150 km.

² David M Glantz, The Soviet – German War 1941-1945, Myths and Realities a Survey Essay (Clemson, Clemson University, 2001) σ.4

³ Στο ίδιο σ.82

δυτικά σε απόσταση αναπνοής από τα σύνορά της.

Με το τέλος του 1944, η ΕΣΣΔ ήταν στη στρατηγική θέση να κατακτήσει το υπόλοιπο της Πολωνίας, την Ουγγαρία και την Αυστρία σε μία μόνο εκστρατεία. Το μόνο ερώτημα ήταν αν σε αυτή τη τελευταία, όπως φαινόταν, φάση του πολέμου θα έπρεπε ο Κόκκινος Στρατός να προελάσει προς το Βερολίνο και εάν ναι, που θα ολοκλήρωναν τις επιχειρήσεις τους οι Σύμμαχοι.

Κεφάλαιο Πρώτο

Περίοδος πριν την Έναρξη των Επιχειρήσεων

Δομή – Οργάνωση Αντιπάλων Στρατών

Ο γερμανικός στρατός το 1939 ήταν ο ισχυρότερος στην Ευρώπη. Η υπεροχή του δεν οφειλόταν στη τεχνολογική υπεροχή και τον ανώτερο οπλισμό, (το οποίο αποτελεί ένα μύθο) αλλά στη μιλιταριστική του παράδοση. Τόσο στην επιχείρηση κατά της Πολωνία όσο και στο κεραυνοβόλο πόλεμο κατά της Γαλλίας η γερμανικός στρατός δεν υπερτερούσε των αντιπάλων του τεχνολογικά. Τουναντίον μπορούμε να πούμε ότι υπολείπόταν του γαλλικού στρατού.⁴

Το γερμανικό Γενικό Επιτελείο επηρεάστηκε από τις ιδέες του Βρετανού Λίντελ Χαρτ (Liddell Hart) ο οποίος υποστήριξε την ανάπτυξη των τεθωρακισμένων δυνάμεων κρούσης ως την αιχμή του δόρατος των ενόπλων δυνάμεων, αναπτύσσοντας τη θεωρία του «επεκτεινόμενου χειμάρρου»⁵, το χτύπημα του σφυριού που συντρίβει τις εχθρικές δυνάμεις με Μονάδες τεθωρακισμένων και μηχανοκίνητου Πεζικού οι οποίες προστατεύουν τα πλευρά τους απλά με την ταχύτητα και την ισχύ πυρός που διαθέτουν.⁶

Τη θεωρία του Χαρτ οι Γερμανοί τη βελτίωσαν προσθέτοντας στο Πεζικό και τα τεθωρακισμένα και τμήμα της αεροπορίας με αεροσκάφη προσβολής επίγειων στόχων, δημιουργώντας έτσι τον αστραπιαίο πόλεμο.⁷

Οι γερμανικές ένοπλες δυνάμεις ελεγχόταν από το «Επιτελείο του Ηγέτη (Φίρερ)» [Führerhauptquartier (Führer's HQ)] διά της «Ανώτατης Διοίκησης της Βέρμαχτ» (Oberkommando der Wehrmacht - OKW), της οποίας προϊστάτο ο Χίτλερ, ως ανώτατος πολιτικός άρχοντας. Κάτω από αυτό το Γενικό Επιτελείο υπήρχαν τα, θεωρητικώς ανεξάρτητα, επιτελεία των κλάδων.

Το Γενικό Επιτελείο Στρατού ήταν το OKH (Oberkommando des Heeres). Από το Δεκέμβριο του 1941, ο Χίτλερ, για διάφορους λόγους, ανέλαβε προσωπικά τη διοίκηση του Στρατού, αφήνοντας στον Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου, αρμοδιότητες

⁴ William J.K. Davies, German Army Handbook 1939-1945, (New York, Arco Publishing Company Inc, 1977), σ.13

⁵ «expanding torrent»

⁶ Davies, German Army Handbook 1939-1945, σ.14

⁷ Στο ίδιο, σ.14

λίγο περισσότερες από αυτές ενός γραφέα.⁸

Ο Στρατός ήταν οργανωμένος σε Ομάδες Στρατιών, Στρατιές, Σώματα Στρατού, Μεραρχίες κ.ο.κ

Οι Στρατιές και τα Σώματα Στρατού ήταν κατ' αρχήν ενός τύπου (π.χ Τεθωρακισμένη Στρατιά). Τα βασικά είδη των Σχηματισμών του Στρατού ήταν Πεζικό, Τεθωρακισμένα, Αλεξιπτωτιστές και Ορεινού Αγώνα.

Για όλους του στρατούς του Β'Π.Π, η Μεραρχία αποτελούσε το βασικό Σχηματισμό, που είχε την οργάνωση και τη σύνθεση που επέτρεπε την ανάληψη διεξαγωγής διάφορων μορφών αγώνα και μπορούσε να επιχειρήσει είτε ανεξάρτητα είτε ως μέλος ενός μεγαλύτερου Σχηματισμού. Διέθετε τμήματα αναγνώρισης, Διαβιβάσεων και Μηχανικού.

Μία Μεραρχία διέθετε 4 έως και 9 Τάγματα Πεζικού, ένα Σύνταγμα πυροβολικού και Μονάδες Διοικητικής Μέριμνας και άλλες Υπηρεσίες, που την καθιστούσαν αυτάρκη στο πεδίο. Επίσης μπορεί να διέθετε 1-2 Μονάδες τεθωρακισμένων για να την ενισχύσουν στον επιθετικό αγώνα εάν αυτή θα ήταν η αποστολή της.

Ο όρος Ταξιαρχία (Brigade) χρησιμοποιούταν για Σχηματισμό 2 Συνταγμάτων (Regiments) ή για συνδυασμό οργανικών Μονάδων αντίστοιχου μεγέθους (π.χ Panzer Brigade). Επίσης οι Γερμανοί χρησιμοποιούσαν τον παλαιό όρο «Bataillon» αντί του «Battalion» ειδικά για το Τάγμα Μηχανικού και τις Μονάδες Αναγνώρισεως των Μεραρχιών μετά το 1944. Υπό το φιλοσοφία του αστραπιαίου πολέμου ο γερμανικός στρατός διέθετε τις «Μεραρχίες κρούσης» (hitting Divisions) , οι οποίες ήταν λίγες στον αριθμό, καλά εξοπλισμένες και τελείως μηχανοκίνητες και υποστηριζόταν από λιγότερο ισχυρούς αλλά πλήρως μηχανοκίνητους Σχηματισμούς Πεζικού.⁹

Η μεγαλύτερη δυσχέρεια που προκαλούταν από τη δομή αυτή, λαμβάνοντας υπόψη τις παραγωγικές δυνατότητες της αμυντικής βιομηχανίας, ήταν ότι περίσσευε λίγος οπλισμός και μεταφορικά για την κάλυψη των αναγκών των υπολοίπων Μονάδων. Αυτό όμως δεν θεωρούταν σημαντικό από το Γενικό Επιτελείο Στρατού (ΟΚΗ).

Το κοινό Πεζικό προοριζόταν για την σταθεροποίηση των κερδών, τη κατοχή εχθρικής περιοχής ή για τη διατήρηση σταθερών τομέων στη πρώτη γραμμή. Στο σχεδιασμό του Γενικού Επιτελείου ήταν η μεταφορά των Μονάδων απλού Πεζικού σιδηροδρομικώς και η κάλυψη των μεταφορικών τους αναγκών με χρήση κτηνών που θα

⁸ Davies, German Army Handbook 1939-1945, σ.21

⁹ Στο ίδιο, σ.28

μπορούσαν να βρουν στις περιοχές όπου θα επιχειρούσαν. Αντίστοιχα και ο οπλισμός τους ήταν κυρίων αμυντικός και για τη μεταφορά του δεν χρειαζόταν ειδικά μεταφορικά μέσα.

Όλες οι Μονάδες του γερμανικού στρατού είχαν τη δυνατότητα «plug in», δηλαδή υπήρχε μία ισορροπημένη κατανομή οπλισμού στα τμήματα της Μεραρχίας που επέτρεπε αφενός σε αυτά να ενεργήσουν ανεξάρτητα μέχρι και το επίπεδο της Διμοιρίας αλλά και να μπορούν να προσκολληθούν άλλα τμήματα χωρίς να διαταράσσεται η ισορροπία της Μεραρχίας. Εύκολα δημιουργούνταν με αυτό το τρόπο Μεραρχίες κατάλληλης σύνθεσης,¹⁰ αναλόγως της αποστολής, οι οποίες μπορούσαν άμεσα να αναλάβουν αποστολή.¹¹

Η Μεραρχία υποστήριζε το Πεζικό της με αντιαρματικά όπλα και τμήματα πυροβολικού. Ένα Σύνταγμα Πεζικού είχε 2-3 Τάγματα και στην ιδανική περίπτωση ένα Λόχο αντιαρματικών και ένα Λόχο εγγύς υποστήριξης.

Κάθε Τάγμα είχε τρεις Λόχους τυφεκιοφόρων και ένα Λόχο Υποστήριξης με όλμους και πολυβόλα και κάθε Λόχος τυφεκιοφόρων είχε 3 Διμοιρίες τυφεκιοφόρων και μία Διμοιρία υποστήριξης με όλμους και πολυβόλα. Κάθε Διμοιρία διέθετε ένα ελαφρύ αντιαρματικό και ένα όλμο.¹²

Τακτική του Γερμανικού Στρατού

Πριν την έναρξη του πολέμου η βασική αρχή του Γενικού Επιτελείου ήταν ότι μόνο από τις επιθετικές επιχειρήσεις προκύπτει η νίκη και ότι οι αμυντικές επιχειρήσεις πραγματοποιούνται με σκοπό τη διατήρηση εδάφους και τη δημιουργία μίας σταθερής βάσης από την οποία να μπορέσει στο μέλλον να εκτοξευθεί μία επίθεση.

Η αρχή βρήκε εφαρμογή στο κεραυνοβόλο πόλεμο και κυριάρχησε στη γερμανική στρατιωτική σκέψη έως το 1943, όταν οι Δυτικοί Σύμμαχοι αλλά και οι Σοβιετικοί κατάφεραν να παύσουν της γερμανική αεροπορική υπεροχή, στην οποία στηριζόταν ο κεραυνοβόλος πόλεμος και να αποκτήσουν την πρωτοβουλία των ενεργειών.

Η κυρίαρχη ιδέα ενεργείας του γερμανικού στρατού για την επίθεση, ήταν η κύκλωση και καταστροφή του εχθρού αιφνιδιάζοντάς τον και επιτυγχάνοντας τοπική υπεροχή σε μέσα και πυρά.

¹⁰ Αυτό που σήμερα καλείται Τακτικό Συγκρότημα

¹¹ Davies, German Army Handbook 1939-1945, σ.29

¹² Στο ίδιο, σσ. 28-29

Δεν εφάρμοζαν τη κλασσική μορφή της μαζικής κατά μέτωπο επίθεσης, θεωρώντας την δαπανηρή σε προσωπικό και μέσα, αλλά και το δυσκολότερο τρόπο για την επιτυχία. Όπου το επέτρεπαν οι συνθήκες, όπως για παράδειγμα στην εκστρατεία κατά της Γαλλίας, η Βέρμαχτ προτιμούσε να ενεργήσει κατά του πλευρού του αντιπάλου και στη συνέχεια να επιχειρήσει την κύκλωσή του.

Στη περίπτωση που θα έπρεπε να διασπαστεί η αμυντική τοποθεσία μετωπικά, ο γερμανικός στρατός προσδιόριζε το κέντρο βάρους (Schwerpunkt), το σημείο δηλαδή όπου θα εκδήλωνε την κύρια προσπάθεια συγκεντρώνοντας τις δυνάμεις του, επιτυγχάνοντας τοπική καθολική υπεροχή στη στεριά αλλά και στον αέρα.

Ταυτόχρονα με την κύρια προσπάθεια, δευτερεύουσες επιθέσεις σε άλλα σημεία του μετώπου κρατούσαν καθηλωμένες τις εχθρικές δυνάμεις μην επιτρέποντας τη συγκέντρωσή τους στο σημείο της κύριας προσπάθειας.

Τη διάρρηξη της τοποθεσίας πραγματοποιούσαν ταχυκίνητες τεθωρακισμένες Μονάδες υπό ισχυρή αεροπορική κάλυψη, οι οποίες στήριζαν στην ταχύτητα της ενέργειας στον αιφνιδιασμό και στο χάος που δημιουργούταν. Την διεύρυνση του ρήγματος αναλάμβαναν ακολουθούσες δυνάμεις Πεζικού.¹³

Ήταν σαφές ότι οι γερμανικές ελλείψεις σε προσωπικό και υλικό καθιστούσαν εξαιρετικά δύσκολη την αναχαίτηση μίας επιθετικής ενέργειας μεγάλης κλίμακας. Όμως υπήρχαν τακτικές που επέτρεπαν την προβολή σοβαρής αντίστασης ακόμα και σε περιπτώσεις όπου ο επιτιθέμενος υπερτερούσε σημαντικά έναντι του αμυνόμενου.

Κατά τη διάρκεια του Α'.Π.Π οι Γερμανοί είχαν εφαρμόσει τη τακτική της «ελαστικής άμυνας».¹⁴ Βασικό χαρακτηριστικό της ήταν η δημιουργία πολλαπλών αμυντικών ζωνών σε όλο το εύρος του μετώπου. Οι πρώτες γραμμές άμυνας είχαν μικρή επάνδρωση και αποσκοπούσαν στην απορρόφηση της αρχικής επιθετικής ορμής και τη διοχέτευση των εχθρικών διά συγκεκριμένων σημείων προς το εσωτερικό της αμυντικής τοποθεσίας, όπου θα έπρεπε να αντιμετωπίσει της υπόλοιπες αμυντικές ζώνες οι οποίες ήταν πολύ ισχυρότερες. Μετά τη σταδιακή απορρόφηση της εχθρικής ορμής και ισχύος, επιδιωκόταν η απώθηση του εχθρού στις αρχικές του θέσεις με την

¹³ Davies, *German Army Handbook 1939-1945*, σ.54

¹⁴ “Elastic Defense” ή “Hutier Defense”

εκδήλωση αντεπιθέσεων.¹⁵

Η ελαστική άμυνα ήταν πολύ αποτελεσματική μέχρι την εμφάνιση των τεθωρακισμένων στο πεδίο της μάχης, τα οποία προσέδιδαν στον επιτιθέμενο σταθερή ισχύ πυρός καθόλη τη διάρκεια της επίθεσης. Το ζήτημα λοιπόν ήταν η προσαρμογή της τακτικής της ελαστικής άμυνας στη χρήση των αρμάτων. Η τακτική που εφαρμόστηκε ήταν χρήση πυρών ελαφρών όπλων κατά των Μονάδων Πεζικού που συνόδευαν τις Μονάδες τεθωρακισμένων προκειμένου να αποκοπούν. Μόλις τα άρματα έμεναν χωρίς τη συνοδεία Πεζικού, προσβαλλόταν με διάφορα αντιαρματικά. Ταυτόχρονα γινόταν εκτεταμένη χρήση αντιαρματικών ναρκών και διαφόρων κωλυμάτων.¹⁶

Η τακτική της ελαστικής άμυνας τροποποιήθηκε κατά τα πρώτα χρόνια της ρωσικής εκστρατείας διότι η Βέρμαχτ δεν διέθετε αρκετές δυνάμεις για να επανδρώσει επαρκώς την αμυντική τοποθεσία σε όλο το βάθος της. Έτσι η ελαστική άμυνα εκφυλίστηκε στην ανάπτυξη σειράς ισχυρών σημείων, των οποίων οι οχυρές θέσεις επανδρωνόταν με το σύνολο σχεδόν των διαθέσιμων δυνάμεων και τηρούταν ελάχιστες δυνάμεις ως εφεδρεία. Το κάθε ισχυρό σημείο (Κέντρο Αντίστασης) ήταν σε επαφή με τα γειτονικά και έτσι στοιχιζόταν μία αμυντική γραμμή που επανδρωνόταν από λιγότερα στρατεύματα. Οι εχθρικές διεισδύσεις αντιμετωπιζόταν από άλλα ισχυρά σημεία, που κλιμακωνόταν στο βάθος της αμυντικής τοποθεσίας, αντί της ύπαρξης διαδοχικών γραμμών αμύνης.

Όπως γράφει ο Γερμανός στρατηγός Έρχαρντ Ράους,¹⁷ απαραίτητες προϋποθέσεις για την επιτυχία της παραπάνω τακτικής είναι η ύπαρξη μία καλά οργανωμένης αμυντικής τοποθεσίας, η επαρκής διασπορά των προωθημένων δυνάμεων για να αποφύγουν τη καταστροφή τους και η τήρηση ισχυρών εφεδρειών πίσω από τα «ισχυρά σημεία» τόσο για την υποστήριξή τους όσο και για να αντιδράσουν στην εχθρική πίεση.¹⁸

Το αμυντικό σύστημα των ισχυρών σημείων μπορεί να κάλυπτε έως ένα βαθμό

¹⁵ Dr. Lee Baker. (2008), Explaining Defeat: A Reappraisal of "Operation Bagration," 1944, The Journal of Slavic Military Studies, 21:1, 129-145, σ. 139

¹⁶ Walter S. Dunn, Jr, Hitler's Nemesis, the Red Army, 1930-1945, (Mechanicsburg, Stocpole Books, 2009), σ. 12

¹⁷ General Erhard Raus, German Military Improvisations during the Russian Campaign, MS T-21, σσ. 29-33

¹⁸ Baker. Explaining Defeat: A Reappraisal of "Operation Bagration," 1944, σ.140

την μειωμένη επάνδρωση των γερμανικών Μονάδων αλλά βέβαια δεν ήταν πανάκεια καθόσον είχε τρωτά σημεία. Το σημαντικότερο ήταν η αναποτελεσματικότητά του στην περίπτωση που ο εχθρός απλά παράκαμπε τα ισχυρά αυτά σημεία και κατέστρεφε την επικοινωνία μεταξύ τους, οπότε η ισχύς τους εξατμιζόταν, καθόσον από ισχυρή αμυντική γραμμή, μετατρέποταν σε απομονωμένες νησίδες μαχόμενες για την επιβίωσή τους.¹⁹

Έχει ενδιαφέρον ότι οι Γερμανοί απέφευγαν αμυντικές τοποθεσίες σε δασώδεις περιοχές, διότι απαιτούσαν περισσότερο χρόνο και προσπάθεια για την προετοιμασία τους και ότι σε περίπτωση ποτάμιων κωλυμάτων προτιμούσαν η αμυντική γραμμή να είναι προς τη πλευρά του εχθρού αντί να χρησιμοποιούν το ποτάμι ως αντιαρματικό κώλυμα.²⁰

Η έλλειψη μεταφορικών στη Ρωσία και η αεροπορική υπεροχή των συμμάχων στο Δυτικό Μέτωπο ανάγκασε το γερμανικό στρατό να υιοθετήσει μία αμυντική τακτική «κρούστας» (ισχυρού μετώπου - crust defence), η οποία όμως λόγω έλλειψης βάθους και εφεδρειών, στη περίπτωση που διασπόταν, κατέρρεε.

Η ανάγκη οδήγησε τη Βέρμαχτ στο να είναι ο πρώτος σύγχρονος στρατός που εφάρμοσε το δόγμα «ελάχιστοι στρατιώτες, μέγιστη ισχύ πυρός» (minimum manpower, maximum firepower). Το 1939 η Μεραρχία Πεζικού αριθμούσε 15-17000 άντρες και το 1945 περιορίστηκε στους 11-13000, αλλά η ισχύς πυρός της δεν μειώθηκε αλλά τουναντίον μπορεί και να αυξήθηκε.²¹

Όσο διάστημα οι γερμανικές δυνάμεις διέθεταν ταχυκινήσια, επέλεξαν την έγκαιρη και καλυμμένη σύμπτυξη, ώστε να αποφύγουν τις απώλειες από την προετοιμασία του εχθρικού πυροβολικού.

Οι διοικητές όλων των επιπέδων αναλάμβαναν πρωτοβουλίες με αποτέλεσμα να μπορούν να αντιμετωπίζουν απρόβλεπτες καταστάσεις χωρίς να χάνουν χρόνο ενημερώνοντας και περιμένοντας την έγκριση του προϊσταμένου για την εφαρμογή της ιδέας ενεργείας τους. Στο πλαίσιο της αντιμετώπισης απρόβλεπτων καταστάσεων οι διοικητές δεν δίσταζαν να δημιουργούν τακτικά συγκροτήματα από επίπεδο Λόχου έως και Μεραρχίας, από τις διαθέσιμες κάθε φορά Μονάδες.

¹⁹ Baker, Explaining Defeat: A Reappraisal of "Operation Bagration," 1944, σ.141

²⁰ Davies, German Army Handbook 1939-1945, σ.58

²¹ Στο ίδιο, σ. 18

Η λειτουργία της διοικητικής μέριμνας στο γερμανικό στρατό αποδείχθηκε ιδιαίτερα αποτελεσματική καθόσον ακόμα και τους τελευταίους μήνες λειτουργούσε ικανοποιητικά, αν και οι σύμμαχοι περίμεναν ότι θα επικρατούσε χάος. Η αποτελεσματική της λειτουργίας οφειλόταν στην οργάνωση που διεπόταν από την αρχή της απλότητας όπου η κάθε Μονάδα – Υπηρεσία είχε ξεκαθαρισμένες και διακριτές αρμοδιότητες και ευθύνες. Τα εφόδια μεταφερόταν όσο το δυνατό εγγύτερα στους τελικούς αποδέκτες χωρίς μεταφορτώσεις. Οι Μονάδες διέθεταν τμήματα επισκευών στο πεδίο και οι Μεραρχίες διέθεταν συνεργεία για την εκτέλεση επισκευών μεγαλύτερης κλίμακας.²²

Χίτλερ και Βέρμαχτ

Η αποτυχία των Γερμανικών δυνάμεων να αναχαιτίσουν τις Σοβιετικές επιθέσεις στο τέλος του 1943 και στις αρχές του 1944, οδήγησαν σε σαρωτικές αλλαγές στις διοικήσεις των γερμανικών Μονάδων στο ανώτατο επίπεδο και σε ακόμα πιο προσωποπαγή και συγκεντρωτική διοίκηση από το Χίτλερ, ο οποίος κατηγορούσε τους στρατηγούς του για τις ήττες και ειδικά τους πιο προβεβλημένους που τολμούσαν να αμφισβητήσουν δημόσια τη κρίση του.

Αυτό είχε ως συνέπεια να περιβάλλεται πλέον από αξιωματικούς πρόθυμους να ανέχονται τις προσβολές και τις ιδιορρυθμίες του και τα όλο και πιο ανεφάρμοστα σχέδια επιχειρήσεων.

Εξαιτίας της αλαζονικής συμπεριφοράς του Χίτλερ η Βέρμαχτ τη κρίσιμη περίοδο μετά το 1943 στερήθηκε των υπηρεσιών άριστων αξιωματικών όπως ο Στρατάρχης Μανστάιν, του οποίου η σχεδίαση και διοίκηση ήταν αποφασιστική για την απόκρουση των επιθέσεων στην Ουκρανία, αλλά η ρεαλιστική του προσέγγιση για τις δυνατότητες των γερμανικών δυνάμεων στο Ανατολικό Μέτωπο εξόργισαν το Χίτλερ, ο οποίος τον θεωρούσε ηττοπαθή.²³

Η δομή διοίκησης του Στρατού είχε αλλάξει δραστικά και είχε επικεντρωθεί στο πρόσωπο του Χίτλερ. Ελάχιστοι στρατηγοί είχαν το σθένος να αντιταχθούν στη συνεχή ανάμιξή του σε επιχειρησιακά αλλά ακόμα και σε τακτικού επιπέδου θέματα. Η ανάμειξη αυτή κατά τη διάρκεια των επιθετικών επιχειρήσεων δεν είχε τόσο δυσμενείς συνέπειες όσο είχε τόσο στο ηθικό όσο και στην αποτελεσματικότητα κατά τη

²² Davies, German Army Handbook 1939-1945, σ.25

²³ Paul Adair, Hitler's Greatest Defeat. (London, Brockhampton Press, 1994), σ. 9

διάρκεια των αμυντικών επιχειρήσεων στις οποίες υποχρεώθηκε ο γερμανικός στρατός από τα τέλη του 1942.²⁴

Η Ανώτατη Διοίκηση της Βέρμαχτ είχε επικεφαλής τον Στρατάρχη Βίλχεμ Καϊτέλ (Wilhelm Keitel), γνωστός για το ότι δεν έφερνε αντιρρήσεις και τον οποίο στις κατ' ιδίαν συζητήσεις τους οι υπόλοιποι στρατηγοί αποκαλούσαν «Λακέ» (υπηρέτη). Ο Χίτλερ, αν και θεωρούσε ότι ο Καϊτέλ είχε την ευφυΐα ενός ταξιθέτη κινηματογραφικής αίθουσας, τον διατήρησε στη θέση του μέχρι τέλους, λόγω της υπακοής και της προσήλωσής του.

Ικανότερος του Καϊτέλ αλλά και αυτός απόλυτα υπάκουος στις αποφάσεις του Χίτλερ ήταν ο Επιτελάρχης του επιτελείου επιχειρήσεων, Αντιστράτηγος Άλφρεντ Τζόντλ (Alfred Jodl). Η στελέχωση με απόλυτα πειθήνιους αξιωματικούς περιορισμένου κύρους έδωσε τη δυνατότητα στο Χίτλερ να ενεργεί χωρίς περιορισμούς.²⁵

Ενδεικτικό της σταδιακής μείωσης της μαχητικής ισχύος των Γερμανών είναι ότι το 1941 η Βέρμαχτ ήταν σε θέση να επιχειρεί επιθετικά σε τρεις τομείς στο Ανατολικό Μέτωπο, το 1942 οι δυνάμεις της επαρκούσαν για επίθεση σε ένα μόνο τομέα και το 1943 μπορούσε να ενεργήσει επιθετικά μόνο σε τμήμα του ενός τομέα.

Κόκκινος Στρατός

Οι Ρώσοι, μετά την επανάσταση του 1917, δεν είχαν ένα ικανοποιητικό σύστημα διοίκησης του Στρατού. Οι εκκαθαρίσεις της ηγεσίας του στρατεύματος που πραγματοποιήθηκαν από το Στάλιν το 1937-38 αποστέρησαν από το Κόκκινο Στρατό στελεχών με πολύτιμη εμπειρία, που θα μπορούσαν να συντελέσουν στην οργάνωσή του.²⁶ Λόγω της εκκαθάρισης ο Στάλιν υποχρεώθηκε να στελεχώσει θέσεις ευθύνης με άπειρους νέους αξιωματικούς που σε καμία περίπτωση δεν είχαν τα απαραίτητα προσόντα για τις θέσεις αυτές.²⁷

Στο Κόκκινο Στρατό και Ναυτικό υπήρχε ένα υβριδικό σύστημα διοίκησης

²⁴ Davies, German Army Handbook 1939-1945, σ.15

²⁵ Samuel W. Mitcham, The German Defeat in the East 1944-45, (Mechanicsburg, Stackpole Books, 2001), σ.3

²⁶ Σημαντικότερη ήταν η απώλεια του Αρχιστράτηγου Τουκχατσέφσκι, εξαιρετικού θεωρητικού του πολέμου ο οποίος συνέταξε το 1936 κανονισμό που αφορούσε στη χρησιμοποίηση μεγάλων τεθωρακισμένων Σχηματισμών με την υποστήριξη πυροβολικού.

²⁷ Adair, Hitler's Greatest Defeat, σ.38

αποτελούμενο από στρατιωτικό διοικητή και κομισάριο του κομμουνιστικού Κόμματος. Το 1941 ο Στάλιν δημιούργησε τη Κρατική Επιτροπή Άμυνας²⁸ με πρόεδρο τον ίδιο. Στις 8 Αυγούστου 1941 θεσμοθέτησε τη θέση των Ανώτατου Διοικητή (Supreme Commander) και το επιτελείο του (Στάβκα).²⁹ Τα μέλη του επιτελείου αποτελούσαν τους προσωπικούς συμβούλους του Στάλιν και στελνόταν στο μέτωπο για συλλογή πληροφοριών και επίβλεψη – συντονισμό των ειδικών επιχειρήσεων.

Το Επιτελείο (Στάβκα) λειτούργησε στη Μόσχα καθόλη τη διάρκεια του πολέμου αρχικά από το Κρεμλίνο και στη συνέχεια από στρατηγείο που κατασκευάστηκε στο σταθμό του μετρό Κιρόβσκαγια.³⁰ Το 1944 επικεφαλής ήταν ο στρατηγός Βασιλέφσκι που είχε διαδεχτεί το στρατηγό Σχαποσχνίκοφ.

Οι εμπειρίες του Στάλιν στην αρχή του πολέμου ήταν τελείως διαφορετικές από αυτές του Χίτλερ. Η πανωλεθρία στη Φινλανδία στις αρχές του 1940 ήταν ταπεινωτική. Η αθέτηση του Σοβιετικού – Γερμανικού συμφώνου από το Χίτλερ το 1939 και βέβαια η εισβολή το 1941, επηρέασαν την εμπιστοσύνη του στη στρατηγική του κρίση. Η αυτοπεποίθησή του ανάκαμψε μετά το χειμώνα του 1941-42 όταν ο Κόκκινος Στρατός κατάφερε να αποτρέψει τη κατάληψη της Μόσχας.

Οι αποτυχημένες επιχειρήσεις στην Ουκρανία το καλοκαίρι του 1942 επέτρεψαν στους Γερμανούς να προελαύσουν προς το Στάλινκραντ και το Καύκασο. Οι αποτυχίες αυτές έκαναν το Στάλιν λιγότερο επικριτικό προς τις εισηγήσεις του Γενικού Επιτελείου και τους πιο πετυχημένους του στρατηγούς ειδικά τον Ζούκοφ και τον Βασιλέφσκι.

Αν και οι στρατιωτικές αποφάσεις έπαιρναν από αυτόν τη τελική έγκριση, η εμπλοκή του στη κατάστρωση των σχεδίων μειώθηκε μετά το 1942 και οι επιτυχίες του Κόκκινου Στρατού μετά το καλοκαίρι του 1943 ενίσχυσαν την εμπιστοσύνη του προς το Γενικό Επιτελείο. Βέβαια συνέχισε να επιβάλλει τη θέλησή του στους στρατηγούς και δεν ήθελε σε καμία περίπτωση, ακόμα και οι πιο προβεβλημένοι όπως ο Ζούκοφ, να έχουν καθοριστικό ρόλο στη χάραξη της στρατηγικής. Εντούτοις αποδείχθηκε εξαιρετικά πρόθυμος να υιοθετήσει τις εισηγήσεις του Γενικού Επιτελείου για τη συνέχιση των επιχειρήσεων το 1944.

²⁸ State Defense Committee (GKO), ήταν το Υπουργείο Άμυνας κατά τα δυτικά πρότυπα

²⁹ Stavka, Είναι η ονομασία του επιτελείου της Ανώτατης Διοίκησης των Σοβιετικών Ενόπλων Δυνάμεων.

³⁰ Kirovskaya

Σε κάθε περίπτωση το Γενικό Επιτελείο του Κόκκινου Στρατού είχε περισσότερη ελευθερία στη σχεδίαση και τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων από το αντίστοιχο Γερμανικό.³¹

Αφού κατάφερε να αναχαιτίσει τους Γερμανούς προ των πυλών της Μόσχας, ο Κόκκινος Στρατός μελέτησε επιστάμενα τα σφάλματα και τις αδυναμίες του και το 1942 η Στάβκα τόνισε ότι είναι απαραίτητο οι σοβιετικές δυνάμεις να μάθουν να διεισδύουν στη γερμανική άμυνα και να ανοίγουν δρόμους για τη προέλαση του ιππικού των τεθωρακισμένων και του Πεζικού.

Κατά το 1942-43, ο Κόκκινος Στρατός αφιέρωσε χρόνο και προσπάθεια για την οργάνωση των τεθωρακισμένων δυνάμεων με τέτοιο τρόπο ώστε να καταστούν ικανές να διασπούν την εχθρική άμυνα και να ενεργούν στα μετόπισθεν σε μεγάλο βάθος.

Το 1930 είχε δημιουργηθεί από το Κόκκινο Στρατό μία δύναμη τεσσάρων τεθωρακισμένων Σωμάτων Στρατού των 500 αρμάτων έκαστο. Οι Σοβιετικοί, από εσφαλμένη αξιολόγηση των εμπειριών του ισπανικού εμφυλίου πολέμου, προχώρησαν στη διάλυση των μεγάλων Σχηματισμών τεθωρακισμένων και μηχανοκίνητου Πεζικού που είχαν δημιουργηθεί στις αρχές του 1930 και χρησιμοποίησαν τα τεθωρακισμένα ως όπλα υποστήριξης του Πεζικού.³²

Τον Απρίλιο του 1940 ο Στάλιν αντικατέστησε τον Βοροσίλοφ με τον Τιμοσένκο στη θέση του Υπουργού Άμυνας.³³ Ο Τιμοσένκο ενίσχυσε τη πειθαρχία βελτίωσε την εκπαίδευση και ξεκίνησε την επανασύσταση μεγάλων τεθωρακισμένων και μηχανοκίνητων Σχηματισμών, τους οποίους είχε διαλύσει ο Βοροσίλοφ το 1939.

Η αναδιοργάνωση ξεκίνησε το Μάρτιο του 1941, με επιδίωξη τη συγκρότηση 20 μηχανοκίνητων Σωμάτων αποτελούμενα από μία Μεραρχία αρμάτων και δύο Μεραρχίες μηχανοκίνητου Πεζικού. Μέχρι τον Ιούνιο είχαν συγκροτηθεί λιγότερα από τα μισά.³⁴

Οι εξελίξεις στη τέχνη του πολέμου και ειδικά η επιτυχία των Γερμανών στη

³¹ Steven Zaloga, Bagration 1944, The Destruction of Army Group Centre. (Oxford, Osprey Publishing, 1996) σ.16

³² Adair, Hitler's Greatest Defeat. σ.41

³³ People's Commissar of Defense

³⁴ Geoffrey Jukes, The Second World War, The Eastern Front 1941-45, (Oxford, Osprey Publishing, 2002), σ.24

Γαλλία, έκαναν του Σοβιετικούς να αναθεωρήσουν τη σχεδιάσή τους και να οργανώσουν 29 μηχανοκίνητα Σώματα Στρατού, εξοπλισμένα με άρματα δικής τους κατασκευής, τα περισσότερα από τα οποία καταστράφηκαν κατά τις επιχειρήσεις της γερμανικής εισβολής.

Οι τεθωρακισμένες Ταξιαρχίες δεν ήταν αρκετά ισχυρές για να επιτύχουν διάσπαση τοποθεσίας και διείσδυση σε βάθος και για το λόγο αυτό οργανώθηκαν σε τεθωρακισμένα Σώματα Στρατού. Αλλά και πάλι δεν μπορούσαν να επιτευχθούν τα επιθυμητά αποτελέσματα και έτσι τα Σώματα οργανώθηκαν σε Στρατιές τεθωρακισμένων που αποτελούταν από δύο Σώματα αρμάτων, Πεζικό και υποστηρικτικές Μονάδες όλων των τύπων.

Οι Μονάδες αυτές επρόκειτο να εξοπλιστούν με νέα βαριά άρματα «KV» αλλά τη ραχοκοκαλιά αποτελούσαν τα άρματα T-34 που από πολλούς θεωρούνται ως τα καλύτερα μέσα άρματα του πολέμου. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η δημιουργία του μάλλον περίεργου συνδυασμού ιππικού και μηχανοκίνητων Μονάδων³⁵ που αποτελούταν από ένα μηχανοκίνητο Σώμα Στρατού και ένα Σώμα Ιππικού. Ο Σχηματισμός αυτός μπορούσε να επιχειρεί σε όλες τις καιρικές συνθήκες και σε έδαφος που ήταν αδύνατη η κίνηση των αρμάτων.³⁶

Ο Κόκκινος Στρατός συγκέντρωσε πολλές από τις Μονάδες παροχής πυρών υποστήριξης σε Συντάγματα όλμων και εξειδικευμένου πυροβολικού. Επίσης δημιούργησε Συντάγματα Μηχανικού με εξοπλισμό για γεφύρωση κωλυμάτων και άρση ναρκοπεδίων. Τα Συντάγματα αυτά είχαν οργανωθεί σε Μεραρχίες υποστήριξης υπό τον έλεγχο της Στάβκα, που τις διέθετε στις Στρατιές για συγκεκριμένες αποστολές.

Η πολεμική αεροπορία δεν ήταν ανεξάρτητο όπλο αλλά αποτελούσε μέρος του Στρατού. Αντιπροσωπευόταν όμως ξεχωριστά στη Στάβκα. Το 1941 το μεγαλύτερο μέρος των αεροσκαφών της είχε καταστραφεί στο έδαφος, αλλά σταδιακά άρχισε να επανεξοπλίζεται με νέα αεροσκάφη τα οποία είχαν πολύ καλά τεχνικά χαρακτηριστικά. Κάθε σοβιετική Ο.Σ είχε τη δική της αεροπορική δύναμη που μπορούσε να αναλάβει αποστολές αναγνώρισης, προσβολής χερσαίων τμημάτων, αναχαίτισης και βομβαρδισμού σε μικρό βεληνικές.

³⁵ Cavalry – Mechanized Group (CMG)

³⁶ Adair, Hitler's Greatest Defeat. σ.41

Οι Σοβιετικοί εκλάμβαναν την αεροπορική υποστήριξη ως επέκταση του συμβατικού πυροβολικού. Κατά τη φάση της διάσπασης του μετώπου οι κύριοι στόχοι της αεροπορίας ήταν οι Μονάδες πυροβολικού, οι περιοχές ανασυγκρότησης και τα κέντρα επικοινωνιών. Κατά την εκμετάλλευση – καταδίωξη η αεροπορία χρησιμοποιήθηκε για την προστασία των χερσαίων δυνάμεων από εχθρικές αεροπορικές προσβολές και για το λόγο αυτό υπήρχαν αξιωματικοί σύνδεσμοι της αεροπορίας στις Μονάδες τεθωρακισμένων της πρώτης γραμμής.

Κεφάλαιο Δεύτερο

Ο Γερμανο – Σοβιετικός Πόλεμος

Περίοδοι του Πολέμου

Ο Γερμανο – Σοβιετικός πόλεμος διήρκησε από 22 Ιουνίου 1941 έως 9 Μαΐου 1945 και διαιρείται από τους Ρώσους ιστορικούς σε τρεις περιόδους:³⁷

α. 1^η περίοδος, 22 Ιουνίου 1941 έως 18 Νοεμβρίου 1942.

Οι Γερμανοί έχουν τη στρατηγική πρωτοβουλία των ενεργειών. Η περίοδος αυτή περιλαμβάνει τις δίδυμες επιθετικές ενέργειες των Γερμανών κατά της ΕΣΣΔ, τις επιχειρήσεις ΜΠΑΡΜΠΑΡΟΣΑ και ΜΠΛΕ (Blau) οι οποίες αποσκοπούσαν ξεκάθαρα στη καταστροφή του Κόκκινου Στρατού και της Σοβιετικής Ένωσης συνολικά.

Η θαυμαστική επιτυχία των επιχειρήσεων προκάλεσε στην απώλεια χιλιάδων τετραγωνικών χιλιομέτρων εθνικού εδάφους και μεγάλου μέρους της βιομηχανικής και αγροτικής βάσης της χώρας. Πρωταρχικός στόχος του Στάλιν ήταν να σταματήσει τη γερμανική εισβολή πριν επιτευχθούν οι εχθρικοί αντικειμενικοί σκοποί και να αντεπιτεθεί αποτελεσματικά για να ανακτήσει τη στρατηγική πρωτοβουλία των ενεργειών και να αναγκάσει τη Βέρμαχτ να περάσει από την επίθεση στην άμυνα. Ευτυχώς για τη Σοβιετική Ένωση ο Κόκκινος Στρατός ήταν σε θέση να το καταφέρει αυτό στις πύλες της Μόσχας το Δεκέμβριο του 1941 και στη περιοχή του Στάλινγκραντ το Νοέμβριο του 1942.³⁸

Με στρατιωτικούς όρους, το κέντρο βάρους των επιθετικών επιχειρήσεων του Κόκκινου στρατού κατά τη πρώτη περίοδο του πολέμου ήταν η καταστροφή των στρατιωτικών δυνάμεων της Βέρμαχτ, με την κατάκτηση εδάφους να αποτελεί δευτερεύουσα επιδίωξη. Αυτό παρέμενε έως την άνοιξη και τις αρχές του φθινοπώρου του 1942 όταν η Βέρμαχτ χτυπώντας χωρίς έλεος το Κόκκινο Στρατό είχε φτάσει στις όχθες του Βόλγα στη περιοχή του Στάλινγκραντ και είχε διεισδύσει σε βάθος στη περιοχή του Καυκάσου.

Όμως, όπως συνέβη το 1941 έτσι και το 1942, η τριβή επέβαλε το θανατηφόρο φόρο της στους Γερμανούς, δίνοντας τη δυνατότητα στους σοβιετικούς να πετύχουν

³⁷ Glantz, *The Soviet – German War 1941-1945*. σ. 10-12

³⁸ Η άμυνα και αντεπίθεση του Κόκκινου Στρατού στη Μόσχα και οι αντεπιθέσεις του Ιαν – Φεβ 1942 αποτέλεσαν το πρώτο σημείο καμπής των επιχειρήσεων.

μία απροσδόκητη νίκη που άλλαξε το ρου του πολέμου.³⁹

β. 2^η περίοδος, 19 Νοεμβρίου 1942 (έναρξη της αντεπίθεσης του Κόκκινου Στρατού στο Στάλινγκραντ) έως 31 Δεκεμβρίου 1943 (Διάσπαση γερμανικής αμυντικής διάταξης στο Δνείπερο και εισβολή του Κόκκινου Στρατού στη Λευκορωσία και στην Ουκρανία).

Αποτελεί μία Μεταβατική περίοδο κατά την οποία η στρατηγική πρωτοβουλία πέρασε οριστικά και αμετάκλητα στον Κόκκινο Στρατό.⁴⁰ Περιλαμβάνει:

- (1) Τη χειμερινή εκστρατεία (Νοέμβριος 1942 - Μάρτιος 1943)⁴¹
- (2) Την εκστρατεία καλοκαίρι – φθινόπωρο (Ιούνιος – Δεκέμβριος 1943)⁴²

Πριν από το Φεβρουάριο του 1943 η πρωταρχική επιδίωξη του Στάλιν ήταν η καταστροφή των γερμανικών δυνάμεων και ο εξαναγκασμός όσων επιβίωναν σε υποχώρηση δυτικότερα. Η κατάκτηση εδαφών ήταν απορρέουσα συνέπεια των ενεργειών που εκδηλωνόταν με σκοπό τη καταστροφή των γερμανικών δυνάμεων.

Από τα μέσα του Φεβρουαρίου του 1943 άρχισε να αλλάζει αυτή η στρατηγική σχεδίαση. Ο Στάλιν και η Στάβκα διαισθανόμενοι την επικείμενη κατάρρευση του Άξονα, άρχισαν να αναθέτουν στις Ο.Σ αποστολές που χαρακτηριζόταν από την επιδίωξη κατάληψης μεγάλων εδαφικών περιοχών.

Με την επιχείρηση ΠΟΛΙΚΟΣ ΑΣΤΕΡΑΣ (Polar Star), ο Κόκκινος Στρατός επιδίωξε τη συντριβή της γερμανικής ΒΟΡΕΙΑΣ Ο.Σ και την απώθησή της από τις βαλτικές Δημοκρατίες της Σοβιετικής Ένωσης. Καθόλη τη διάρκεια της δεύτερης περιόδου του πολέμου η στρατιωτική στρατηγική του Στάλιν αποσκοπούσε στην απελευθέρωση των εδαφών της ΕΣΣΔ που είχαν κατακτηθεί από τους Γερμανούς κατά

³⁹ David M. Glantz, Soviet Military Operations during the Soviet-German War 1941-45 as Indicators of the USSR's Post-war Territorial Ambitions and International Influence, Journal of Slavic Military Studies, 27:676–720, 2014, σσ. 85-86

⁴⁰ Κατά τη διάρκεια της δεύτερης περιόδου και μέσα από διαρκείς μάχες επιτεύχθηκε η μετεξέλιξη του Κόκκινου Στρατού σε ένα σύγχρονο Σχηματισμό που θα καταφέρει να νικήσει τη Βέρμαχτ.

⁴¹ Πραγματοποιήθηκαν οι επιχειρήσεις «ΑΡΗΣ» και «ΟΥΡΑΝΟΣ» σε Ρτσεφ και Στάλινγκραντ αντίστοιχα που κατέληξαν με τη παράδοση της 6^{ης} Γερμανικής Στρατιάς στο Στάλινγκραντ και τις μαζικές επιθέσεις του Κόκκινου Στρατού κατά μήκος όλου του Ανατολικού Μετώπου. Αποτέλεσε το 2^ο σημείο καμπής του πολέμου.

⁴² Η εκστρατεία αυτή αποτέλεσε το 3^ο κρίσιμο σημείο καμπής του πολέμου καθόσον μετά την ήττα στη μάχη του Κούρσκ ήταν ξεκάθαρο ότι η ήττα του Γερμανικού στρατού θα είναι καθολική.

τις επιχειρήσεις του 1941-42.⁴³

γ. 3^η περίοδος, (1944-1945). Σε αυτή οι Σοβιετικοί έχουν τη στρατηγική πρωτοβουλία των ενεργειών και περιλαμβάνει:

- (1) Τη χειμερινή εκστρατεία (Δεκέμβριος 1943 – Απρίλιος 1944)
- (2) Την καλοκαιρινή – φθινοπωρινή εκστρατεία (Ιούνιος – Δεκέμβριος 1944)
- (3) Τη χειμερινή εκστρατεία (Ιανουάριος – Μάρτιος 1945)
- (4) Την εαρινή εκστρατεία (Απρίλιος – Μάιος 1945)

Οι εκστρατείες από το Δεκέμβριο του 1943 έως και τον Μάιο του 1945 είναι σχεδόν συνεχείς και διακόπτονται μόνο για πολύ μικρά διαστήματα αναγκαία για την ανασυγκρότηση του Κόκκινου στρατού ώστε να συνεχίσει τις επιθετικές του επιχειρήσεις.

Κατάσταση των Αντιπάλων

Μέχρι το καλοκαίρι του 1943 υπήρχε η εντύπωση ότι οι Σοβιετικοί υπερείχαν στις επιχειρήσεις το χειμώνα και οι Γερμανοί το καλοκαίρι. Και οι δύο πλευρές είχαν συνειδητοποιήσει ότι είχαν περιέλθει σε αδιέξοδο σε μία κατάσταση που δεν ικανοποιούσε τις φιλοδοξίες κανενός.

Η απογοήτευση των Γερμανών ήταν μεγαλύτερη, διότι από τα μέσα του 1943 η Γερμανία διεξήγαγε ένα παγκόσμιο πόλεμο σε ολόένα και μεγαλύτερο αριθμό χερσαίων και θαλάσσιων Θεάτρων Επιχειρήσεων. Επιχειρούσε ενάντια της ΕΣΣΔ, διεξήγαγε πόλεμο με τα υποβρύχιά της στον Ατλαντικό, αντιμετώπιζε τις αεροπορικές επιθέσεις των συμμάχων κατά των εδαφών της, επιχειρούσε στη Β. Αφρική και υπερασπιζόταν τις ακτές της Γαλλίας και Νορβηγίας για την αποφυγή δημιουργίας ενός δεύτερου μετώπου από συμμαχική απόβαση.

Συνεπώς, λόγω των συνθηκών, η επιτυχία της Γερμανίας στο πόλεμο και η τύχη της γενικότερα εξαρτιόταν από την έκβαση των επιχειρήσεων στο Ανατολικό Μέτωπο, όπου θα έπρεπε η Βέρμαχτ να καταφέρει τέτοια νίκη επί των Σοβιετικών που να τους αναγκάσει να συνθηκολογήσουν με οποιουδήποτε όρους ήταν δυνατόν.

⁴³ Glantz, Soviet Military Operations during the Soviet-German War 1941-45 as Indicators of the USSR's Post-war Territorial Ambitions and International Influence, σ88

Για να το πετύχει αυτό ο Χίτλερ αποφάσισε να εκτοξεύσει τη τρίτη μεγάλης κλίμακας επιθετική επιχείρηση με το κωδικό όνομα «ΑΚΡΟΠΟΛΗ»⁴⁴ στη περιοχή του Κουρσκ.

Βρετανοί και Αμερικανοί εκτιμούσαν διαφορετικά τη κατάσταση τη δεδομένη χρονική στιγμή. Οι Βρετανοί θεωρούσαν ότι η Γερμανία βρισκόταν σε δυσχερέστερη θέση από αυτή που βρισκόταν το 1918, όταν ζήτησε να συνθηκολογήσει και ότι οι Γερμανοί πολίτες, αντιλαμβανόμενοι ότι η ήττα για τη Γερμανία ήταν πλέον αναπόφευκτη, θα επιζητούσαν την ανακωχή για να αποφύγουν τις συνέπειες μίας συντριβής. Επίσης θεωρούσαν ότι με τη κοινή γνώμη να μην επιθυμεί επιπλέον θυσίες ανθρωπίνων ζώων και τη στρατιωτική ηγεσία πεπεισμένη για την αναπόφευκτη ήττα, υπήρχε πιθανότητα αλλαγής του καθεστώτος ώστε το νέο να ζητήσει τη συνθηκολόγηση.⁴⁵

Αντιθέτως οι Αμερικανοί ήταν πιο συγκρατημένοι στις εκτιμήσεις τους για την εξέλιξη των γεγονότων και έδιναν μεγαλύτερη βαρύτητα από ότι οι Βρετανοί στις διαφορές από το 1918. Θεωρούσαν ότι:⁴⁶

α. Η διαθεσιμότητα υλικών και τροφών ήταν πολύ καλύτερη από αυτή του 1918 με συνέπεια παρά τη κάμψη του ηθικού των πολιτών αυτό να μην έχει καταρρεύσει και αυτό δεν αναμενόταν να συμβεί ούτε έπειτα από τους συνεχείς βομβαρδισμούς των αστικών κέντρων. Δεν υπήρχε το φαινόμενο της διάδοσης αποσταθεροποιητικών θεωριών και σκέψεων που κάμπτουν το ηθικό από τις πόλεις στα μαχόμενα στρατεύματα των οποίων το ηθικό παρέμενε υψηλό.

β. Στο συμμαχικό στρατόπεδο υπήρχε μικρότερη συνοχή από ότι το 1918 και ήταν δυσκολότερη από τότε η λογιστική υποστήριξη του βασικού τους συμμάχου στην Ευρώπη, δηλαδή της ΕΣΣΔ (ο βασικός σύμμαχος το 1918 ήταν η Γαλλία).

γ. Στην περίπτωση κατάληψης, η Γερμανία είχε περισσότερους λόγους να φοβάται για αντίποινα από ότι το 1918.

⁴⁴ Επιχείρηση Citadel

⁴⁵ Karl Heinz Frieser, Klaus Schmider, Klaus Schönherr, Gerhard Schreiber, Krisztián Ungváry, Bernd Wegner, [μετάφραση Barry Smerlin και Barbara Wilson], Germany and the Second World War Vol III The Eastern Front 1943-1944: The War in the East and on Neighbouring Fronts, (Clarendon Press, Oxford, 2017), σ. 210

⁴⁶ Στο ίδιο, σ. 211

δ. Φαίνονταν απίθανο το εθνικοσοσιαλιστικό κόμμα να αποδεχθεί το τερματισμό του πολέμου με άνευ όρων παράδοση. Αλλά ακόμα και αν χάσει το έλεγχο της κατάστασης είτε λόγω της φθοράς του πολέμου είτε λόγω της επιθυμίας των πολιτών για τη λήξη του, ήταν εξαιρετικά αμφίβολο εάν θα ήταν δυνατή η γρήγορη και ομαλή μετάβαση της εξουσίας όπως το 1918.

Το 1918 ο στρατιωτικός ηγέτης, ο Λούντεντορφ μπορούσε να απευθύνει το αίτημα του για ανακωχή στην πολιτειακό άρχοντα ο οποίος και θα αναλάμβανε τη σχετική ευθύνη. Στη περίπτωση του Χίτλερ, οι εξουσίες και ευθύνες του ανώτατου στρατιωτικού διοικητή και του ανώτατου πολιτειακού άρχοντα βρισκόταν στο ίδιο πρόσωπο. Συνεπώς δεν θα πρέπει να μας να μας εκπλήσσει η απόφαση του Χίτλερ να ρισκάρει τη τύχη του κράτους.

Ο Στάλιν και η Στάβκα επίσης αντιμετωπίζουν σοβαρές προκλήσεις το καλοκαίρι του 1943.

Παρά το γεγονός ότι ο Κόκκινος Στρατός είχε πετύχει σημαντικές νίκες το χειμώνα, οι Γερμανοί κατάφεραν να σταθεροποιήσουν το μέτωπο. Για να εκδιώξουν τους Γερμανούς από τη χώρα τους θα έπρεπε ο σοβιετικός στρατός να μπορέσει να συνεχίσει τις επιτυχίες του και το καλοκαίρι. Για να το επιτύχουν αυτό αποφασίστηκε να οργανώσουν αμυντικά τη περιοχή του Κουρσκ, όπου ήταν περισσότερο πιθανό να εκδηλωθεί η γερμανική επίθεση. Εάν ανακοπτόταν η γερμανική επίθεση θα επιχειρούσαν αντεπιθέσεις στη περιοχή του Κουρσκ και ευρείες επιθέσεις στα πλευρά του μετώπου με απώτερο Αντικειμενικό Σκοπό (ΑΝΣΚ) να φτάσουν έως το ποταμό Δνείπερο και εφόσον είναι δυνατό να επεκταθούν οι επιθέσεις στη Λευκορωσία και στην Ουκρανία.⁴⁷

Οι ιστορικοί επισημαίνουν ότι ειδικά μετά τη μάχη του Κουρσκ οι Σοβιετικοί εφάρμοσαν τη τακτική των συνεχών διαδοχικών επιθέσεων όπως επίσης ότι εγκατέλειψαν τη στρατηγική του «ευρέως μετώπου» και υιοθέτησαν μία νέα στρατηγική με την οποία εκδηλωνόταν οι επιθέσεις κατά μήκος των πλέον κατάλληλων αξόνων.

Το παραπάνω συμπέρασμα, ελέγχεται ως προς την ορθότητά του, διότι μετά τη μάχη του Κουρσκ και κατά τη προέλαση προς τον Δνείπερο η Στάβκα ασκούσε συνεχή πίεση στις γερμανικές θέσεις σε όλο το μήκος του μετώπου από τη Βόρεια

⁴⁷Glantz, The Soviet – German War 1941-1945, σσ.57-58

Λευκορωσία έως τη Μαύρη Θάλασσα με δύναμη εννέα Ομάδων Στρατιών⁴⁸ που αριθμούσαν περισσότερους από 6 εκατομμύρια στρατιώτες.

Αυτό που έκαναν όμως οι Σοβιετικοί ήταν να μη ξεκινούν οι επιθέσεις την ίδια μέρα αλλά σε κλιμακωτές ημερομηνίες ώστε να μην έχουν οι Γερμανοί τη δυνατότητα να μετακινούν εφεδρείες εν ευθέτω χρόνο.⁴⁹

Στη περίοδο αυτή γινόμαστε μάρτυρες της μη αναστρεφόμενης κατάρρευσης της ισχύος και των μέσων του Γερμανικού στρατού και της τελικής ωρίμασης του Κόκκινου στρατού σε επίπεδο οργάνωσης – δομής και τεχνικών μάχης. Μετά το Κούρσκ οι Γερμανικές δυνάμεις στο Ανατολικό Μέτωπο εισέρχονται σε μία περίοδο συνεχούς κάμψης της ισχύος και της μαχητικής τους αποτελεσματικότητας. Αν και η περιοδική ενίσχυση με προσωπικό και υλικό έδινε τη δυνατότητα στις αμυνόμενες Γερμανικές δυνάμεις να εκδηλώσουν τοπικές αντεπιθέσεις, αυτές είχαν περιορισμένα αποτελέσματα λόγω της αυξανόμενης εμπειρίας των Σοβιετικών στρατευμάτων αλλά και της σταδιακής υποβάθμισης του επιπέδου της γερμανικής εκπαίδευσης και αποτελεσματικότητας.

Μορφολογία του Εδάφους στο Θέατρο Επιχειρήσεων⁵⁰

Η στρατηγική σημασία της περιοχής της Λευκορωσίας, όπου ήταν αναπτυγμένη η γερμανική Κεντρική Ο.Σ, έγκειται κατ' αρχήν στο ότι περιλαμβάνει τα πολιτικά και διοικητικά κέντρα των σοβιετικών Δημοκρατιών της Λευκορωσίας και της Λιθουανίας.

Οι κύριες οδικές αρτηρίες από τη Μόσχα και το Σμολένσκ διέρχονται από εκεί με κατεύθυνση τη Γερμανία. Βέβαια στη στρατηγική σημασία της περιοχής, από τη σκοπιά των σοβιετικών, για την περίοδο εκείνη σημαντικότερη ήταν η παρουσία μεγάλων γερμανικών δυνάμεων κατοχής.

Η Λευκορωσία γεωγραφικά μπορεί να χωριστεί σε δύο τμήματα, το λοφώδες βόρειο και το πεδινό νότιο.

⁴⁸ Στο Κόκκινο Στρατό η Ομάδα Στρατιών αναφέρεται ως Front – Μέτωπο. Στο κείμενο θα ακολουθηθεί η ονομασία «Ο.Σ» τόσο διότι ανταποκρίνεται στην οργάνωση των συγκεκριμένων Μειζόνων Σχηματισμών όσο και για να αποφευχθεί η σύγχυση με τον όρο «μέτωπο» του πεδίου της μάχης.

⁴⁹ Glantz, *The Soviet – German War 1941-1945*, σ.65

⁵⁰ Soviet General Staff, *Operation Bagration, 23 June – 29 August 1944 The Rout of German Forces in Belorussia* [edited and translated by Richard W. Harrison] (West Midlands, Helion & Company, 2016), σσ. 232-235

Το βόρειο τμήμα είναι πυκνοκατοικημένο και με ικανοποιητικό οδικό και αεροπορικό δίκτυο συγκοινωνιών. Διαθέτει σημαντικό αριθμό υψωμάτων που αποτελούν μέρος των κοιλάδων των ποταμών που το διασχίζουν και χύνονται στη Βαλτική και στη Μαύρη Θάλασσα.

Το νότιο τμήμα περιλαμβάνει μεγάλες δασώδεις και ελώδεις εκτάσεις, μεγάλο αριθμό υδάτινων κωλυμάτων όπως λίμνες, ποτάμια, χειμάρρους, φτωχό οδικό και αεροπορικό δίκτυο συγκοινωνιών και περιορισμένο ντόπιο πληθυσμό.

Τα υψώματα του βόρειο τμήματος αποτελούνται από συγκροτήματα λόφων με κατεύθυνση ανατολή – δύση, που διακόπτονται από κοιλάδες ποταμών. Η κορυφογραμμή της Λευκορωσίας αποτελεί συνέχεια των υψωμάτων της Μόσχας – Σμολένσκ και κατευθύνονται νοτιοδυτικά από τη Όρσα στο Γκρόντο δια των Λεπέλ, Μινσκ και Μπαρνοβίτσι.

Το βόρειο τμήμα, από πλευράς γεωγραφικής μορφολογίας προσφέρεται για τη διεξαγωγή επιθετικών επιχειρήσεων διότι είναι βατό με επαρκές οδικό δίκτυο.

Το νότιο τμήμα περιλαμβάνει τη λεκάνη του ποταμού Πρίπιετ και των παραποτάμων του κατά μήκος των οποίων υπάρχει μεγάλος αριθμός ελών και λιμνών. Το οδικό δίκτυο είναι φτωχό και η περιοχή είναι αραιοκατοικημένη. Το έδαφος αποτελεί στο μεγαλύτερο μέρος του δύσβατο και ακατάλληλο για ανάπτυξη μεγάλων μηχανοκίνητων Σχηματισμών το χειμώνα και ειδικά την άνοιξη που το λιώσιμο των πάγων μεγαλώνει την έκταση των ελών.

Γενικά, το έδαφος στο τομέα της Κεντρικής Ο.Σ ευνοούσε την άμυνα και παρούσαζε σοβαρά κωλύματα στη κίνηση μεγάλου όγκου μηχανοκίνητων Σχηματισμών. Η περιοχή διαρρέεται από μεγάλο αριθμό ποταμών με ροή από Βορρά προς Νότο,⁵¹ με σημαντικότερους τους Δνείπερο, Ντρουτ, Μπερεζίνα, Δυτικό Ντβίνα, Σβίσλοτς, Πτιτς και Νεμάν. Όλοι αποτελούσαν δυνητικά κωλύματα αλλά δεν αξιοποιήθηκαν αναλόγως από τις γερμανικές δυνάμεις.⁵²

Το κλίμα της περιοχής είναι ηπειρωτικό. Τους μήνες Ιούνιο - Ιούλιο, η θερμοκρασία κυμαίνεται στους 18-20°C και μερικές φορές φτάνει και στους 25°C. Ηλιοφάνεια έχει 15-20 ημέρες το μήνα και οι βροχές είναι σποραδικές μικρής διάρκειας και

⁵¹ Τα ποτάμια είναι κάθετα στη γενική κατεύθυνση της επιχείρησης ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ

⁵² Δεν εντάχθηκαν ικανοποιητικά στο σχέδιο κωλυμάτων. Για τις στρατιωτικές επιχειρήσεις κώλυμα που δεν υποστηρίζεται με πυρά ΔΕΝ είναι κώλυμα.

έντασης και δεν επηρεάζουν τη διεξαγωγή στρατιωτικών επιχειρήσεων. Οι άνεμοι τους μήνες αυτούς είναι κυρίως νότιοι και νοτιοδυτικοί με ταχύτητα 3-5m/sec αν και δεν είναι σπάνιοι άνεμοι μεγαλύτερης έντασης.

Ο καιρός είναι κατάλληλος για πτήση αεροσκαφών 20-22 μέρες το μήνα. Οι καιρικές συνθήκες είναι ευνοϊκές για τη διεξαγωγή αεροπορικών επιχειρήσεων, ειδικά τον Ιούλιο που η θερμοκρασία είναι μεγαλύτερη και η υγρασία χαμηλότερη.

Το συγκοινωνιακό δίκτυο ήταν περισσότερο ανεπτυγμένο στο βόρειο τμήμα. Σε κάθε τετραγωνικό χιλιόμετρο υπήρχαν περίπου 5-6χλμ σιδηροτροχιών. Οι κυριότερες σιδηροδρομικές γραμμές στη περιοχή είναι:

- α. Νέβελ – Πολότσκ – Βίλνιους – Κάουνας – Κόνιγκσπερκ
- β. Σμολένσκ – Όρσα – Μινσκ – Μολοντέτσο – Λίντα – Γκρόντο – Σουάλκι – Ντανζίκ
- γ. Κριτσέφ – Μόγκιλεφ – Μπαρνοβίτσι – Μπιαλιστόκ – Βαρσοβία
- δ. Γκομέλ – Καλινκοβίτσι – Πινσκ – Μπρεστ
- ε. Τσερνίκοφ – Οβρούτς – Ζάρνυ – Κοβέλ – Λουμπλίν
- στ. Γκομέλ – Τσλομπίν – Μπόμπρουισκ – Μινσκ – Βίλνιους – Κάουνας – Κόνιγκσπερκ

Η σημαντικότερη παράπλευρη σιδηροδρομική γραμμή είναι η Νέβελ – Βιτέμπσκ – Μόγκιλεφ – Τσλομπίν – Καλινκοβίτσι – Οβρούτς.

Στο βόρειο και δυτικό τμήμα υπήρχε ικανοποιητικά ανεπτυγμένο δίκτυο καροποιήτων οδών. Η πυκνότητα αυτοκινητοδρόμων και καροποιήτων οδών στο κεντρικό τμήμα της Λευκορωσίας έφτανε τα 20χλμ ανά 100 τετραγωνικά χιλιόμετρα εδάφους. Στο δυτικό τμήμα η πυκνότητα του δικτύου ήταν μεγαλύτερη ενώ στο νότιο πολύ μικρότερη και έφτανε τα 6-8χλμ ανά 100 τετραγωνικά χιλιόμετρα.

Διαπιστώνεται ότι το οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο στη Λευκορωσία δεν ήταν ομοιόμορφα ανεπτυγμένο και ευνοούσε την ανάπτυξη και τον ελιγμό μεγάλων Σχηματισμών στο βόρειο και δυτικό τμήμα σε αντίθεση από το νότιο όπου εντούτοις το έδαφος μπορεί να μην ήταν ευνοϊκό αλλά δεν ήταν και απαγορευτικό ειδικά τη καλοκαιρινή περίοδο.

Εν συνόλω το έδαφος της Λευκορωσίας τη καλοκαιρινή περίοδο ήταν κατάλληλο για στρατιωτικές επιχειρήσεις μεγάλων Σχηματισμών συνδυασμένων όπλων αν και σε ορισμένα σημεία απαιτούταν κατάλληλος εξοπλισμός για τη διέλευση των υπαρχόντων φυσικών υδάτινων κωλυμάτων.

Ιδέα Ενεργείας Αντιπάλων

Σοβιετικοί

Οι αποτυχημένες επιθετικές ενέργειες κατά της Κεντρικής Ο.Σ το 1943-44, έκαναν το σοβιετικό Γενικό Επιτελείο να συνειδητοποιήσει ότι έπρεπε να αναθεωρηθεί η τακτική και η επιχειρησιακή σχεδίαση του Κόκκινου Στρατού.⁵³

Έγινε αντιληπτή η αναγκαιότητα του συντονισμού των Ο.Σ που επιχειρούσαν σε όλο το μήκος του μετώπου. Με τις δυνάμεις ελιγμού έπρεπε να συντονιστούν τα πυρά του πυροβολικού και η αεροπορική υποστήριξη. Έπρεπε να επιχειρηθεί η ταυτόχρονη διάσπαση του μετώπου σε διαφορετικά σημεία ώστε να καθηλωθούν οι γερμανικές εφεδρείες και να μην υπάρχει η δυνατότητα μετάγγισης δυνάμεων προκειμένου να ενισχυθεί το σημείο όπου εκδηλωνόταν η επίθεση.

Η Στάβκα είχε πολλούς λόγους για να επιλέξει να ξεκινήσει τις επιθετικές επιχειρήσεις του καλοκαιριού του 1944 κατά του «μπαλκονιού» της Λευκορωσίας και ειδικότερα:⁵⁴

α. Βρισκόταν εγγύτερα στα κέντρα επικοινωνιών – συγκοινωνιών και στις μεγάλες βιομηχανίες της περιοχής της Μόσχας.

β. Η οκτάμηνη περίπου, παύση των επιχειρήσεων στο τομέα της Λευκορωσίας είχε δώσει τη δυνατότητα στις σοβιετικές δυνάμεις να αναπαυτούν και να συγκεντρώσουν τις απαραίτητες ποσότητες τροφίμων πυρομαχικών και καυσίμων για τη διεξαγωγή μεγάλης κλίμακας επιχειρήσεις. Αντιθέτως οι δυνάμεις που είχαν επιχειρήσει κατά της Ουκρανίας δεν είχαν χρόνο να ανασυγκροτηθούν και να επαναφέρουν τα αποθέματά τους στην επιθυμητή στάθμη για να συνεχίσουν τις επιχειρήσεις.

γ. Σε τακτικό επίπεδο, το μεγάλο μήκος του μετώπου και το μικρό βάθος της αμυντικής διάταξης των Γερμανών ευνοούσε την επίθεση στο τομέα. Η διάσπαση του κέντρου του μετώπου θα προκαλούσε τη πλήρη κατάρρευσή του και την καταστροφή της Κεντρικής Ο.Σ.

δ. Η κατεύθυνση Σμολένσκ – Μινσκ ήταν ικανοποιητικής βατότητας, χωρίς να απαιτεί τη διάβαση μεγάλων ποταμών και συνεπώς κατάλληλη για να χρησιμοποιηθούν μηχανοκίνητες και τεθωρακισμένες δυνάμεις.

⁵³ Στο Παράρτημα «Α» φαίνεται οι περιοχές που εκδηλώθηκαν οι επιθέσεις του Κόκκινου Στρατού

⁵⁴ Department of Military Art and Engineering, The War in eastern Europe, (West Point, United States Military Academy, 1952), σ.124

ε. Η συνέχιση των επιχειρήσεων στο τομέα της Ουκρανίας προς την νοτιοανατολική Πολωνία θα μπορούσε να αποφέρει αποφασιστικότερα αποτελέσματα αλλά θα έπρεπε να αντιμετωπίσει τις ισχυρές γερμανικές δυνάμεις που είχαν συγκεντρωθεί στα πολωνικά σύνορα αλλά και θα είχαν εκτεθειμένο το δεξιό πλευρό στη γερμανική Κεντρική Ο.Σ.

Εν κατακλείδι, η διάταξη των γερμανικών δυνάμεων, το έδαφος αλλά και η υποστήριξη των επιχειρήσεων από πλευράς διοικητικής μέριμνας ευνοούσε την εκδήλωση της επίθεσης αρχικά στο τομέα της Λευκορωσίας.

Ένα προκαταρκτικό σχέδιο της καλοκαιρινής επίθεσης συντάχθηκε από τον στρατηγό Α.Ν. Αντόνωφ, υπαρχηγό του Γενικού Επιτελείου του Κόκκινου Στρατού, στις 20 Μαΐου 1944. Το σχέδιο πήρε το κωδικό όνομα ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ προς τιμήν του Γεωργιανού πρίγκηπα Πιότρ Ιβάνοβιτς Μπαγκράτιον (Pyotr Ivanovich Bagration), στρατηγού του Αυτοκρατορικού ρωσικού στρατού κατά τη διάρκεια των ναπολεόντειων πολέμων που τραυματίστηκε θανάσιμα στη μάχη του Μποροντίνο (1812) έξω από τη Μόσχα.

Το σχέδιο προέβλεπε:⁵⁵

α. Την εξάλειψη της εδαφικής προεξοχής που κατείχαν οι γερμανικές δυνάμεις στη περιοχή του Βιτέμπσκ – Μπόμπρουϊσκ – Μινσκ με στόχο τη δημιουργία ενός μετώπου στη γραμμή Ντίσνα – Μολοντέτσο – Στρόλμπτσι και Σταρόμπιν,

β. Την καταστροφή των γερμανικών πλευρών και τη διείσδυση από το κέντρο του μετώπου με συγκλίνουσες επιθέσεις κατά του Μινσκ.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις η συνολική δύναμη των γερμανικών στρατευμάτων έφτανε στις 42 Μεραρχίες εναντίων των οποίων θα επιχειρούσαν 77 Μεραρχίες, 3 Τεθωρακισμένα και 1 Μηχανοποιημένο Σώμα Στρατού, 1 Σώμα Ιππικού και 6 Μεραρχίες Πυροβολικού και 3 Μεραρχίες πυραυλικού Πυροβολικού με εκτοξευτές τύπου « Κατιούσα».

Η Στάβκα αποφάσισε, για λόγους καλύτερου συντονισμού, να εντάξει τις τέσσερις Ομάδες Στρατιών στα παρακάτω δύο Γκρουπ:

α. Το Γκρουπ Α περιέλαβε τη 1η Βαλτική και τη 3η Λευκορωσική Ο.Σ, με συνολική δύναμη 39 Μεραρχιών και 2 Σωμάτων τεθωρακισμένων.

⁵⁵ John Erickson, *The Road to Berlin, Stalin's War with Germany Vol II*, (London, Weidenfeld & Nicolson, 1983), σ.200

β. Το Γκρουπ Β περιέλαβε τη 2^η Λευκορωσική Ο.Σ και τις Στρατιές του δεξιού πλευρού της 1^{ης} Λευκορωσικής Ο.Σ, με συνολική δύναμη 38 Μεραρχιών, ενός Σώματος τεθωρακισμένων και ενός μηχανοκίνητου Σώματος.

Εφεδρείες για μία ακόμα φορά θα προέκυπταν από τους Σχηματισμούς της Κριμαίας και έτσι προτάθηκε η μετακίνηση της 51^{ης} Στρατιάς στο Γκόμελ και της 2^{ης} Στρατιάς Φρουρών στο Γιάρτσεβο.

Τα μειονεκτήματα του σχεδίου ήταν ότι δεν πρόσβαλε ικανοποιητικά όλες τις γερμανικές δυνάμεις και στόχευε σε τοποθεσίες που οι γερμανικές δυνάμεις ήταν πολύ ισχυρές όπως είχαν αποδείξει κατά τις επιχειρήσεις του χειμώνα 1943 - άνοιξης 1944 όταν και αναχαίτισαν το Κόκκινο Στρατό στο Βιμπέσκ, Όρσα και Μπομπρούισκ. Επίσης δεν προσέφερε εναλλακτικές επιλογές για την ταχεία ενέργεια των μηχανοκίνητων δυνάμεων προς εκμετάλλευση των ρηγμάτων, πριν τα γερμανικά αντίμετρα καταφέρουν να τα καλύψουν.⁵⁶

Το αρχικό σχέδιο προέβλεπε διείσδυση σε μικρότερο βάθος, 200-250χλμ και ως εκ τούτου το αποτέλεσμα της επιχείρησης θα ήταν επιχειρησιακού και όχι στρατηγικού επιπέδου.

Κατά τη περίοδο 22-30 Μαΐου, το αρχικό σχέδιο τροποποιήθηκε προκειμένου να ενσωματώσει και τα διδάγματα από τις αποτυχημένες επιθετικές επιχειρήσεις του 1943-44. Πραγματοποιήθηκαν οι παρακάτω τρεις σημαντικές αλλαγές του αρχικού σχεδίου:⁵⁷

α. Η 1^η Βαλτική Ο.Σ, αντί να προελάσει προς το Μολοντέτσο σχεδιάστηκε όπως προελάσει κατά μήκος του ποταμού Δυτικού Ντβίνα προκειμένου να εμποδίσει την ενίσχυση της Κεντρική Ο.Σ από τη Βόρεια Ο.Σ. Με το τρόπο θα διευκολυνόταν οι δυνάμεις που θα επιχειρούσαν την ενθυλάκωση των γερμανικών δυνάμεων ανατολικά του Μινσκ.

β. Το βάθος της επιχείρησης μετατοπίστηκε δυτικότερα. Οι αντικειμενικοί σκοποί της πρώτης φάσης της επιχείρησης θα έπρεπε να επιτευχθούν έως την 15 Ιουλίου και μετατοπίστηκαν δυτικότερα στη γραμμή Ντρούγια – Σβεντσιόνις – Στολμπσι – Ζιτκοβίτσι. Για την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών της δεύτερης φάσης, το

⁵⁶ LtCol William M Connor, Analysis of Deep Attack Operations, Operation Bagration, (Kansas, Combat Studies Institute.1987), σ. 36

⁵⁷ Stephen Ariel Veal, The Collapse of the German Army in the east in the Summer of 1944, (Thesis, Portland State University, 1991), σ. 236

αριστερό πλευρό της 1^{ης} Λευκορωσικής Ο.Σ θα συμμετείχε στην επίθεση προκειμένου οι συμμετέχουσες Ο.Σ να φτάσουν έως την 15 Αυγούστου τη γραμμή Ρετσέκνε – Ντάβκαπιλς – Γκρόντνο – Λουμπλιν. Συνολικά για την επιχείρηση προβλεπόταν διείσδυση σε βάθος 550-600χλμ.

γ. Αυξήθηκε ο αριθμός των συμμετεχουσών Μεραρχιών από 77 σε 97. Η 1^η Βαλτική και 3^η – 1^η Λευκορωσική Ο.Σ, είχαν ως πρωταρχική αποστολή τη περικύκλωση και καταστροφή των πλευρών της Κεντρικής Ο.Σ στις περιοχές του Βιτέμπσκ και Μπόμπρουισκ. Οι 3^η και 2^η Λευκορωσική Ο.Σ θα επιτίθετο στο κέντρο του μετώπου κατά των πόλεων Όρσα και Μογγίλεφ. Όταν ολοκληρωνόταν η καταστροφή των πλευρών, οι σοβιετικές δυνάμεις θα συνέκλιναν στο Μινσκ περικυκλώνοντας την 4^η και 9^η γερμανική Στρατιά ανατολικά της πόλεως.

Η Στάβκα κατέληξε στην απόφαση ότι θα έπρεπε να επιχειρηθεί η διάσπαση της αμυντικής διάταξης και η εισχώρηση σε 6 διαφορετικούς τομείς αρκετά απομακρυσμένους μεταξύ τους. Με το τρόπο αυτό θα καθηλωνόταν οι γερμανικές δυνάμεις στους τομείς που ήταν ήδη ταγμένες και δεν θα είχε τη δυνατότητα ο Διοικητής των γερμανικών δυνάμεων να ενισχύσει το σημείο που θα εκδηλωνόταν η κύρια προσπάθεια με μετάγχιση δυνάμεων από άλλα σημεία του μετώπου και με το σύνολο της εφεδρείας του ώστε επιτυγχάνοντας τοπική υπεροχή να εκτοξεύσει αντεπιθέσεις με ευνοϊκές συνθήκες για την αποκατάσταση του μετώπου.

Το αναθεωρημένο σχέδιο είχε το πλεονέκτημα ότι εξελισσόταν σε φάσεις, καθήλωνε πιο αποτελεσματικά τις γερμανικές δυνάμεις και έδινε τη δυνατότητα για περαιτέρω εκμετάλλευση πέραν των προκαθορισμένων ορίων στην περίπτωση ευνοϊκότερης εξέλιξης των επιχειρήσεων. Επιπλέον εκμεταλλευόταν την αγκύλωση των γερμανικών δυνάμεων στις οχυρές τοποθεσίες.⁵⁸

Γερμανοί

Η ιδέα ενεργείας των Γερμανών ήταν διεξαγωγή στατικής άμυνας σε όλο το μήκος του μετώπου από τις προωθημένες θέσεις που κατείχαν, απόκρουση και καταστροφή των εχθρικών δυνάμεων.

Η μοναδική εναλλακτική επιλογή που θα μπορούσαν να έχουν οι γερμανικές δυνάμεις ήταν η ανταλλαγή εδάφους προς κέρδος χρόνου, αλλά αυτή τη προοπτική την είχε αποκλείσει κατηγορηματικά ο Χίτλερ.

⁵⁸ LtCol Connor, Analysis of Deep Attack Operations, Operation Bagration, σ.37

Επιπλέον οι προσωπικές διαταγές του Χίτλερ που καθόριζαν τις οχυρές τοποθεσίες περιόρισαν τις επιλογές της Κεντρικής Ο.Σ για επιλογή τοποθεσιών αμύνης και δέσμευαν τις ελάχιστες εφεδρείες που ήταν διαθέσιμες, με την ενίσχυση των συγκεκριμένων σημείων.⁵⁹

Στρατιωτικοί αντικειμενικοί σκοποί και αποστολές αντιπάλων

Η διάταξη των αντιπάλων και η συγκρότηση των Σχηματισμών που συμμετείχαν στην επιχείρηση ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ φαίνεται αναλυτικά στα Παραρτήματα «Γ» και «Δ» αντίστοιχα.

Οι αποστολές των μειζόνων Σχηματισμών που συμμετείχαν στην επιχείρηση είναι όπως παρακάτω:

Κόκκινος Στρατός⁶⁰

α. 1^η Βαλτική Ο.Σ

(1) Διάσπαση της αμυντικής τοποθεσίας νοτιοδυτικά του Γκόροντοκ και προώθηση των δυνάμεων στη δυτική όχθη του ποταμού Δυτικού Ντβίνα (Western Dvina River).

(2) Ενθυσία του Βιτέμπσκ από δυτικά και νότια, κατάληψή του και καταστροφή των εχθρικών δυνάμεων στη περιοχή του Βιτέμπσκ κατόπιν σύζευξης με τις δυνάμεις της 3^{ης} Λευκορωσικής Ο.Σ.

(3) Προέλαση προς το Λέπελ σε απόσταση 75-100χλμ κατά μήκος της δυτικής όχθης του ποταμού Δυτικού Ντβίνα, καλύπτοντας την επιχείρηση από Βορρά.

β. 3^η Λευκορωσική Ο.Σ

(1) Διάσπαση της αμυντικής τοποθεσίας νοτιοανατολικά του Βιτέμπσκ και προώθηση των δυνάμεων βορειοδυτικά προς το ποταμό Δυτικό Ντβίνα.

(2) Ενθυσία του Βιτέμπσκ από ανατολικά και νότια, κατάληψή του και καταστροφή των εχθρικών δυνάμεων στη περιοχή κατόπιν σύζευξης με τις δυνάμεις της 1^{ης} Βαλτικής Ο.Σ.

(3) Κατάληψη της πόλης Σένο και συνέχιση της προέλασης νοτιοανατολικά.

⁵⁹ Στο τομέα της ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ Ο.Σ ως «οχυρές τοποθεσίες» είχαν χαρακτηριστεί οι πόλεις Βιτέμπσκ, Όρσα, Μόγκιλεφ, και Μπόμπρουισκ στη περιοχή του μετώπου και Σλατσκ, Μινσκ, Μπαρνοβίτσι και Βίλνιους στα μετόπισθεν. Σχεδιάγραμμα στο Παράρτημα «Β»

⁶⁰ LtCol Connor, Analysis of Deep Attack Operations, Operation Bagration, σσ.33-35

(4) Διάσπαση της αμυντικής τοποθεσίας βόρεια του αυτοκινητόδρομου Σμολένσκ - Μινσκ, κατάληψη της Όρσα και καταστροφή των εχθρικών δυνάμεων.

(5) Προέλαση κατά μήκος του άξονα του αυτοκινητοδρόμου και καταστροφή των εχθρικών δυνάμεων στη περιοχή του Μπορισόφ.

(6) Διείσδυση διά της δυτικής όχθης του Μπερεσίνα στη περιοχή του Μπορισόφ.

(7) Συγκέντρωση των δυνάμεων στο τομέα Όρσα - Μπορίσοφ και ετοιμότητα ανάληψης μελλοντικών επιχειρήσεων.

γ. 2^η Λευκορωσική Ο.Σ

(1) Διάσπαση της αμυντικής διάταξης στο Μόγκιλεφ και καταστροφή των αμυνόμενων εχθρικών δυνάμεων.

(2) Συνέχιση της προέλασης κατά μήκος του αυτοκινητοδρόμου Μόγκιλεφ – Μινσκ, προς τον ποταμό Μπερεσίνα.

δ. 1^η Λευκορωσική Ο.Σ

(1) Διάσπαση της αμυντικής τοποθεσίας από το Ρογκατσέφ, βόρεια του Μπομπρούισκ και ανατολικά του ποταμού Μπερεζίνα.

(2) Διάσπαση της αμυντικής τοποθεσίας από νότια του Μπομπρούισκ έως δυτικά του ποταμού Μπερεσίνα.

(3) Ενθυσία του Μπομπρούισκ και καταστροφή των εχθρικών δυνάμεων που επιχειρούν στη περιοχή.

(4) Συνέχιση της προέλασης στις κατευθύνσεις Μπομπρούισκ – Μινσκ και Μπομπρούισκ – Μπαρνοβίτσι.

(5) Έναρξη της προέλασης των δυνάμεων του αριστερού πλευρού (πέριξ του Κόβελ) όταν οι δυνάμεις του δεξιού πλευρού διέλθουν από το Σλόμιν.

Για να εξασφαλιστεί η υπεροχή που απαιτείτο για τη διάσπαση της αμυντικής τοποθεσίας ενισχύθηκαν σημαντικά οι τέσσερις Ο.Σ. Απαιτήθηκε ανασυγκρότηση δυνάμεων σε επιχειρησιακό επίπεδο και μετακινήθηκαν στη Λευκορωσία πέντε Στρατιές συνδυασμένων όπλων, δύο Στρατιές αρμάτων, μια Στρατιά αεροπορικών δυνάμεων, η 1^η Πολωνική Στρατιά, πέντε Σώματα αρμάτων, δύο Σώματα μηχανοκίνητων δυνάμεων και τέσσερα Σώματα ιππικού. Αυτά συνιστούσαν μία δύναμη 400000 ανδρών με

3000 τεθωρακισμένα και 100000 πυροβόλα και όλμους. Επιπλέον οι δυνάμεις ενισχύθηκαν με δύο Στρατιές που ήρθαν από τη Κριμαία που είχε απελευθερωθεί νωρίτερα το Μάιο.⁶¹

Συνοψίζοντας μπορούμε να πούμε ότι οι δυνάμεις του Κόκκινου Στρατού που χρησιμοποιήθηκαν στην επιχείρηση ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ αποτελούσαν μία ιδιαίτερα ισχυρή δύναμη. Η αναλογία δυνάμεων των αντιπάλων φαίνεται στο Παράρτημα «Ε»

Οι τέσσερις Ο.Σ είχαν 118 Μεραρχίες τυφεκιοφόρων, 8 τεθωρακισμένα και μηχανοποιημένα Σώματα Στρατού, 13 Μεραρχίες πυροβολικού και 14 αντιαεροπορικές Μεραρχίες. Οι δυνάμεις αυτές είχαν συνολικά 1700000 άντρες, δύναμη υπερδιπλάσια της γερμανικής.⁶²

Οι Μεραρχίες του Κόκκινου Στρατού ήταν μικρότερης δύναμης των γερμανικών. Αποτελούνταν από 2500 έως 4000 άνδρες και καταβαλλόταν προσπάθεια να φτάσουν κατά μέσο όρο τις 6000.⁶³ Δεν έγινε προσπάθεια για να φτάσουν τη προβλεπόμενη δύναμη των 9600 ανδρών διότι οι Σοβιετικοί προτιμούσαν να έχουν ένα Σώμα Στρατού 2 ή 3 Μεραρχιών μειωμένης δύναμης, από το να έχουν μία μόνο Μεραρχία πλήρους σύνθεσης. Το πλεονέκτημα αυτής της οργάνωσης των Σωμάτων Στρατού ήταν ότι εξασφαλιζόταν μεγάλη υποστήριξη με τη προσθήκη επιπλέον ενός Συντάγματος πυροβολικού ενός τάγματος ή Συντάγματος επιθετικών πυροβόλων, Τάγμα διαβιβάσεων και Τάγμα μηχανικού μάχης.⁶⁴

Οι 6 Μεραρχίες ιππικού αποσκοπούσαν στο να αυξήσουν τη κινητικότητα των σοβιετικών δυνάμεων στο δύσκολο δασώδες έδαφος της Λευκορωσίας και να προελάσουν εκεί που τα μηχανοκίνητα θα αδυνατούσαν. Οι δυνάμεις ιππικού μπορεί να θεωρούταν στη Δυτική Ευρώπη ως άχρηστος αναχρονισμός αλλά αποδείχθηκαν πολύ χρήσιμες στο Ανατολικό Μέτωπο. Τα Σώματα Ιππικού ήταν ενισχυμένα με 2 έως 4 Συντάγματα αρμάτων, επιθετικά πυροβόλα και πυροβολικό μάχης.⁶⁵

Ο Κόκκινος Στρατός διέθετε συνολικά 5327 αεροσκάφη μάχης υπό άμεσο επιχειρησιακό έλεγχο των Ο.Σ και 1007 βομβαρδιστικά υπό στρατηγικό έλεγχο. Η αναλογία με τα Γερμανικά ήταν μεγαλύτερη του 7:1.

⁶¹ Adair, *Hitler's Greatest Defeat*, σ.53

⁶² Zaloga, *Bagration 1944, The Destruction of Army Group Centre*, σ.27

⁶³ Στο ίδιο, σ.27

⁶⁴ Στο ίδιο, σ.28

⁶⁵ Στο ίδιο, σ.29

Το Σοβιετικό πλεονέκτημα ήταν ακόμα μεγαλύτερο εξαιτίας της έλλειψης αεροσκαφών για να προστατέψουν τη Κεντρική Ο.Σ, που σήμαινε ότι τα σοβιετικά αεροσκάφη μπορούσαν να κινούνται κατά βούληση. Από την άλλη οι γερμανικές επιχειρήσεις αεροπορικής υποστήριξης ήταν εξαιρετικά παρακινδυνευμένες λόγω της σοβιετικής υπεροπλίας.⁶⁶

Ο Κόκκινος Στρατός διέθετε πλέον έμπειρο προσωπικό, στρατιώτες και αξιωματικούς. Οι αξιωματικοί είχαν αποκτήσει την απαραίτητη εμπειρία για τη διοίκηση των Μονάδων τους αλλά επίσης και την επιτελική ικανότητα σχεδίασης μεγάλης κλίμακας επιχειρήσεων που απαιτούσαν την συνεργασία και μεγάλων Σχηματισμών αλλά και τη συνεργασία της αεροπορίας. Ο Κόκκινος Στρατός είχε μάθει να εντοπίζει και να εστιάζει τη προσπάθειά του στα κέντρα βάρους του αντιπάλου και να χρησιμοποιεί μηχανοκίνητες Μονάδες για καλύτερα αποτελέσματα. Ήταν πια ένας στρατός που πολέμούσε με τις σύγχρονες τακτικές σε τακτικό και επιχειρησιακό επίπεδο και είχε εξαιρετικές ικανότητες σχεδίασης σε στρατιωτικό στρατηγικό επίπεδο.

Επιπλέον ο Κόκκινος Στρατός ήταν άριστα εξοπλισμένος. Η σοβιετική πολεμική οικονομία έφτασε στο ζενίθ της το 1944. Με την επίκληση του ρωσικού πατριωτισμού το κομμουνιστικό σύστημα κατάφερε να εμπνεύσει το πληθυσμό και να επιτύχει εξαιρετικά υψηλή βιομηχανική παραγωγή για την κάλυψη των πολεμικών αναγκών. Επιπλέον η συμπεριφορά των Γερμανών στους πληθυσμούς των κατακτημένων περιοχών και η ναζιστική θεωρία για ανώτερες και κατώτερες φυλές έκαναν ακόμα εντονότερη τη θέληση του λαού να συνεισφέρει με όλες του τις δυνάμεις στην απελευθέρωση των κατακτημένων περιοχών και έδωσε στο Στάλιν την απαραίτητη εσωτερική νομιμοποίηση για τη διεξαγωγή επιχειρήσεων με τεράστιες απώλειες σε έμψυχο δυναμικό αλλά και την υποβολή του λαού σε τεράστιες στερήσεις προκειμένου να ενισχυθεί η βιομηχανική παραγωγή.⁶⁷

Βέρμαχτ

Έπειτα από σχεδόν τρία χρόνια επιχειρήσεων στο Ανατολικό Μέτωπο οι Γερμανοί είχαν βρεθεί από το κατώφλι της απόλυτης νίκης στο απόλυτο αδιέξοδο. Εντούτοις παρέμεναν ισχυρές. Στο Ανατολικό Μέτωπο επιχειρούσαν τέσσερις Ο.Σ (Βόρεια, κεντρική, Βόρεια και Νότια Ουκρανική).

⁶⁶ Zaloga, *Bagration 1944, The Destruction of Army Group Centre*, σ.33

⁶⁷ Paul Carell, *Scorched Earth Hitler's War on Russia vol2* [μτφ. Ewald Osers], (London, George G. Harrap & Co. Ltd, 1970), σ.368

Οι γερμανικές δυνάμεις είχαν τη διαταγή να διεξάγουν στατική άμυνα κατά μήκος του ποταμού Δνείπερου και ανατολικά των ποταμών Ντρουτ και Δυτικού Ντβίνα. Ειδικά έπρεπε να διατηρήσουν τη κατοχή των πόλεων Βιτέμπσκ, Όρσα, Μόγκιλεφ, Μπόμπρουισκ, Μπορίσοφ και Μίνσκ οι οποίες είχαν χαρακτηριστεί ως οχυρές τοποθεσίες και απαιτούνταν η διάθεση τουλάχιστον μίας Μεραρχίας στη καθεμία από αυτές.

Σε τακτικό επίπεδο υπήρχαν δύο γραμμές αμύνης εκ των οποίων οργανωμένη ήταν μόνο η εξωτερική ως βρισκόμενη πλησιέστερα του εχθρού

Η πρώτη γραμμή άμυνας είχε 2-3 ζώνες και η καθεμία από αυτές 2-3 γραμμές συρματοπλέγματος. Το βάθος των γραμμών αυτών ήταν περίπου 3,7χλμ. Η δεύτερη γραμμή αμύνης είχε μόνο μία ζώνη από 2-3 γραμμές συρματοπλέγματος, κάποιες από τις οποίες ήταν ημιτελείς.⁶⁸

Το επιχειρησιακό σχέδιο του Χίτλερ, αν μπορεί να χαρακτηριστεί ως τέτοιο εξαιτίας της έλλειψης επιχειρησιακού βάθους, ήταν πολύ απλό. Προέβλεπε την άμυνα επί της γραμμής του μετώπου, όπου είχαν παραταχθεί οι διαθέσιμες Μεραρχίες, γραμμικά ή μία δίπλα στην άλλη όπως οι χάντρες σε ένα μαργαριταρένιο κολιέ. Ο Χίτλερ θεωρούσε ότι η στατική άμυνα θα ήταν ισχυρή και αποτελεσματική εξαιτίας των οχυρωμένων τοποθεσιών που είχαν οργανωθεί.⁶⁹ Στο μπαλκόνι της Λευκορωσίας η γραμμή του μετώπου είχε ημικυκλική μορφή, από το Πόλετσκ έως το Κόβελ, όπου είχαν παραταχθεί:

α. Βόρεια, βρισκόταν η 3^η Στρατιά Πάντσερ υπό το στρατηγό Χανς Ρέινχαρντ. Διέθετε τρία Σώματα Στρατού με 9 Μεραρχίες Πεζικού στο μέτωπο και 2 Μεραρχίες εφεδρεία. Παρά την ονομασία της η Στρατιά δεν διέθετε άρματα μάχης. Ο βαρύν της οπλισμός ήταν 86 αυτοκινούμενα πυροβόλα. Τέσσερις από τις Μεραρχίες της ήταν οχυρωμένες στη περιοχή του Βιτέμπσκ, η οποία είχε χαρακτηριστεί από τον Χίτλερ ως «Οχυρή Τοποθεσία» και αποτελούσε το σημείο στήριξης της γερμανικής αμυντικής τοποθεσίας.

β. Νότια της 3^{ης} βρισκόταν η 4^η Στρατιά, με τρία Σώματα Στρατού και εννέα Μεραρχίες. Τελούσε υπό της διοίκησης του στρατηγού Γκόθαρντ Χεϊνρίτσι, ενός εκ των ικανότερων στρατηγών του γερμανικού στρατού που θεωρούνταν αυθεντία στις

⁶⁸ LtCol Connor, Analysis of Deep Attack Operations, Operation Bagration, σσ.35-36

⁶⁹ Frieser και άλλοι Germany and the Second World War Vol III The Eastern Front 1943-1944: The War in the East and on Neighbouring Fronts, σ.532

αμυντικές επιχειρήσεις, ο οποίος όμως αποστρατεύτηκε και αντικαταστάθηκε από τον στρατηγό Κουρτ Τίπελσκιρχ.

γ. Η 9^η Στρατιά, με 10 Μεραρχίες ήταν ταγμένη στο τομέα του Μπομπρούισκ με διοικητή τον στρατηγό Χάνς Τζόρνταν.

δ. Στο νοτιότερο άκρο της του τομέα της Κεντρικής Ο.Σ βρισκόταν η 2^η Στρατιά, υπό το στρατηγό Βάλτερ Βάις, η οποία όμως είχε μικρή συμμετοχή στις επιχειρήσεις καθώς δεν βρισκόταν στον άξονα της κύριας προσπάθειας της επιχείρησης ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ.

Η Κεντρική Ο.Σ διέθετε μόνο μία τεθωρακισμένη Μεραρχία, την 20^η, που επιχειρούσε στη περιοχή του Μπομπρούισκ. Οι υπόλοιπες είχαν προσκολληθεί στη Βόρεια Ουκρανική Ο.Σ αναμένοντας μία επίθεση που δεν εκδηλώθηκε σε πρώτη φάση στο τομέα της.

Οι εφεδρείες της Κεντρικής Ο.Σ ήταν ελάχιστες. Πίσω από την 4^η Στρατιά βρισκόταν η 14^η Μεραρχία Πεζικού και στο τομέα της 3^{ης} Στρατιάς ως εφεδρεία βρισκόταν η 95^η Μεραρχία Πεζικού. Στη περιοχή το Μόγκιλεφ, στο τομέα της 9^{ης} Μεραρχίας βρισκόταν ως εφεδρεία η Μεραρχία Γρεναδιέρων «Φέλντχερ-Χάλε» η οποία τελούσε υπό ανασυγκρότηση και στην αριστερή πλευρά βρισκόταν η 707 Μεραρχία Πεζικού.⁷⁰

Συγκεντρωτικά οι Γερμανικές Μονάδες στη Λευκορωσία ανερχόταν σε 52 Μεραρχίες, 400000 στρατιώτες σε μάχιμες Μονάδες και άλλους 400000 σε βοηθητικές υπηρεσίες. Αν και ήταν μία ικανή δύναμη είχε σημαντικές ελλείψεις. Κάλυπτε ένα μέτωπο μήκους 1000χλμ.⁷¹

Η αεροπορική κάλυψη παρεχόταν από τον 6^ο Αεροπορικό Στόλο (LUFTLOTE 6) με έδρα το Μίνσκ. Οι δυνατότητες ήταν εξαιρετικά περιορισμένες καθώς διέθεταν μόλις 40 αεροσκάφη τύπου Me109G/Ks. Τα βομβαρδιστικά αεροσκάφη ήταν 312 αλλά οι δυνατότητες αξιοποίησής τους περιορισμένες λόγω της έλλειψης καταδιωχτικών συνοδείας. Επίσης υπήρχαν 106 Ju-87G Stuka και FW-190.

Διοικητής της Κεντρικής Ο.Σ ήταν ο Στρατάρχης Έρνστ Μπούς, ο οποίος είχε υπηρετήσει ως αξιωματικός Πεζικού στον Α΄Π.Π και είχε συμμετάσχει σε μερικές από τις πιο σκληρές και φονικές μάχες του Δυτικού Μετώπου. Είχε τιμηθεί με την εξαιρετική διάκριση «Pour le Merite»,⁷² πολύ σπάνια για νέο αξιωματικό. Όσοι τον

⁷⁰ Carell, *Scorched Earth Hitler's War on Russia vol2*, σ.367

⁷¹ Adair, *Hitler's Greatest Defeat*, σ.22

⁷² Μεταφράζεται: «Για την Αξία»

γνώριζαν θεωρούσαν ότι είχε τα προσόντα του ηγέτη αλλά η ανέλιξή του οφειλόταν στις σχέσεις του με το ναζιστικό κόμμα.⁷³

Διεξαγωγή της Επιχείρησης ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ

Στις 22 Ιουνίου 1944, ακριβώς τρία χρόνια μετά την γερμανική εισβολή στη Ρωσία,⁷⁴ ο Κόκκινος Στρατός εξαπολύει μίας μεγάλης έκτασης επίθεση στη Λευκορωσία, με το κωδικό όνομα ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ, η οποία έφτασε στη κλιμάκωσή της έπειτα από πέντε εβδομάδες με τους Σοβιετικούς να φτάνουν στις πύλες της Βαρσοβίας.

Από πολλές απόψεις η επιχείρηση αυτή είναι αντίστροφη της επιχείρησης ΜΠΑΡΜΠΑΡΟΣΑ, καθόσον πραγματοποιήθηκε στην ίδια περίπου εδαφική περιοχή από τους ίδιους αντιπάλους σε αντίστροφους ρόλους.⁷⁵

Η επιχείρηση πραγματοποιήθηκε σε τρεις φάσεις όπως παρακάτω:

α. Διάσπαση της αμυντικής τοποθεσίας (Επιθετικές επιχειρήσεις κατά των Βιτέμπσκ - Όρσα, Μόγκιλεφ, Μπόμπρουισκ)

β. Επίθεση κατά της Κεντρικής Ο.Σ (Επιθετικές επιχειρήσεις κατά των Μίνσκ και Πολότσκ)

γ. Επίθεση με βόρεια κατεύθυνση κατά των Βίλνιους, Μπελοστόκ, Λουμπλίν, Μπρεστ, Κάουνας, Όσοβετς.

Για την υποστήριξη των επιτιθέμενων τμημάτων αλλά και για τη προετοιμασία της τοποθεσίας οι Σοβιετικοί είχαν συγκεντρώσει τεράστια ισχύ πυρός που έφτανε στους 400 σωλήνες όλμων και πυροβόλων διαφόρων διαμετρημάτων ανά μίλι μετώπου. Στη προπαρασκευή του πυροβολικού πρέπει να προστεθούν και οι έντονοι αεροπορικοί βομβαρδισμοί οχυρωμένων τοποθεσιών, θέσεων πυροβόλων και σταθμών διοικήσεως, οι οποίοι προκάλεσαν μεγάλες απώλειες σε προσωπικό και μέσα στις Μονάδες πρώτης γραμμής αλλά και στις άμεσες εφεδρείες τους στην προσπάθειά τους να προωθηθούν προς την πρώτη γραμμή. Επίσης προκλήθηκαν εκτεταμένες καταστροφές στα δίκτυα επικοινωνιών με συνέπεια να παραλύσει το σύστημα διοίκησης και ελέγχου.

Έπειτα από την έντονη προπαρασκευή με πυρά πυροβολικού και αεροπορίας ακολούθησε η επίθεση Μονάδων Πεζικού που προσπαθούσαν να ανοίξουν

⁷³ Adair, *Hitler's Greatest Defeat*, σ.62

⁷⁴ Η επιχείρηση ΜΠΑΡΜΠΑΡΟΣΑ είχε ξεκινήσει στις 22 Ιουνίου 1941

⁷⁵ Zaloga, *Bagration 1944, The Destruction of Army Group Centre*, σ.7

ρήγματα στην αμυντική τοποθεσία τα οποία θα εκμεταλλευόταν οι Μονάδες τεθωρακισμένων που ακολουθούσαν σε μικρή απόσταση.

Παρακάτω επιχειρείται μία συνοπτική περιγραφή των επιχειρήσεων,⁷⁶ προκειμένου στη συνέχεια να είναι ευκολότερη η εξαγωγή συμπερασμάτων και διδαγμάτων. Συνοπτικό χρονολόγιο της επιχείρησης αναγράφεται στο Παράρτημα «ΣΤ»

Οι κύριες επιθετικές ενέργειες της πρώτης φάσης της επιχείρησης πραγματοποιήθηκαν κατά του Βιτέμπσκ από τις 1^η Βαλτική και 3^η Λευκορωσική Ο.Σ και κατά Μπόμπρουισκ από τη 1^η Λευκορωσική Ο.Σ.

Από την έναρξη της επιχείρησης, η θέση της Κεντρικής Ο.Σ ήταν απελπιστικά δύσκολη. Οι μοναδικές εφεδρείες επιχειρησιακού επιπέδου που διέθετε ο στρατάρχης Μπους, ήταν μία τεθωρακισμένη Μεραρχία που αμέσως διατέθηκε στο Μπόμπρουισκ και μία μηχανοκίνητη που ενεπλάκη στο Βιτέμπσκ. Από το σημείο αυτό και μετά ο Μπους ελάχιστα μπορούσε να επηρεάσει την εξέλιξη των επιχειρήσεων καθώς δεν διέθετε άλλες εφεδρείες.

Εκτός από αυτό η επιλογή της εφαρμογής σταθερής άμυνας και η εμμονή του Χίτλερ στην απόφαση αυτή δεν επέτρεψε την προετοιμασία εναλλακτικών τοποθεσιών αμύνης και την εφαρμογή κινητής άμυνας. Επιπλέον ο καθορισμός από το Χίτλερ των πόλεων Βιτέμπσκ, Όρσα και Μόγκιλεφ ως οχυρές πόλεις που έπρεπε να τις υπερασπιστούν πάση θυσία είχε ως συνέπεια την καθήλωση της 3^{ης} τεθωρακισμένης Στρατιάς και της 4^{ης} Στρατιάς στην άμυνά τους. Αυτή η επιλογή απλοποίησε τα πράγματα για τις ρωσικές δυνάμεις που σύντομα απομόνωσαν τις πόλεις αυτές καθηλώνοντας τα γερμανικά στρατεύματα.

Στις 24 Ιουνίου ήταν προφανές ότι η υπόθεση Βιτέμπσκ είχε χαθεί για τη Βέρμαχτ και δεν υπήρχε κανένα νόημα αντίστασης. Στις 18:30 ο Χίτλερ επέτρεψε στο 53^ο Σώμα Στρατού να συμπτυχθεί, αφήνοντας όμως στο Βιτέμπσκ μία από τις τέσσερις Μεραρχίες. Επιλέχθηκε να παραμείνει η 206^η Μεραρχία του υποστρατήγου Χίτερ σε μία αποστολή αυτοκτονίας. Η κατάσταση όμως δεν ήταν καλύτερη και για τις υπόλοιπες Μεραρχίες του Σώματος διότι η έγκριση της σύμπτυξης δόθηκε πολύ αργά και πλέον δεν υπήρχαν ελεύθεροι οδοί διαφυγής.

Στις 19:30 ο διοικητής του ΣΩΜΑΤΟΣ εξέπεμψε το παρακάτω σήμα: *«Προσωπικά εγγυώμαι τον αγώνα μέχρι τέλους. Γκόλβιτσερ.»*

⁷⁶ Department of Military Art and Engineering, The War in eastern Europe, σσ. 125-130

Αποτελούσε εσκεμμένη παραλλαγή του ιστορικού σήματος που στάλθηκε στον Κάιζερ Βίλχεμ στις 23 Αυγούστου 11914, από τον διοικητή του Τσινκτάο στην Ανατολική Ασία. Τότε ο Λοχαγός Μέγιερ Βάλντεκ (Meyer Waldeck), που είχε πάρει την απόφαση να υπερασπιστεί το Τσινκτάο με δύναμη 4000 ανδρών έναντι 40000 Ιαπώνων, βρισκόμενος 7000 μίλια μακριά από τη Γερμανία τηλεγράφησε από το οχυρό του: *«Προσωπικά εγγυώμαι την εκτέλεση του καθήκοντος μέχρι τέλους»*. Το 53^ο Σώμα Στρατού μπόρεσε να αντέξει δύο ημέρες. Το πρωί της 26 Ιουνίου ήταν έτοιμο να διασπάσει το σοβιετικό κλοιό και να διαφύγει νοτιοδυτικά. Τελικά όμως περικυκλώθηκε από τα σοβιετικά στρατεύματα. Στο Βιτέμπσκ οι Γερμανοί είχαν 20000 νεκρούς και περισσότερους από 10000 αιχμαλώτους μεταξύ των οποίων και ο διοικητής του 53^{ου} Σώματος Στρατού στρατηγός Γκόλβιτςερ.

Στις 26 Ιουνίου ο διοικητής της 206 Μεραρχίας, που είχε παραμείνει στο Βιτέμπσκ, αντιλαμβανόμενος το μάταιο της προσπάθειας και θέλοντας να διασώσει όσους περισσότερους από του άντρες διέταξε με δική του πρωτοβουλία, στις 16:45 την εγκατάλειψη της πόλης. Οι Μονάδες της Μεραρχίας κατάφεραν να συμπτυχθούν 9 μίλια μέχρι να καθηλωθούν από τις σοβιετικές δυνάμεις της 39^{ης} Στρατιάς. Η τελευταία τους προσπάθεια να διασπάσουν τον κλοιό και να ξεφύγουν έγινε με έφοδο με «εφ' όπλου λόγχη», χωρίς επιτυχία. Το Βιτέμπσκ αποτέλεσε το τέλος για την ιστορική 206 Μεραρχία και τα 301, 312 και 413 Συντάγματα Γρεναδιέρων.

Από τη καταστροφή της 206 Μεραρχίας αλλά και από τη συντριπτική ήττα της Κεντρικής Ο.Σ ήδη από τα πρώτα εικοσιτετράωρα της επιχείρησης ΜΠΑ-ΓΚΡΑΤΙΟΝ επανέρχεται το ερώτημα για το πως συνέβη αυτό, πως κατάφερε ο Κόκκινος Στρατός να «σκουπίσει» τόσες έμπειρες και σκληραγωγημένες Μεραρχίες όπως ήταν οι γερμανικές του ανατολικού μετώπου;⁷⁷

Στις 25 Ιουνίου δυνάμεις του Κόκκινου Στρατού απέκοψαν τον αυτοκινητόδρομο Σμολένσκ – Μινσκ, και ως εκ τούτου τον εφοδιασμό της 4^{ης} Στρατιάς.

Ταυτόχρονα τεθωρακισμένες Μονάδες της 3^{ης} Λευκορωσικής Ο.Σ, ξεχύθηκαν από ρήγμα που δημιουργήθηκε στην αμυντική τοποθεσία της 9^{ης} Στρατιάς μεταξύ των ποταμών Πριπέτ και Μπαρεζίνα. Τμήμα των δυνάμεων αυτών προέλασε δυτικά και τμήμα κινήθηκε βόρεια και απέκοψε το Μπόμπρουισκ σε συνδυασμό

⁷⁷ Carell, Scorched Earth Hitler's War on Russia vol2, σ.375

με τις δυνάμεις που επιτίθετο από ανατολικά στη κατεύθυνση Ρογκάτσεφ – Μπόμπρουισκ.

Για την επίθεση κατά του Μπομπρούισκ ο στρατηγός Μπάτοφ, διοικητής της 65^{ης} Στρατιάς επέλεξε ένα σημείο από το οποίο ο διοικητής της 9^{ης} Στρατιάς, στρατηγός Τζόρνταν, δε περίμενε την επίθεση αρμάτων λόγω του βαλτώδους εδάφους. Όμως το Μηχανικό του Κόκκινου Στρατού υπό παραπέτασμα καπνού έστρωσε ένα διάδρομο 500 μέτρων από κορμούς δέντρων κατά μήκος του βάλτου σε πλάτος που επέτρεπε τη διέλευση ενός άρματος, με αποτέλεσμα τον αιφνιδιασμό των γερμανικών δυνάμεων. Τα τεθωρακισμένα ακολούθησε το Πεζικό με τους στρατιώτες να χρησιμοποιούν αυτοσχέδια «πέδιλα» από ξυλοσανίδες που τους επέτρεπαν να βαδίζουν χωρίς να βυθίζονται στο βάλτο. Αυτά αποτελούν ένδειξη οργάνωσης, καινοτομίας αλλά και εμπειρίας που είχαν πλέον οι Σοβιετικοί, αξιωματικοί και στρατιώτες.

Η αντίδραση των Γερμανών στον σοβιετικό αιφνιδιασμό δε ήταν ανάλογη της εμπειρίας και των ικανοτήτων τους. Το 41^ο (XLI) Σώμα Στρατού Πάντσερ, το οποίο κατ' ευφημισμό ήταν τεθωρακισμένο καθόσον διέθετε μόνο μία μηχανοκίνητη Μεραρχία (την 36^η) δε μπορούσε να αντιδράσει στα σοβιετικά τεθωρακισμένα. Για το λόγο αυτό θα έπρεπε ο διοικητής της Στρατιάς να χρησιμοποιήσει την 20^η Μεραρχία Πάντσερ, η οποία μάλιστα βρισκόταν και σε κατάλληλη τοποθεσία δίπλα στο Μπομπρούισκ, για να αντιμετωπίσει τα σοβιετικά άρματα. Όμως ο στρατηγός Τζόρνταν δίστασε και καθυστέρησε μία ολόκληρη μέρα για να χρησιμοποιήσει την 20^η Μεραρχία με συνέπεια όταν το αποφάσισε να είναι αργά για να αναχαιτιστούν οι Σοβιετικοί.⁷⁸

Στις 27 Ιουνίου ολοκληρώθηκε η ενθυλάκωση 70000 στρατιωτών της 9^{ης} Στρατιάς στο Μπόμπρουισκ, που παραδόθηκαν τελικά στις 29 Ιουνίου.

Ταυτόχρονα ο Κόκκινος Στρατός διέσχισε το Δνείπερο καταδιώκοντας στοιχεία της 4^{ης} Στρατιάς που υποχωρούσαν προσπαθώντας να φτάσουν πίσω από το ποταμό Μπερεζίνα. Η Όρσα και το Βιτέμπσκ καταλήφθηκαν στις 27 Ιουνίου και στις 28 καταλήφθηκε το Μόγκιλεφ από τη 2^η Λευκορωσική Ο.Σ.

Η κατάληψη των πόλεων αυτών σήμαινε τη κατάρρευση της γερμανικής άμυνας στο κέντρο του μετώπου. Έως την 30 Ιουνίου είχε ολοκληρωθεί η πρώτη

⁷⁸ Carell, *Scorched Earth Hitler's War on Russia* vol2, σ.371

φάση της επιχείρησης ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ με τους σοβιετικούς να επιτυγχάνουν το σύνολο των επιχειρησιακών αντικειμενικών σκοπών που είχαν τεθεί και την εξολόθρευση περίπου 200000 Γερμανών στρατιωτών.

Η δεύτερη φάση της επιχείρησης ξεκίνησε άμεσα καθόσον ο Κόκκινος Στρατός ήθελε να εκμεταλλευτεί τις έως τότε επιτυχίες και να μην αφήσει περιθώρια χρόνου και χώρου στη Βέρμαχτ για να ανασυγκροτηθεί.

Η 3^η Λευκορωσική Ο.Σ διέσχισε τον ποταμό Μπερεζίνα, η 1^η Βαλτική Ο.Σ επιτέθηκε στο Πολότσκ και η 1^η Λευκορωσική Ο.Σ επιχείρησε την υπερκέραση του Μινσκ από νοτιοδυτικά.

Στις 3 Ιουλίου τα άρματα της 3^{ης} Λευκορωσικής Ο.Σ εισέρχονται στο Μινσκ μαζί με στοιχεία της 1^{ης} Λευκορωσικής. Η κίνηση αυτή των σοβιετικών τεθωρακισμένων ανέτρεψε την γερμανική αμυντική σχεδίαση με τελική συνέπεια να περικυκλωθεί το σύνολο της 4^{ης} Στρατιάς νοτιοανατολικά του Μινσκ. Ταυτόχρονα καταλαμβάνεται και το Πόλοτσκ, αλλά στη περιοχή αυτή τα γερμανικά στρατεύματα καταφέρνουν να διατηρήσουν μία πιο συμπαγή αμυντική ζώνη από ότι στο νότο.

Η κλιμάκωση της επιχείρησης ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ έγινε στις 4 Ιουλίου με την κατάληψη του Μινσκ. Οι Σοβιετικοί είχαν καταφέρει σε δέκα ημέρες να προελάσουν σε βάθος 250 μιλίων και να καταστρέψουν τρεις γερμανικές Στρατιές.

Από τις 4 έως τις 10 Ιουλίου οι τεθωρακισμένοι Σχηματισμοί της 1^{ης} και 3^{ης} Ο.Σ συνέχισαν τη προέλαση προς τα δυτικά απωθώντας τα γερμανικά στρατεύματα τα οποία προέβαλαν ισχυρή αντίσταση στη προσπάθειά τους να σταματήσουν τη προέλαση των σοβιετικών στις κατευθύνσεις Μινσκ – Βίλνα (κατεύθυνση βορειοδυτική προς το Κάουνας της Λιθουανίας) και Μινσκ – Μπαρανοβίτσι (κατεύθυνση νοτιοδυτική προς τη Πολωνία).

Στις 8 Ιουλίου καταλαμβάνεται το Μπαρανοβίτσι από τη 1^η Λευκορωσική Ο.Σ και στις 10 Ιουλίου περικυκλώνεται η Βίλνα από τη 3^η Λευκορωσική Ο.Σ. Ταυτόχρονα η 2^η Λευκορωσική Ο.Σ κινούμενη δυτικά εξουδετέρωνε του εναπομείναντες θύλακες αντίστασης.

Τη δεδομένη στιγμή η Βέρμαχτ τη μοναδική δύναμη που μπορούσε να αντιτάξει ήταν ένα Σώμα Στρατού που συγκροτήθηκε από τρεις Μεραρχίες που αποσύρθηκαν από τη περιοχή του Πίνσκ και συγκροτήθηκαν σε Σώμα στη περιοχή

Μπιάλιστοκ – Γκρόντο⁷⁹, προκειμένου να αναχαιτίσουν τους Σοβιετικούς στη γραμμή του ποταμού Νέμαν.

Οι μεγαλύτερες ενθουλακώσεις προσωπικού που πραγματοποιήθηκαν μέχρι τη στιγμή αυτή ήταν στο Βιτέμπσκ στο Μπρόντουισκ και στο Μινσκ. Στους θύλακες αυτούς παγιδεύτηκαν 21 από τις 33 Μεραρχίες της Κεντρικής Ο.Σ. Η 3^η Στρατιά κατάφερε να συμπτύξει μέρος μόνο των δυνάμεών της δυτικά και νότια, η 2^η Στρατιά είχε παραμείνει σχετικά ανέγγιχτη. Οι Σχηματισμοί του κέντρου του μετώπου, η 9^η και 4^η Στρατιά είχαν ουσιαστικά καταστραφεί. Μόλις 4-5 Μεραρχίες κατάφεραν να διαφύγουν από τα ελεγχόμενα από παρτιζάνους δάση, νότια του Μινσκ, έχοντας όμως απωλέσει όλο το βαρύ οπλισμό τους.

Κατά τη διάρκεια της επιχείρησης ο Χίτλερ απήλλαξε των καθηκόντων του τον Μπους και ανέθεσε τη διοίκηση της Κεντρικής Ο.Σ στον Μόντελ.

Μετά τις 10 Ιουλίου η τακτική των Λευκορωσικών Ο.Σ διαφοροποιήθηκε. Αντί να επιδιώκουν την απηνή καταδίωξη του εχθρού, αδιαφορώντας για την ασφάλεια των πλευρών και των μετόπισθεν, άρχισαν να εφαρμόζουν μία πιο ορθολογική και μεθοδική προέλαση επί ευρέως μετώπου. Η αλλαγή αυτή υπαγορεύτηκε από τη δυσκολία ανεφοδιασμού των Σχηματισμών ανεπτυγμένων σε τόσο ευρύ μέτωπο.

Ταυτόχρονα η Στάβκα διεύρυνε τους αντικειμενικούς σκοπούς της επίθεσης, εκτοξεύοντας νέες επιθέσεις στα πλευρά του τεράστιου ρήγματος που δημιουργήθηκε στην γερμανική αμυντική διάταξη.

Προβλέποντας μία τέτοια κίνηση ο Μόντελ στις 10 Ιουλίου ζήτησε από το Χίτλερ τη σύμπτυξη της Βόρειας Ο.Σ πίσω από το ποταμό Ντβίνα και την χρήση κάποιων Μεραρχιών για να ενισχύσει τη κατακερματισμένη Κεντρική Ο.Σ. Όπως συνήθως ο Χίτλερ αρνήθηκε οποιαδήποτε σύμπτυξη και σύντομα θα αποδεικνύονταν το εσφαλμένο της απόφασής του.

Στις 12 Ιουλίου η 1^η και 2^η Βαλτική Ο.Σ ξεκίνησαν επίθεση επί ενός μετώπου 100 μιλίων στη κατεύθυνση Οστρόφ – Ντβίνα. Στο τομέα αυτό οι Γερμανοί είχαν μία ισχυρή αμυντική γραμμή, αλλά ο Κόκκινος Στρατός στις 15 Ιουλίου κατέλαβε την Οπότσκο που αποτελούσε ένα από τα ισχυρά σημεία στήριξης της αμυντικής γραμμής.

⁷⁹ 85 μίλια δυτικά από το Μπαρνοβίτσι

Στις 26 Ιουλίου καταλήφθηκε το Ντβινσκ και η Νάρβα.

Οι Γερμανοί μπορούσαν να αναπτύξουν μία νέα αμυντική γραμμή βόρεια του ποταμού Ντβίνα όπου το έδαφος ευνοούσε τον αμυντικό αγώνα αλλά νότια του ποταμού η 1^η Βαλτική Ο.Σ εμπόδιζε τη κίνηση των δυνάμεων βορειοδυτικά.

Στις 31 Ιουλίου, η 1^η Βαλτική Ο.Σ κατέλαβε τον οδικό κόμβο της πόλης Γιέλκαβα, μόλις 20 μίλια από το κόλπο της Ρήγα. Με τη κίνηση αυτή απομονώθηκε η γερμανική Βόρεια Ο.Σ από το υπόλοιπο γερμανικό μέτωπο. Τη διοίκηση της Βόρειας Ο.Σ ανέλαβε ο στρατηγός Σχόρνερ ο οποίος κατάφερε να προβάλει σθεναρή αντίσταση εμποδίζοντας τους σοβιετικούς να φτάσουν στην ακτή.

Το ίδιο χρονικό διάστημα εξελισσόταν μία άλλη σοβαρότατη επιχείρηση στο δεξιό πλευρό της Κεντρικής Ο.Σ. Η 1^η Ουκρανική Ο.Σ είχε ενισχυθεί από τα μέσα του Ιουλίου ήταν έτοιμη να συμμετάσχει στη γενικότερη επίθεση του Κόκκινου Στρατού. Αντιθέτως η ισχυρή γερμανική Βόρεια Ουκρανική Ο.Σ είχε αποδυναμωθεί καθώς είχε γίνει μετάγγιση δυνάμεων προς ενίσχυση της Κεντρικής Ο.Σ.

Στις 14 Ιουλίου, χωρίς να προηγηθεί προπαρασκευή πυροβολικού προκειμένου να επιτευχθεί ο τακτικός αιφνιδιασμός των Γερμανών, η 1^η Ουκρανική Ο.Σ επιτέθηκε στο τομέα της Βόρειας Ουκρανικής Ο.Σ, βόρεια και νότια του Μπρόντνι που προστάτευε τον σημαντικότερο συγκοινωνιακό κόμβο του Λβιβ .

Και εδώ η επιχείρηση εξελίχτηκε όπως και στη Λευκορωσία. Έως τις 19 Ιουλίου, πέντε γερμανικές Μεραρχίες είχαν εγκλωβιστεί δυτικά του Μπρόντνι, ενώ το δεξιό πλευρό της 1^{ης} Ουκρανικής Ο.Σ απωθούσε τις γερμανικές δυνάμεις προς το ποταμό Σαν, τον οποίο διέσχισε στις 24 Ιουλίου.

Στις 25 Ιουλίου είχε περικυκλωθεί το Λβιβ, αλλά οι Γερμανοί κατάφεραν να διατηρήσουν υπό τη κατοχή τους πόλη για 2 ακόμα ημέρες δίνοντας τη δυνατότητα σε κάποιες από τις Μονάδες τους να συμπυκνθούν.

Στις 2 και 3 Αυγούστου η 1^η Ουκρανική Ο.Σ, διάσχισε το ποταμό Βιστούλα στη περιοχή του Μπαρανόβ και δημιούργησε προγεφύρωμα πλάτους 25 μιλίων και βάθους 20.

Ταυτόχρονα με τη 1^η Ουκρανική Ο.Σ και η 1^η Λευκορωσική εκτόξευσε μία ισχυρή επίθεση κατά του αριστερού πλευρού της γερμανικής Ο.Σ Βόρεια Ουκρανία, με μία ειδικής σύνθεσης δύναμη που συγκροτήθηκε αποκλειστικά για το σκοπό αυτό και περιλάμβανε άρματα μάχης, δυνάμεις Κοζάκων και ιππικό, υπό το στρατηγό Τσουίλκοφ. Το τμήμα αυτό επιτέθηκε κατά του Κόβελ στις 18 Ιουλίου

και στις 20 έφτασε στο ποταμό Μπακ, σε ένα μέτωπο 40 μιλίων. Μέρος των δυνάμεων έστρεψαν βόρεια στη κατεύθυνση Νπρεστ – Λίτοβσκ ενώ ο κύριος όγκος κατευθύνθηκε στο Λουμπλίν το οποίο κατέλαβε στις 24 Ιουλίου.

Εκμεταλλευόμενος τη διείσδυση ο Τσουίλκοφ κινήθηκε χωρίς να συναντήσει αντίσταση προς ο ποταμό Βιστούλα και στις 26 Ιουλίου έφτασε ανατολικά της πόλης Ράντομ. Από το σημείο αυτό προέλασε βόρεια κατά μήκος της ανατολικής όχθης και στις 31 Ιουλίου τα σοβιετικά άρματα απείχαν μόλις 10-12 μίλια από τη Βαρσοβία. Οι Γερμανοί συγκέντρωσαν όσο βοηθητικά στρατεύματα μπορούσαν (αστυνομικές δυνάμεις, μαθητές στρατιωτικών σχολών κ.λ.π) κατά μήκος του Βιστούλα και νότια της Βαρσοβίας και κατάφεραν να αποτρέψουν τη διάσχιση του ποταμού και την κατάληψη της πόλης, την οποία ανέλαβε η ανασυγκροτηθείσα 9^η Στρατιά.

Ενόσω το τμήμα του Τσουίλκοφ προέλαυνε προς τη Βαρσοβία, τα δύο τρίτα της 1^{ης} Λευκορωσικής Ο.Σ είχαν εμπλακεί σε επίθεση κατά της ισχυρής οχυρής πόλης Μπρεστ όπου αμυνόταν η 2^η Στρατιά. Η πόλη καταλείφθηκε στις 28 Ιουλίου.

Κατά το τελευταίο δεκαήμερο το Ιουλίου οι 2^η και 3^η Λευκορωσική Ο.Σ, συνέχισαν να πιέζουν την Κεντρική Ο.Σ, η οποία έχοντας «ακουμπήσει» στην ισχυρά κατεχόμενη Ανατολική Πρωσία, άρχισε να ενισχύεται. Οι Γερμανοί πολίτες κλήθηκαν να δημιουργήσουν αμυντικές ζώνες κατά μήκος των συνόρων ενώ η 4^η Στρατιά ανασυγκροτήθηκε με τρεις μεραρχίες που μεταφέρθηκαν από άλλα μέτωπα.

Παρά ταύτα η 3^η Λευκορωσική Ο.Σ κατέλαβε την οχυρή πόλη της Βίλνα, από την οποία η 3^η Στρατιά Πάντσερ κατάφερε να διασώσει τη φρουρά. Στις 31 Ιουλίου καταλήφθηκε το Κόνβο. Η 2^η Λευκορωσική Ο.Σ έπειτα από σκληρή μάχη κατάφερε τη κατάληψη του σημαντικού κόμβου του Μπιάλιστοκ στις 27 Ιουλίου αλλά δε μπόρεσε να συνεχίσει δυτικότερα και να συνδράμει τη 1^η Λευκορωσική Ο.Σ η οποία νότια του Μπιάλιστοκ δεχόταν την ισχυρότερη αντεπίθεση που είχαν εκτοξεύσει οι Γερμανοί έως τότε.

Στα τέλη Ιουλίου οι προφυλακές της 1^{ης} Λευκορωσικής Ο.Σ που κινούνταν κατά μήκος του Βιστούλα προς τη Βαρσοβία, αποτελούσαν για τον Μόντελ το μεγαλύτερο κίνδυνο. Για το λόγο αυτό συγκέντρωσε όσα στρατεύματα μπορούσε και προσωπικά ηγήθηκε μίας αντεπίθεσης με τέσσερις Μεραρχίες κατά των σοβιετικών στρατευμάτων που είχαν φτάσει στο Ράντζυμιν (μόλις 20χλμ βορειοανατολικά της

Βαρσοβίας). Μετά από δύο ημέρες σκληρού αγώνα, οι γερμανικές δυνάμεις κατάφεραν τη καταστροφή ενός σοβιετικού τεθωρακισμένου Σώματος Στρατού. Η μάχη που συνεχίστηκε την πρώτη εβδομάδα του Αυγούστου, σταμάτησε τη προέλαση της 1^{ης} Λευκορωσικής Ο.Σ.

Έως τις 7 Αυγούστου, οι Γερμανοί, παρά τις μικρές σχετικά διαθέσιμες δυνάμεις κατάφεραν επιτέλους να ανακόψουν τη σοβιετική προέλαση και να σταθεροποιήσουν το μέτωπο.

Μέσα σε έξι εβδομάδες ο Κόκκινος Στρατός είχε προελάσει δυτικά σε βάθος 450 μιλίων, από τον άνω Δνείπερο έως τον Βιστούλα, που αποτελούσε τη μεγαλύτερη και γρηγορότερη προέλαση που είχε έως τότε πραγματοποιηθεί.

Αλλά οι σε μεγάλο βάθος προελάσεις επιμηκύνουν τους άξονες συγκοινωνιών και ανεφοδιασμού και αυτό αποτέλεσε το βασικό εμπόδιο στο να συνεχίσουν με την ίδια ορμή τις επιθετικές επιχειρήσεις οι Σοβιετικοί.

Χρειάστηκαν περίπου έξι μήνες για την επισκευή του σιδηροδρομικού δικτύου και την ανασυγκρότηση των Μονάδων ώστε να μπορέσει ο Κόκκινος Στρατός να συνεχίσει τις επιχειρήσεις σε αυτό το σημείο του μετώπου.

Σύμφωνα με τις σοβιετικές πηγές, κατά το πρώτο μήνα της επίθεσης αιχμαλωτίστηκαν 158000 Γερμανοί στρατιώτες και σκοτώθηκαν 381000, καταστράφηκαν ή καταλήφθηκαν 2700 άρματα μάχης και αυτοκινούμενα πυροβόλα, 57000 οχήματα μεταφοράς όλμων και 8700 άλλα όπλα.

Η επιχείρηση ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ ήταν μία από τις αποφασιστικότερες εκστρατείες του πολέμου όχι μόνο διότι προκάλεσε την καταστροφή της Κεντρικής Ο.Σ, αλλά και επειδή υποχρέωσε την γερμανική ανώτατη διοίκηση να αποδυναμώσει και τα υπόλοιπα σημεία του ανατολικού μετώπου, καθιστώντας την ουσιαστικά ανίκανη να αποκρούσει μία ισχυρή και αποφασιστική σοβιετική επίθεση.

Τη στιγμή που οι Σοβιετικοί έφταναν στο ποταμό Βιστούλα οι Δυτικοί Σύμμαχοι, διευρύναν τα προγεφυρώματα στη Νορμανδία και εξορμώντας στις πεδιάδες της δυτικής Γαλλίας περικύκλωσαν δύο γερμανικές Στρατιές δυτικά του Σηκουάνα.

Συμπεράσματα

Το 1944 ο γερμανικός στρατός ήταν υποχρεωμένος να αγωνίζεται χωρίς να μπορεί να πληροί καμία από τις αρχές των αμυντικών επιχειρήσεων, όπως αυτές καθορίζονται από τον Κλαούζεβιτς, που αποτέλεσε βασικότατο διαμορφωτή της γερμανικής στρατιωτικής σκέψης.⁸⁰

Κατά τον Κλαούζεβιτς: «Ο αμυνόμενος πρέπει να μπορεί να διατηρεί τη τοποθεσία κλιμακώνοντας τις δυνάμεις του σε όλο το βάθος. Θα πρέπει επίσης να διατηρεί επαρκείς εφεδρείες για την αντιμετώπιση των εκτάκτων αναγκών που θα προκύπτουν. Πέρα από αυτές όμως θα πρέπει να τηρεί επαρκείς εφεδρικές δυνάμεις μεγέθους ενός τρίτου έως ενός τετάρτου της συνολικής δύναμης σε ικανή απόσταση από το μέτωπο ώστε να μην είναι δυνατή η προσβολή τους από εχθρικά πυρά. Αυτές θα αποφεύγεται να εμπλέκονται στις επιχειρήσεις και αποστολή τους θα είναι κυρίως η προστασία των πλευρών της παράταξης. Κατά το τελευταίο τρίτο της διεξαγωγής της μάχης, όταν εχθρός θα έχει πλέον αποκαλύψει το τακτικό του σχέδιο και θα έχει χρησιμοποιήσει τις διαθέσιμες δυνάμεις, ο αμυνόμενος θα μπορεί να χρησιμοποιήσει τις εφεδρείες του για να αντεπιτεθεί κατά μέρους των εχθρικών δυνάμεων ασκώντας πίεση στο εχθρικό κέντρο βάρους, όσο η μάχη βρίσκεται σε ισορροπία, προκειμένου να επιτευχθεί ολική ανατροπή».⁸¹

Ο Χίτλερ αγνόησε τη στρατιωτική πραγματικότητα και τις αρχές διεξαγωγής του πολέμου τις οποίες αντικατέστησε με την ψυχολογική αρχή της θέλησης.

Κατά την άμυνα ο γερμανικός στρατός διατηρούσε ισχυρές μηχανοκίνητες εφεδρείες προκειμένου να αντιμετωπίζει άμεσα τις εχθρικές διεισδύσεις και να μπορεί να σταθεροποιεί το μέτωπο. Στην περίπτωση της επιχείρησης ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ η Κεντρική Ο.Σ δεν διέθετε μηχανοκίνητες εφεδρείες καθώς το σύνολο σχεδόν των μηχανοκίνητων Μονάδων της είχε διατεθεί είτε στο Δυτικό Μέτωπο είτε στην Ο.Σ Βόρεια Ουκρανία, όπου αναμενόταν η εκδήλωση της κύριας προσπάθειας από τον Κόκκινο Στρατό. Το μήκος του μετώπου ήταν 1100χλμ. Στις 40 Μεραρχίες που ήταν ταγμένες επ' αυτού αναλογούσε κατά μέσο όρο μέτωπο 25χλμ, το οποίο ήταν τριπλάσιο έως τετραπλάσιο από το μήκος που θεωρούταν αποδεκτό για αποτελεσματική άμυνα⁸²

⁸⁰ Veal, *The Collapse of the German Army in the east in the Summer of 1944*, σ. 76

⁸¹ Carl Von Clausewitz, *On War* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1976), σ. 391

⁸² Generalmajor Peter Von der Groeben, "Collapse of Army Group Center And Its Combat Activity Until Stabilization of the Front," *World War II German Military Studies* Vol. 16 ed. Donald S. Detwiler, Charles 8. Burdick and Juergen Rohwer (New York: Garland Publishing, Inc., 1979), σ. 7.

Η έλλειψη αντιαρματικών και βαρέος πυροβολικού καθιστούσε δυσχερή την αντιμετώπιση των διεισδύσεων τεθωρακισμένων δυνάμεων. Ταυτόχρονα η εμμονή του Χίτλερ στο να μην υπάρχουν προετοιμασμένες αμυντικές τοποθεσίες πίσω από τη κύρια αμυντική τοποθεσία καθιστούσε αδύνατη την άμυνα σε βάθος και την ανάκαμψη των εχθρικών δυνάμεων από τη στιγμή που αυτές θα είχαν εισχωρήσει στην αμυντική τοποθεσία.⁸³

Η επιχείρηση ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ είχε ως αποτέλεσμα την ανακατάληψη της Λευκορωσίας και την εισβολή σε τμήμα της Γερμανίας (Ανατολική Πρωσία) και στη Πολωνία. Επέτρεψε την απελευθέρωση της Λιθουανίας και μέρους της Λετονίας και δημιουργήθηκαν γεφυρώσεις στο ποταμό Βιστούλα όπως και πλήρη διέλευση των ποταμών Νέμαν και Νάρεβ στη κατεύθυνση της Ανατολικής Πρωσίας.

Άνοιξε το δρόμο για νέες επιθετικές ενέργειες και έμμεσα συνετέλεσε στην απόσυρση της Ρουμανίας από το πόλεμο τρεις μέρες μετά την επιτυχή επιχείρηση «Γιάσι – Κισινάου».⁸⁴ Αργότερα το ίδιο έτος, Βουλγαρία, Ουγγαρία και Φινλανδία θα έβγαιναν από το πόλεμο.

Η επιτυχία της αποστράγγισε δυνάμεις από άλλα σημεία του Ανατολικού μετώπου, διευκολύνοντας τις μελλοντικές επιχειρήσεις του Κόκκινου Στρατού στις περιοχές αυτές. Προκάλεσε τη καταστροφή 30 Μεραρχιών και τη εκτροπή άλλων 28 στο μέτωπο της Λευκορωσίας. Τρεις γερμανικές Στρατιές καταστράφηκαν ολοσχερώς και μία τέταρτη (η 16^η Στρατιά της Βόρειας Ο.Σ) είχε σοβαρότατες απώλειες.

Εφαρμόστηκαν εξελιγμένες και επιδέξιες τεχνικές για άμεση και παράλληλη καταδίωξη σε βάθος έως και 250χλμ για την ενθυλάκωση των εχθρικών δυνάμεων. Ο ρυθμός της προώθησης των Μονάδων ήταν ταχύτατος, 20-25χλμ την ημέρα έως και την απόσυρση των μεγάλων τεθωρακισμένων Σχηματισμών και στη συνέχεια 13-14χλμ, αν και το αριστερό πλευρό της 1^η ΛευκορωσικήΣ Ο.Σ, συνέχισε να προωθείται με ρυθμούς 20-25χλμ στην βιάση του να φτάσει στο Βιστούλα.⁸⁵

Το «μάθημα» από την επιχείρηση δεν είναι το αυτονόητο, ότι δηλαδή οι αδύνατοι στρατοί θα πρέπει να συμπτύσσονται έγκαιρα σε προετοιμασμένες αμυντικές

⁸³ Veal, *The Collapse of the German Army in the east in the Summer of 1944*, σ. 77

⁸⁴ Έτσι η επίθεση κατά της Ο.Σ Νότια Ουκρανία που πραγματοποιήθηκε 20 έως 29 Αυγούστου 1944, ονομάστηκε «Jassy – Kishinev» από το όνομα των δύο μεγάλων πόλεων της περιοχής που εκδηλώθηκε η επίθεση. Το Κισινάου (Kishinev) είναι η πρωτεύουσα της Μολδαβίας.

⁸⁵ LtCol Connor, *Analysis of Deep Attack Operations, Operation Bagration*, σ.56

τοποθεσίες προκειμένου να αποφύγουν την υπερκέραση – κύκλωση και την καταστροφή τους, αλλά το εξίσου αυτονόητο ότι δυνάμεις με μειωμένη επάνδρωση, ελλιπή εξοπλισμό και προετοιμασία πολύ δύσκολα θα επιβιώσουν σε μία επιθετική ενέργεια καλά οργανωμένη από εχθρό που υπερέχει σε προσωπικό και μέσα.

Η επιχείρηση ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ αποτελεί ένα παράδειγμα των σωρευτικών συνεπειών που προκάλεσε η ολέθρια απόφαση του Χίτλερ να επιχειρήσει η Βέρμαχτ ανατολικά, κατά της ΕΣΣΔ, χωρίς να είναι κατάλληλα προετοιμασμένη για μία τέτοιας έκτασης επιχείρηση. Ήταν βέβαια και αποτέλεσμα της σοβιετικής σχεδίασης, εντατικής προετοιμασίας και προσεκτικής διεξαγωγής, τρία στοιχεία που στα μέσα του 1944 δεν μπορούσε να κάνει η Βέρμαχτ στο Ανατολικό Μέτωπο.⁸⁶

⁸⁶ Dr. Lee Baker, Explaining Defeat: A Reappraisal of “Operation Bagration,” 1944, σ.145

Τρίτο Κεφάλαιο

Στρατηγική Ανάλυση

Ανάλυση της Επιχείρησης σε Επίπεδο Υψηλής Στρατηγικής

Στις δύο πρώτες φάσεις των επιχειρήσεων (έως το Δεκέμβριο του 1943) ο πολιτικός αντικειμενικός σκοπός της Γερμανίας ήταν η ανατροπή του «status quo» και η απόκτηση ηγεμονικού ρόλου στο διεθνές σύστημα ενώ της Σοβιετικής Ένωσης η διατήρηση του «status quo».

Κατά τη τρίτη φάση των επιχειρήσεων, οπότε η Σοβιετική Ένωση αποκτά τη πρωτοβουλία των κινήσεων στο Ανατολικό Μέτωπο και ισχυροποιείται το Δυτικό Μέτωπο με την προώθηση των συμμάχων προς τη Β. Ιταλία μετά την απόβαση στη Σικελία και την απόβαση στη Νορμανδία, είναι φανερό ότι το μυαλό του Στάλιν δεν βρίσκεται μόνο στην αποκατάσταση του εθνικού εδάφους αλλά και στην εξασφάλιση εδαφικών κατακτήσεων που θα βελτιώσουν τη θέση της Σοβιετικής Ένωσης στη μεταπολεμική εποχή αυξάνοντας την ισχύ και το κύκλο επιρροής της, συνεπώς σε πολιτικό επίπεδο λειτουργεί πλέον αναθεωρητικά. Την περίοδο αυτή οι ρόλοι των δύο δυνάμεων αντιστρέφονται με την ΕΣΣΔ να αποτελεί την αναθεωρητική δύναμη.

Σε επίπεδο υψηλής στρατηγικής αλλά και στρατιωτικής στρατηγικής και οι δύο χώρες εφαρμόζουν την στρατηγική της άμεσης προσέγγισης πλήττοντας τα κέντρα βάρους του αντιπάλου και επιδιώκοντας τη καταστροφή του.

Οι Σοβιετικοί, στη πρώτη φάση των επιχειρήσεων του Γερμανο – σοβιετικού πολέμου και μέχρι τη σταθεροποίηση του μετώπου, ακολουθούν τη στρατηγική της εξουθένωσης (exhaustion) και εφαρμόζουν πόλεμο «φθοράς» αποσκοπώντας στη σταδιακή καταστροφή των εχθρικών ενόπλων δυνάμεων.

Οι Γερμανοί επέλεξαν τη στρατηγική της εκμηδένισης (annihilation) ακολουθώντας τα παραδείγματα και τις διδαχές του Ναπολέοντα και του Μόλτκε. Αγνόησαν τελείως τη στρατηγική της εξουθένωσης και ενήργησαν με τη στρατηγική που εφάρμοσαν και στον Α'Π.Π..

Η επιλογή αυτή ίσως δεν είναι η καλύτερη δυνατή ειδικά σε περιπτώσεις όπου λόγω του μεγάλου στρατηγικού βάθους δεν είναι εφικτή η άμεση προσβολή των ζωτικών σημείων του αντιπάλου. Το μεγάλο βάθος δίνει τη δυνατότητα της σταδιακής υποχώρησης, παραχωρώντας έδαφος προς κέρδος χρόνου, γεγονός που απορροφά την ορμητικότητα και την στρατιωτική ισχύ του επιτιθέμενου πριν αυτός καταφέρει να πλήξει τα ζωτικά σημεία του αμυνόμενου.

Στη περίπτωση αυτή είναι προτιμότερο για τον επιτιθέμενο να επιλέξει τη στρατηγική της εξουθένωσης μέχρις ότου φτάσει σε τέτοια απόσταση από τα ζωτικά σημεία του αντιπάλου ώστε να μπορεί να τα πλήξει με μία επιχείρηση.

Η εφαρμογή από τη Γερμανία της στρατηγικής της εκμηδένισης είχε δύο περιορισμούς. Πρώτον, ο στρατός των σοβιετικών ήταν πολύ μεγαλύτερος σε μέγεθος από τη Βέρμαχτ και δεύτερον, τα ζωτικά σημεία της ΕΣΣΔ ήταν σε πολύ μεγάλο βάθος και δε θα μπορούσαν να προσβληθούν με το πρώτο πλήγμα.

Γερμανοί και Σοβιετικοί επιζητούν την αποφασιστική μάχη για τη καταστροφή του αντιπάλου εφαρμόζοντας σε επιχειρησιακό επίπεδο τη στρατηγική της εκμηδένισης.

Σε τακτικό επίπεδο, ειδικά οι Σοβιετικοί, εφαρμόζουν τον ελιγμό την παραπλάνηση, προκειμένου να αποκτήσουν το τακτικό πλεονέκτημα για την επίτευξη των επιχειρησιακών και στρατηγικών αντικειμενικών τους σκοπών. Αντίθετα οι Γερμανοί, δέσμιοι των εντολών του Χίτλερ, εφαρμόζουν την αναχρονιστική τακτική της στατικής άμυνας.

Το σκηνικό της διεξαγωγής των επιχειρήσεων είναι «Κλαουζεβιτσιανό», τεράστιες εκτάσεις και μεγάλες συγκεντρώσεις δυνάμεων που αναζητούν με την αποφασιστική μάχη τη καταστροφή του αντιπάλου.

Για τους δύο αντιπάλους υπάρχουν σε υπέρτατο βαθμό και οι δύο, κατά τον Κλαούζεβιτς, πηγές του πολέμου,⁸⁷ η εχθρική πρόθεση και το εχθρικό συναίσθημα.

Η κλασική περιγραφή του Πρώσου στρατηγού για την ιδιότητα του πολέμου, ότι δηλαδή είναι: «η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα» βρίσκει ιδανικό εκφραστή στο Στάλιν, του οποίου οι αποφάσεις για τις επιχειρήσεις που θα διεξάγει ο Κόκκινος Στρατός διέπονται ή καλύτερα κυριαρχούνται από το πολιτικό συμφέρον.

Θέλει τη νίκη για την αποκατάσταση του εθνικού εδάφους και την εδραίωση του Κομμουνιστικού κόμματος στην εξουσία, επιλέγει την επιχείρηση που έχει τις μεγαλύτερες πιθανότητες επιτυχίας, όπου χρησιμοποιεί υπεραρκετές δυνάμεις και μέσα (πάλι εφαρμόζοντας την αρχή του Κλαούζεβιτς περί ανάγκης αρμονίας επιδιωκόμενων σκοπών και μέσων), προκειμένου η νίκη να είναι βέβαιη και να αποφύγει τις πολιτικές συνέπειες της ήττας.

⁸⁷ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα, (Αθήνα, Ποιότητα, 2008), σ.141

Εκμεταλλεύεται στο έπακρο τα συναισθήματα που προκαλεί η γερμανική εισβολή και η ανάγκη του Ρώσου να διώξει το εχθρό από τα πάτρια εδάφη για να πετύχει εθνική συνοχή και εσωτερική νομιμοποίηση του άθεου κομμουνιστικού κόμματος στο βαθιά θρησκευόμενο ρωσικό λαό.

Ακόμα και η επιλογή να δώσει, αυτός ο κομμουνιστής, στη μεγάλης κλίμακας επιχείρησης στη Λευκορωσία, η οποία δεδομένου των συνθηκών είχε πολλές πιθανότητες επιτυχίας και θα αποκαθιστούσε το εθνικό έδαφος, το όνομα ενός πρίγκηπα (συμπατριώτη του) καταδεικνύει τη πολιτική του επιδίωξη για την εδραίωση στην εξουσία του κομμουνιστικού κόμματος.

Αργότερα, μετά την επιτυχή έκβαση της επιχείρησης ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ δε θα κινηθεί αμέσως κατά της Γερμανίας αλλά θα επιδιώξει τη κατάκτηση εδαφών ώστε να δημιουργήσει μία μεταπολεμική κατάσταση ευνοϊκή για τη Σοβιετική Ένωση, εξασφαλίζοντας τον έλεγχο της Ανατολικής Ευρώπης και διεισδύοντας στη Κεντρική.⁸⁸

Η πολιτική διαμόρφωση της μεταπολεμικής Ευρώπης θα εξαρτιόταν σημαντικότερα από τις περιοχές που έφτασαν τα στρατεύματα των Σοβιετικών και των Συμμάχων. Αυτή ήταν μία πραγματικότητα που για το Κόκκινο Στρατό υποβάθμιζε τη σημασία οποιασδήποτε επιχείρησης έναντι της «κούρσας» προς το Βερολίνο, γεγονός που σύντομα έγειρε τις υποψίες στο Συμμαχικό στρατόπεδο για τις πραγματικές επιδιώξεις των Σοβιετικών.⁸⁹

Ο Κλαούζεβιτς συνιστά τη πολεμική εμπειρία ως το καλύτερο «λιπαντικό» για την αντιμετώπιση της τριβής του πολέμου⁹⁰ και η θεώρησή του αυτή αποδεικνύεται από την οργάνωση στη παραμικρή λεπτομέρεια και στη διεξαγωγή της επιχείρησης στη Λευκορωσία από τον Κόκκινο Στρατό ο οποίος έπειτα από τρία χρόνια επιχειρήσεων είχε ωριμάσει τόσο ως προς την οργάνωση όσο και ως προς τη διοίκηση και τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων.

Τέλος ως προς τη τριάδα του Κλαούζεβιτς, δηλαδή των συστατικών στοιχείων του πολέμου⁹¹ βλέπουμε ότι στη περίπτωση των σοβιετικών είναι στο βαθμό που θα τους εξασφαλίσουν την επιτυχία καθόσον τον λαό τον διακατείχε έντονο εχθρικό συ-

⁸⁸ LtCol Connor, Analysis of Deep Attack Operations, Operation Bagration, σ.147

⁸⁹ Glantz, The Soviet – German War 1941-1945, Myths and Realities A Survey Essay, σ.82

⁹⁰ Κολιόπουλος, Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα, σ.151

⁹¹ Στο ίδιο σ.154

ναίσθημα, ο στρατός είχε την ωριμότητα και τη κατάλληλη προετοιμασία για να περιορίσει τύχη και το απρόβλεπτο στο πεδίο της μάχης και τέλος η πολιτική καθοδήγηση ήταν απόλυτα πετυχημένη.

Αντίθετα για τη γερμανική πλευρά δεν υπήρχε αρμονία πολιτικών επιδιώξεων και διαθέσιμων μέσων και ως προς τη «τριάδα» υστερούσε και στα τρία στοιχεία καθόσον:

α. Το πάθος και το εχθρικό συναίσθημα ήταν περιορισμένο τόσο διότι η κόπωση των στρατευμάτων υπερίσχυε του εχθρικού συναισθήματος, όσο και εξαιτίας της χρήσης στις γερμανικές Μονάδες μεγάλου αριθμού στρατιωτών μη γερμανικής εθνικότητας των οποίων η θέληση να πεθάνουν για τη δόξα της Γερμανίας ήταν μειωμένη.

β. Ο στρατός αντιμετώπιζε ελλείψεις σε προσωπικό και μέσα που μείωναν την επιχειρησιακή του δυνατότητα

γ. Η πολιτική ηγεσία ήταν αναμφίβολα προβληματική.

Πέρα των παραπάνω πρέπει να επισημανθεί ότι η γερμανική εξωτερική πολιτική δεν ανταποκρίθηκε στις περιστάσεις μετά το δεύτερο μισό του πολέμου και ειδικά όταν οι εξελίξεις έπαψαν να είναι ευνοϊκές για τη Γερμανία.

Η Γερμανική κυβέρνηση δεν ενδιαφερόταν για την αξιοποίηση των υπάρχουσών δυνατοτήτων ειρήνευσης ούτε σε μία δημιουργική διπλωματική συνεργασία με τους συμμάχους της. Όχι μόνο δεν είχε πραγματοποιηθεί αλλά ούτε καν είχε διερευνηθεί η πιθανότητα διεξαγωγής του πολέμου από μία πολιτικά σταθερή συμμαχία.

Για τη Γερμανία οι σύμμαχοί της δεν ήταν και δεν αντιμετωπιζόταν ως ισότιμοι. Σε αντίθεση με τους Συμμάχους, από τον Άξονα είχαν αποφευχθεί πολυεθνικές συναντήσεις των υπουργών εξωτερικών ή των επικεφαλής των κυβερνήσεων και βέβαια δεν υπήρχε κοινή συμφωνία για τη στρατηγική για τους στόχους του πολέμου ή για την επιθυμητή μεταπολεμική κατάσταση. Φαίνεται ότι σε κανένα άλλο τομέα οι Γερμανοί δεν είχαν διδαχθεί τόσο λίγα από τον Α' ΠΠ όσο στο τομέα της εξωτερικής πολιτικής.

Τίποτα δεν συμβολίζει την εγκατάλειψη της γερμανικής διπλωματίας καλύτερα από την δραματική παρακμή του ρόλου του υπουργείου εξωτερικών. Ο υπουργός Ιωακείμ Φον Ρίμπεντροπ (Joachim von Ribbentrop) αν και δεν έχασε την εμπιστοσύνη

του Χίτλερ δε ασκούσε καμία ουσιαστική επιρροή στη διαμόρφωση της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής.⁹²

Αυτό που είχε περισσότερο ανάγκη η Γερμανία, μετά το 1943, ήταν πολιτικά μέτρα με τα οποία θα περιοριζόταν η βούληση για πόλεμο των αντιπάλων της, θα υπονομευόταν τα επαναστατικά κινήματα και οι προσπάθειες ανατροπής της σοσιαλ-δημοκρατικής κυβέρνησης και κυρίως θα μείωναν τις ανθρώπινες απώλειες.

Στο πλαίσιο αυτό είχε βρεθεί και ο τρόπος επαναπροσδιορισμού της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής και αυτός ήταν να θεωρηθεί, ο πόλεμος κατά της ΕΣΣΔ όχι ως επεκτατικός για την εξασφάλιση «ζωτικού χώρου», αλλά ως παρεμποδιστικός πόλεμος (preventive war) για την προφύλαξη της Ευρώπης από την επέκταση του κομμουνισμού.

Η απώλεια της πρωτοβουλίας από του Γερμανούς στο Ανατολικό Μέτωπο που τους υποχρέωσε σε αμυντικό αγώνα και έδινε τη δυνατότητα στους σοβιετικούς να προελάσουν δυτικά, ευνοούσε τη παραπάνω στροφή στην εξωτερική πολιτική. Ακόμα και ο Χίτλερ πίστευε ότι ο φόβος για επέκταση της επανάστασης των μπολσεβίκων και στην υπόλοιπη Ευρώπη, εάν τύχαινε της κατάλληλης εκμετάλλευσης θα ενίσχυε την πολεμική του προσπάθεια.⁹³

Στρατηγικές επιδιώξεις των αντιπάλων

Σοβιετικοί

Η βασική βοήθεια που περίμενε η Σοβιετική Ένωση από τους συμμάχους της ήταν η δημιουργία ενός ισχυρού Δυτικού Μετώπου που θα ανάγκαζε τους Γερμανούς να το προικοδοτήσουν με ισχυρές δυνάμεις, ανακουφίζοντας έτσι το Ανατολικό Μέτωπο και αυξάνοντας τις πιθανότητες των σοβιετικών για νίκη.

Η βοήθεια αυτή δεν κατέστη δυνατόν να δοθεί στις πρώτες φάσεις του πολέμου. Η βοήθεια που έλαβε η ΕΣΣΔ από τους δυτικούς συμμάχους ήταν σημαντικότερη και αποφασιστικής σημασίας για την τελική της νίκη και μπορεί να συνοψιστεί όπως παρακάτω:

- α. Στην αποστολή πολεμικού υλικού.

⁹² Frieser και άλλοι Germany and the Second World War Vol III The Eastern Front 1943-1944: The War in the East and on Neighbouring Fronts, σ. 231

⁹³ Στο ίδιο, σ. 232

β. Στην εκτέλεση στρατηγικών βομβαρδισμών στη γερμανική ενδοχώρα, ενέργεια που μείωσε τη γερμανική παραγωγή οπλικών συστημάτων και έκανε έτσι δυσκολότερη την αναπλήρωση των πολεμικών απωλειών. Επίσης οι βομβαρδισμοί ανάγκασαν τη Γερμανία να προσανατολίσει τις αεροπορικές της δυνάμεις στη προστασία των υποδομών της επιτρέποντας στους σοβιετικούς να αποκτήσουν την αεροπορική υπεροχή στο Ανατολικό Μέτωπο.

γ. Στη συμμαχική απόβαση στη Σικελία που αποστέρησε από τη Γερμανία ένα σημαντικό σύμμαχο, την Ιταλία και την ανάγκασε να δεσμεύσει δυνάμεις για την άμυνα στη περιοχή. θεωρείται από τους ιστορικούς ότι η απόβαση στη Σικελία μπορεί να συνετέλεσε στην απόφαση της Βέρμαχτ να τερματίσει τις επιθετικές επιχειρήσεις στη περιοχή του Κουρσκ τον Ιούλιο του 1943

δ. Στην απόβαση στη Νορμανδία το Μάιο του 1944, που δημιούργησε το ισχυρό Δυτικό Μέτωπο που επιθυμούσε ο Κόκκινος Στρατός για να μειωθούν οι γερμανικές δυνάμεις στο ανατολικό.

Οι στρατηγικές επιδιώξεις της Σοβιετικής Ένωσης ήταν:⁹⁴

- α. Αποκατάσταση του εθνικού εδάφους από τη γερμανική κατοχή με την ανακατάληψη όλων των εδαφών που κατείχαν οι Γερμανοί.
- β. Καταστροφή των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων
- γ. Απελευθέρωση και άλλων Ευρωπαϊκών κρατών από τη γερμανική κατοχή.
- δ. Διεξαγωγή διαδοχικών και όχι ταυτόχρονων επιχειρήσεων σε στρατηγικό επίπεδο.

Η πιο προφανής επιλογή και αυτή που και η γερμανική πλευρά θεωρούσε ως πλέον πιθανή ήταν η συνέχιση των πετυχημένων επιχειρήσεων στο νότιο τομέα του Ανατολικού Μετώπου προς τη νότια Πολωνία και από εκεί είτε προς τα Βαλκάνια, αποστερώντας από τον άξονα σημαντικό αριθμό συμμαχικών κρατών, είτε βόρεια. Όμως με την επιλογή αυτή δεν θα απελευθερωνόταν σημαντικά τμήματα της σοβιετικής επικράτειας και ο Κόκκινος Στρατός θα έπρεπε να διακινδυνέψει στη δύσκολη περιοχή των Βαλκανίων. Από στρατιωτικής πλευράς υπήρχαν αμφιβολίες ως προς τη δυνατότητα του Κόκκινου Στρατού να αναλάβει επιχειρήσεις τέτοιας έκτασης.

Δεύτερη επιλογή ήταν η εκδήλωση μείζονος επιθετικής ενέργειας από την καταληφθείσα Ουκρανία με κατεύθυνση βορειοδυτικά προς τη Βόρεια Πολωνία και τη

⁹⁴ LtCol Connor, Analysis of Deep Attack Operations, Operation Bagration, σ.5

Βαλτική. Η ενέργει αυτή θα έπρεπε να εκδηλωθεί ενάντια ισχυρών γερμανικών δυνάμεων και ακόμα και ο Στάλιν θεωρούσε ότι ήταν εκτός των δυνατοτήτων του Κόκκινου Στρατού ειδικά λόγω δυσχερειών στη διοίκηση και τον έλεγχο των επιχειρήσεων και την υποστήριξη διοικητικής μέριμνας.

Τρίτη επιλογή ήταν να εστιαστεί η κύρια προσπάθεια στο βορρά με αντικειμενικό σκοπό την ήττα της Φινλανδίας. Η ενέργεια θα απαιτούσε την εμπλοκή μέρους μόνο των διατιθέμενων δυνάμεων αλλά θα ενέπλεκε το Κόκκινο Στρατό σε παρατεταμένες επιχειρήσεις κατά ισχυρού αντιπάλου που ακόμα και εάν ολοκληρωνόταν με επιτυχία θα έφερνε τις δυνάμεις σένα αδιέξοδο στη Βαλτική από όπου δε θα μπορούσαν να συνεχίσουν τα επιχειρήσεις

Επιλέχθηκε η επίθεση στο τομέα της γερμανικής Κεντρικής Ο.Σ, στο «μπαλκόνι» της Λευκορωσίας όπως ονομαζόταν καθόσον εισχωρούσε στο σοβιετικό έδαφος προς τα ανατολικά, πολλά χιλιόμετρα εμπροσθεν της γενικής κατεύθυνσης του ανατολικού μετώπου, όπως αυτό είχε διαμορφωθεί έπειτα και από τις σοβιετικές επιθετικές επιχειρήσεις της άνοιξης του 1944.⁹⁵

Η επιτυχία θα εξασφάλιζε την απελευθέρωση και των τελευταίων σοβιετικών εδαφών που παρέμεναν υπό γερμανική κατοχή, θα αποδεκάτιζε τις τελευταίες γερμανικές δυνάμεις που είχαν παραμείνει ανέπαφες στο ανατολικό μέτωπο, θα απέκοπτε τη Βόρεια Ο.Σ από τις γραμμές ανεφοδιασμού της και τις πιθανές κατευθύνσεις σύμπτυξης και τέλος θα έφερνε το Κόκκινο Στρατό σε πλεονεκτική γεωγραφική θέση καθόσον θα μπορούσε να συνεχίσει τις επιχειρήσεις δυτικά στη γενική κατεύθυνση Βαρσοβία – Βερολίνο, αλλά επίσης είχε το πλεονέκτημα για επιχειρήσεις σε άλλους δευτερεύοντες άξονες στρατηγικού ενδιαφέροντος.

Το σημαντικότερο από τη σοβιετική σκοπιά, ήταν ότι αν και οι επιδιωκόμενοι αντικειμενικοί σκοποί ήταν σε πρώτη φάση ήσσονος σημασίας σε σχέση με αυτούς των δύο προηγούμενων πιθανών τρόπων ενεργείας, η επιτυχία ήταν εφικτή και θα οδηγούσε σε στρατηγικά αποφασιστικά αποτελέσματα.

Πρέπει να αναφερθεί ότι το ενδιαφέρον του Στάλιν για την Πολωνία ήταν μεγάλο και αποτέλεσε ένα από τα κρίσιμα θέματα που συζήτησε στη σύσκεψη της Τεχεράνης με τους Τσώρτσιλ και Ρούσβελτ, χωρίς να υπάρξει συμφωνία. Ο Στάλιν διαφωνούσε στην προοπτική της επαναφοράς στην εξουσία της τελευταίας πολωνικής

⁹⁵ David M. Glantz, Jonathan M. House, When Titans Clashed, How the red Army Stopped Hitler, (Lawrence, University Press of Kansas, 1995), σ.256

κυβέρνησης. Ο Στάλιν ήθελε να κάνει το πάν για να εξασφαλίσει τη κυριαρχία στη Πολωνία μετά το πόλεμο και να αποτρέψει την επαναφορά της αντισοβιετικής πολωνικής κυβέρνησης που είχε διαφύγει στο Λονδίνο.

Εκτιμάται ότι έχοντας ως απώτερο στόχο την κατάκτηση της Πολωνίας επέλεξε όπως η πρώτη μεγάλης κλίμακας επίθεση το 1944 να πραγματοποιηθεί στο «μπαλκόνι» της Λευκορωσίας, που πέρα από την αποκατάσταση του εθνικού εδάφους, απελευθέρωνε τη κίνηση των στρατευμάτων στην κατεύθυνση Μινσκ – Βαρσοβία. Για το λόγο αυτό διέταξε τη μεταφορά από το Νότο στο μέτωπο της Λευκορωσίας της 5^{ης} τεθωρακισμένης Στρατιάς Φρουρών, της οποίας τα βαριά άρματα που χρειαζόταν γέφυρες κλάσης 60tn και δεν θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στις επιθετικές επιχειρήσεις λόγω του φτωχού οδικού δικτύου, θα μπορούσαν όμως να συμβάλλουν σημαντικά στη φάση της εκμετάλλευσης και της προέλασης δυτικά σε μεγάλο βάθος.⁹⁶

Ο Κόκκινος Στρατός δεν μπορούσε ακόμα να διενεργήσει ταυτόχρονες επιθετικές επιχειρήσεις μεγάλης κλίμακας και ως εκ τούτου θα έπρεπε να ενεργήσει με διαδοχικές επιθέσεις. Κατόπιν των ανωτέρω οι στρατηγικοί αντικειμενικοί σκοποί διαμορφώθηκαν όπως παρακάτω:⁹⁷

- α. Ανακατάληψη – απελευθέρωση της Λευκορωσίας
- β. Καταστροφή ή ήττα των γερμανικών δυνάμεων στη Λευκορωσία (Κεντρική Ο.Σ).
- γ. Απελευθέρωση και άλλως ευρωπαϊκών κρατών βρισκόμενων υπό γερμανικής κατοχής.
- δ. Διεξαγωγή διαδοχικών και όχι ταυτόχρονων επιχειρήσεων σε στρατηγικό επίπεδο.

Γερμανοί

Την ίδια περίοδο για τη Γερμανία οι στρατηγικοί αντικειμενικοί σκοποί ήταν:⁹⁸

- α. Νίκη επί των συμμαχικών δυνάμεων που αποβιβάστηκαν στη Βόρεια Γαλλία.

⁹⁶ Walter S. Dunn, Stalin's Key to Victory: The Rebirth of the Red Army, (London. Praeger Security International, 2006), σ.148

⁹⁷ LtCol Connor, Analysis of Deep Attack Operations, Operation Bagration, σ.7

⁹⁸ Στο ίδιο, σ.7

- β. Κέρδος χρόνου προκειμένου να διαλυθεί η συμμαχία.
- γ. Διατήρηση των εδαφικών κατακτήσεων στην Ανατολή με την αξιοποίηση των εκεί βρισκόμενων δυνάμεων.
- δ. Επίτευξη νίκης επί της αναμενόμενης σοβιετικής επίθεσης στο Ανατολικό Μέτωπο με αξιοποίηση της εφεδρείας των μηχανοκίνητων δυνάμεων στη Βόρεια Ουκρανία.
- ε. Συγκράτηση των συμμάχων στην Ιταλία.

Οι Γερμανοί γνώριζαν ότι μόλις στεγνώσουν οι λάσπες, την άνοιξη του 1944, ο Κόκκινος Στρατός θα ξεκινούσε τις επιθετικές του επιχειρήσεις. Το ερώτημα ήταν ποια θα ήταν η κύρια προσπάθεια. Οι περισσότερες ενδείξεις έδειχναν ότι αυτή θα ήταν η Ουκρανία. Το έδαφος ήταν κατάλληλο καθόσον οι Ουκρανική στέπα δεν προσφέρονταν για αμυντικές επιχειρήσεις και η προώθηση των Σοβιετικών δυνάμεων προς τα δυτικά, έδινε τις παρακάτω στρατηγικές επιλογές:⁹⁹

α. Μία τολμηρή ενέργεια προς Βορρά θα απέκοπτε τη γερμανική Κεντρική Ο.Σ στο «μπαλκόνι» της Λευκορωσίας και τη Βόρεια Ο.Σ στη περιοχή της Βαλτικής.

β. Ακόμα και αν δεν ενεργούσαν όπως παραπάνω, μία επίθεση από τη Βόρεια Ουκρανία θα έφερνε το Κόκκινο Στρατό στις πολωνικές πεδιάδες σε μία ευθεία διαδρομή προς το Βερολίνο.

γ. Επιχειρώντας νότια, οι Σοβιετικοί θα εισχωρούσαν στη Ρουμανία και θα καταλάμβαναν τις πετρελαιοπηγές που αποτελούσαν τη βασική πηγή καυσίμων για τη Βέρμαχτ. Οι Γερμανοί γνώριζαν ότι οι Ρουμάνοι και Ούγγροι σύμμαχοί τους ήταν δυσαρεστημένοι από την εξέλιξη του πολέμου και μπορούσαν να αλλάξουν στρατόπεδο ανά πάσα στιγμή. Η απώλεια της Ρουμανίας θα προκαλούσε τη κατάρρευση της Γερμανικής πολεμικής οικονομίας. Όμως η επιλογή αυτή δεν ήταν ιδιαίτερα ελκυστική για το Κόκκινο Στρατό διότι υπήρχε ο κίνδυνος να προσβληθούν οι δυνάμεις του από την πολύ ισχυρή Ο.Σ Βόρεια Ουκρανία.

Το Γερμανικό επιτελείο και ο Χίτλερ κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ο κύριος αντικειμενικός σκοπός των Σοβιετικών ήταν η κατάκτηση της Γερμανίας και η έμμεση προσέγγιση από νότια δια των Καρπαθίων δεν ήταν πιθανή. Οποσδήποτε η Ρουμανία η Ουγγαρία και τα Βαλκάνια ήταν στα μελλοντικά σχέδια του Στάλιν αλλά ως δευτερεύοντα θέατρα επιχειρήσεων.

⁹⁹ Zaloga, Bagration 1944, The Destruction of Army Group Centre, σ.10

Επίθεση στην Βόρεια Ο.Σ στη Βαλτική θεωρήθηκε αρκετά πιθανή, αλλά εκεί το έδαφος ήταν κατάλληλο για αμυντικό αγώνα. Η Λευκορωσία είχε επίσης αποκλειστεί από το Γερμανικό Επιτελείο.

Αντιλαμβανόταν βέβαια ότι σε περίπτωση ήττας της Κεντρικής Ο.Σ, θα άνοιγε ο δρόμος για τη πολωνική πεδιάδα από βόρεια, διά των ελών του Πρίπιετ, αλλά το έδαφος της Λευκορωσίας ήταν λιγότερο κατάλληλο για προέλαση από αυτό της Ουκρανίας, δασώδες και αρκετά βαλτώδες. Το οδικό δίκτυο ήταν φτωχό και σε συνδυασμό με το έδαφος έκανε τον ανεφοδιασμό αρκετά δυσχερή με συνέπεια να είναι δύσκολο να υποστηριχτεί πιθανή Σοβιετική προέλαση από πλευράς διοικητικής μέριμνας.

Επίσης οι Γερμανοί είχαν μεγάλη αυτοπεποίθηση ότι μπορούσαν να κρατήσουν αυτό το Θέατρο επιχειρήσεων διότι από το 1942 ο Κόκκινος Στρατός επιχειρούσε τη συντριβή της Κεντρικής Ο.Σ, αλλά χωρίς ουσιαστικά αποτελέσματα και την μικρή προώθηση που κατάφερε την πλήρωσε με τρομακτικές απώλειες. Ο Κόκκινος στρατός μέχρι τότε αντιμετώπιζε σοβαρότατα προβλήματα στη προέλασή του στο στρατηγικό άξονα Μόσχα – Μινσκ - Βαρσοβία.¹⁰⁰

Για να αποφασίσει για την ενδεδειγμένη στρατηγική που έπρεπε να ακολουθηθεί, η Γερμανία έπρεπε να λάβει υπόψη τη φύση των απειλών που αντιμετώπιζε. Ως αποτέλεσμα αυτού ο Χίτλερ αποφάσισε ότι η αναμενόμενη συμμαχική απόβαση στη Βόρεια Γαλλία συνιστούσε τη πιο άμεση και σοβαρή απειλή για τη Γερμανία, καθόσον ο Κόκκινος Στρατός βρισκόταν σε απόσταση μεγαλύτερη των 1000χλμ από τα γερμανικά σύνορα, ενώ μία επιτυχημένη απόβαση θα έφερνε τους συμμάχους σε απόσταση μόλις 300-500χλμ από τη Γερμανία.

Ως εκ τούτου το Ανατολικό Μέτωπο δε θα έπρεπε να περιμένει καμία ενίσχυση μέχρι και τη καταστροφή των συμμαχικών μετά την απόβασή τους στη Νορμανδία. Μέχρι να κριθεί η κατάσταση στη Δύση οι δυνάμεις του Ανατολικού μετώπου θα έπρεπε να αντιμετωπίσουν το Κόκκινο Στρατό με το προσωπικό και τα μέσα που διέθεταν τη δεδομένη στιγμή.

Οι γερμανικές υπηρεσίες πληροφοριών είχαν εντοπίσει τους δύο πρώτους από τους πιθανούς τρόπους ενεργείας των σοβιετικών που αναφέρονται παραπάνω και

¹⁰⁰ Zaloga, *Bagration 1944, The Destruction of Army Group Centre*, σ.10

έπρεπε να αμυνθούν επί όλων των εδαφών που κατείχαν έως τότε. Εκτιμήθηκε ότι οι γερμανικές δυνάμεις που βρισκόταν στο Ανατολικό Μέτωπο ήταν ικανές να αμυνθούν αποτελεσματικά. Δεν υπήρχε ανησυχία για την Κεντρική Ο.Σ, επειδή είχε αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις σοβιετικές επιθέσεις τη προηγούμενη περίοδο του χειμώνα 1943– άνοιξης 1944 και η αναλογία δυνάμεων τον Απρίλιο δεν ήταν αυτή που ήθελε να έχει ο Κόκκινος Στρατός για να διεξάγει επιθετικές ενέργειες.

Τέλος το έδαφος στο τομέα της Λευκορωσίας ευνοούσε τη γερμανική άμυνα και αποτελούσε στο μεγαλύτερο μέρος του κώλυμα για τις μηχανοκίνητες και τεθωρακισμένες δυνάμεις.

Ένας από τους σοβαρότερους ενδείκτες για τη πρόθεση ενεργείας των σοβιετικών δυνάμεων ως προς τη κατεύθυνση της επίθεσης ήταν για τους Γερμανούς η θέση των πέντε τεθωρακισμένων Στρατιών, οι οποίες τη στιγμή εκείνη (Απρίλιος 1944) βρισκόταν στην Ουκρανία.¹⁰¹

Υπήρχε και μία υποσυνείδητη αιτία που έκανε τους Γερμανούς να πιστεύουν ότι οι Σοβιετικοί θα επιτεθούν στην Ουκρανία. Ο Χίτλερ πίστευε, ειδικά αντιμετωπίζοντας την πιθανότητα Συμμαχικής απόβασης στο Κανάλι της Μάγχης και εισβολής στη Γαλλία το καλοκαίρι του 1944, ότι μία σοβιετική επίθεση στην Ουκρανία ήταν βέβαια πολύ ανησυχητική αλλά ταυτόχρονα δημιουργούσε προσδοκίες για αναχαίτιση των Σοβιετικών.¹⁰²

Εάν οι Σοβιετικοί επιχειρούσαν προς Βορρά από την Ουκρανία προς τη Βαλτική, διά της Πολωνίας σε προσπάθεια αποκοπής της Κεντρικής και Βόρειας Ο.Σ θα δινόταν δυνατότητα γερμανικής αντεπίθεσης με την Κεντρική και την Ο.Σ Βόρεια Ουκρανία, που θα μπορούσε να αποκόψει και να καταστρέψει μεγάλο μέρος του Κόκκινου Στρατού σε μία μεγάλη κυκλωτική ενέργεια ανάλογη αυτών του 1941-42.

Σε αυτή τη φάση του πολέμου το καλύτερο που μπορούσαν να εύχονται οι Γερμανοί ήταν μία απερίσκεπτη και απροετοίμαστη Σοβιετική επίθεση που θα έδινε ευκαιρίες νίκης στους αμυνόμενους. Μία επίθεση από τη Βόρεια Ουκρανία είχε τις καλύτερες πιθανότητες για ολική αναστροφή της κατάστασης προς όφελος των Γερμανών.

¹⁰¹ Zaloga, *Bagration 1944, The Destruction of Army Group Centre*, σ.35

¹⁰² Στο ίδιο, σ.11

Όλοι οι παραπάνω παράγοντες έκαναν το Χίτλερ και το Γερμανικό Επιτελείο να εκτιμά – επιθυμεί ως περισσότερο πιθανή η κύρια προσπάθεια της εαρινής επίθεσης του Κόκκινου Στρατού να είναι η Βόρεια Ουκρανία.

Στρατιωτικό Δόγμα

Σοβιετικοί

Το σοβιετικό στρατηγικό δόγμα αντιμετώπιζε το πόλεμο και την ειρήνη ως μέρη ενσωματωμένα σε μία ολότητα. Η επιτυχία στην αποτροπή ή στην διεξαγωγή ενός πολέμου εξαρτάται από την κατάσταση του στρατού πριν την έναρξη του πολέμου και από τη δυνατότητα κινητοποίησης προσωπικού και εξασφάλισης των απαραίτητων μέσων και εφοδίων κατά τη διάρκειά του.

Κατά το 1920 η Σοβιετική Ένωση ήταν ανίσχυρη και ο στρατηγός Σβέτσιν, αρχηγός του Γενικού Επιτελείου του Κόκκινου Στρατού υιοθέτησε το δόγμα της στρατηγικής άμυνας που προέβλεπε την απορρόφηση της ισχύος και ορμητικότητας του επιτιθέμενου και στη συνέχεια την συντριβή του με την αντεπίθεση των εφεδρειών.¹⁰³

Το 1938 αρχηγός του γενικού επιτελείου ανέλαβε ο στρατάρχης Σχαποσχίνοφ και το νέο στρατιωτικό δόγμα πρόκρινε την επίθεση της άμυνας χωρίς να δίνεται έμφαση στη διείσδυση σε βάθος. Αντίστοιχα εκπονήθηκε ένα σχέδιο αναδιοργάνωσης του Κόκκινου Στρατού που προέβλεπε την αύξηση των επιθετικών Μονάδων.¹⁰⁴

Η επιτυχία του αστραπιαίου πολέμου στη Πολωνία και Γαλλία έκανε το Στάλιν να αναθεωρήσει τις απόψεις του και να διατάξει το 1940 τη δημιουργία τεθωρακισμένων Σχηματισμών ικανών να διεξάγουν βαθιά διείσδυση στην εχθρική αμυντική τοποθεσία. Οργανώθηκαν 29 τεθωρακισμένα ΣΩΜΑΤΑ ΣΤΡΑΤΟΥ, που διέθεταν συνολικά 60 τεθωρακισμένες Μεραρχίες με 30000 άρματα μάχης. την ίδια στιγμή η Βέρμαχτ διέθετε μόλις 10 Τεθωρακισμένες Μεραρχίες με 3000 άρματα.¹⁰⁵

Τη τρίτη περίοδο του πολέμου το σοβιετικό στρατιωτικό δόγμα προέκρινε τη διπλή υπερκέραση και ενθουλάκωση ως τη καλύτερη μέθοδο για τη καταστροφή μεγάλων εχθρικών δυνάμεων.¹⁰⁶

Για την εξασφάλιση των απαραίτητων δυνάμεων για μεγάλης κλίμακας διπλής

¹⁰³ Dunn, Hitler's Nemesis, the Red Army, 1930-1945 σ. 9

¹⁰⁴ Στο ίδιο, σ. 10

¹⁰⁵ Στο ίδιο, σ. 11

¹⁰⁶ LtCol Connor, Analysis of Deep Attack Operations, Operation Bagration, σ.30

υπερκέρασης και ενθυλάκωση ισχυρών εχθρικών δυνάμεων οι Σοβιετικοί χρησιμοποιούσαν δύο Ο.Σ τουλάχιστον.¹⁰⁷

Γερμανοί

Η βασική επιδίωξη όλων των γερμανικών επιχειρήσεων το 1943 και 1944 ήταν η σταθεροποίηση της αμυντικής τοποθεσίας που είχαν ονομάσει ως «Οχυρό Ευρώπη»¹⁰⁸. Η αλλαγή του δόγματος από επιθετικό σε αμυντικό πραγματοποιήθηκε έπειτα από την απόβαση των Συμμάχων στη Βόρεια Αφρική, την ήττα στο Στάλινγκραντ και κυρίως μετά την αποτυχία της επιχείρησης «ΑΚΡΟΠΟΛΗ» και την ήττα στο Κουρσκ.

Το βασικό πρόβλημα για τη Γερμανία ήταν ότι δεν υπήρχε σχέδιο για το μέλλον των επιχειρήσεων. Ο στρατηγός Τζοντλ παραδέχεται με φόβο ότι μετά το καλοκαίρι και το φθινόπωρο του 1944, μοναδικός σκοπός του Γενικού Επιτελείου ήταν η διατήρηση της αμυντικής γραμμής χωρίς να υπάρχει σχέδιο για τις επιχειρήσεις του επόμενου έτους.¹⁰⁹

Ο Χίτλερ έως και τον Ιούνιο του 1943 θεωρούσε το Ανατολικό Μέτωπο ως μείζονος σημασίας, αλλά οι αποτυχίες των επιχειρήσεων ΑΚΡΟΠΟΛΗ (CITADEL) και ΜΠΛΕ (BLUE), όπως και η ήττα στο Στάλινγκραντ τον έκαναν να συνειδητοποιήσει ότι είχε περάσει ο καιρός των στρατηγικών επιθέσεων και δεν ήταν πλέον εφικτές σημαντικές νίκες σε επιχειρησιακό επίπεδο στο Ανατολικό Μέτωπο. Στην οδηγία του Νο 51 στις 3 Νοεμβρίου 1943 επισημαίνει ότι ο μεγαλύτερος κίνδυνος για τη Γερμανία είναι πλέον μια Αγγλο-Αμερικανική απόβαση στη Δύση και ότι λόγω των τεράστιων εκτάσεων στο Ανατολικό Μέτωπο ο γερμανικός στρατός μπορεί να απωλέσει έδαφος ακόμα και σε μεγάλη κλίμακα χωρίς να κινδυνεύει άμεσα το «νευρικό σύστημα» της Γερμανίας.¹¹⁰

Το γερμανικό στρατιωτικό δόγμα για τη συγκεκριμένη περίοδο των επιχειρήσεων προέβλεπε σταθερή άμυνα σε όλο το μήκος της αμυντικής τοποθεσίας και άμυνα

¹⁰⁷ Εξάιρεση αποτελεί η ενθυλάκωση των δυνάμεων στο Μπομπρούισκ που πραγματοποιήθηκε από τις δυνάμεις της 1^{ης} Λευκορωσικής Ο.Σ κατόπιν εμμονής του διοικητή της Στρατάρχη Ροκοσόφσκι ενώπιον του Στάλιν.

¹⁰⁸ Fortress Europe

¹⁰⁹ Frieser και άλλοι Germany and the Second World War Vol III The Eastern Front 1943-1944: The War in the East and on Neighbouring Fronts, σ. 243

¹¹⁰ Στο ίδιο, σ. 245

μέχρι εσχάτων στις «οχυρές τοποθεσίες» αν και οι στρατιωτικοί θεωρούσαν απαραίτητο να μειωθεί το πλάτος του μετώπου προκειμένου να εξοικονομήσουν μηχανοκίνητες εφεδρείες και να μπορούν να διεξάγουν κινητή άμυνα.

Σε εκτέλεση των ανελαστικών διαταγών του Χίτλερ, οι γερμανικές δυνάμεις εφάρμοσαν γραμμική άμυνα με ισχυρά σημεία στήριξης. Λόγω του τεράστιου μετώπου οι μηχανοκίνητες δυνάμεις είχαν αραιή διάταξη ώστε να μπορούν να αντεπιτεθούν έγκαιρα στα σημεία διάρρηξης της αμυντικής τοποθεσίας.

Ανάλυση της Επιχείρησης σε Επίπεδο Στρατιωτικής Στρατηγικής¹¹¹

Αν και ο πόλεμος εξελισσόταν δυσμενώς για τη Γερμανία, ο Χίτλερ ακόμα και στις αρχές του καλοκαιριού του 1944 δεν έδειχνε έτοιμος να αποδεχθεί την ήττα. Ο Πέρσυ Έρνστ Σράμ¹¹² (Percy Ernst Schramm) που τηρούσε το ημερολόγιο του επιτελείου επιχειρήσεων της Βέρμαχτ γράφει ότι ο Χίτλερ σε κάθε περίπτωση τόνιζε τη σημασία της θέλησης ως τον αποφασιστικό παράγοντα για την θετική εξέλιξη των γεγονότων. Θεωρούσε ότι εάν σκεφτόταν όπως οι επιτελείς του Γενικού Επιτελείου και εκτιμούσε τους κινδύνους και τις πιθανότητες επιτυχίας του κάθε βήματος δεν θα είχε καταφέρει ποτέ να κατακτήσει την εξουσία.

Ο Χίτλερ πίστευε στην αρχή που ο Σραμ ονόμαζε φαινόμενο της χιονοστιβάδας όπου μία αρχική επιτυχία μπορούσε να δώσει τέτοια ώθηση ώστε να καθορίσει την εξέλιξη των γεγονότων. Θεωρούσε τον εαυτό του πραγματικό ρεαλιστή καθώς μπόρεσε να προβλέψει με ακρίβεια την εξέλιξη των γεγονότων και να αναρριχηθεί στη καγκελαρία διότι στους υπολογισμούς του έλαβε υπόψη και τους αστάθμητους παράγοντες.¹¹³

Την άνοιξη του 1944 η κατάσταση ήταν κακή για τη Βέρμαχτ σε όλα τα μέτωπα. Ο φόβος των Γερμανών επιτελών ήταν να μην εξελιχθεί ο πόλεμος από πόλεμο δύο μετώπων σε πόλεμο πολλαπλών μετώπων. Η συμμαχική απόβαση ήταν πλέον ε-

¹¹¹ David M. Glantz, Belorussia 1944 the Soviet General Staff Study, (New York, Frank Cass Publishers, 2001) σ. 177-190

¹¹² Γερμανός ιστορικός. Στον Β'Π.Π κατατάχτηκε εθελοντικά στη Βέρμαχτ και έφερε το βαθμό του ταγματάρχη.

¹¹³ Frieser και άλλοι Germany and the Second World War Vol III The Eastern Front 1943-1944: The War in the East and on Neighbouring Fronts, σ. 490

πικείμενη και από το αποτέλεσμα της θα επηρεαζόταν καθοριστικά η εξέλιξη του πολέμου καθόσον στην περίπτωση που η Γερμανία κατάφερνε να νικήσει τα συμμαχικά στρατεύματα θα μπορούσε να σταθεροποιηθεί ή και να ανακάμψει σε βάθος χρόνου και στο Ανατολικό Μέτωπο. Για το λόγο αυτό η αναμονή της απόβασης προκαλούσε μία ευφορία στη πλευρά του Χίτλερ διότι προσδοκούσε στη καταστροφή των συμμαχικών δυνάμεων. Αυτό δεν συνέβαινε μόνο σε στρατιωτικό επίπεδο αλλά και ο πληθυσμός της Γερμανίας περίμενε με αγωνία την εκδήλωση της απόβασης και μία επιτυχία του γερμανικού στρατού.

Σε αυτή τη φάση του πολέμου ο Χίτλερ αποσκοπούσε σε στρατηγικό επίπεδο τη διάλυση της συμμαχίας των δυτικών με τους σοβιετικούς. Ήλπιζε ότι η νίκη στο κανάλι της Μάγχης θα ήταν αποφασιστική τόσο στρατιωτικά όσο και πολιτικά. Η προοπτική μίας συμφωνίας ειρήνης με τις δυτικές δυνάμεις γινόταν ισχυρότερη από τις επιτυχίες του Κόκκινου Στρατού που αύξαναν τους φόβους για την επικράτηση των μπολσεβίκων στην Ευρώπη.

Από την άνοιξη του 1944 η προσοχή του Χίτλερ και του επιτελείου του είχε στραφεί αποκλειστικά στο Δυτικό Μέτωπο και στην αναμενόμενη συμμαχική απόβαση την οποία περίμεναν ανυπόμονα. Το Ανατολικό Μέτωπο είχε μετατραπεί σε ένα δευτερεύον Θέατρο Επιχειρήσεων και είχα αποψιλωθεί από δυνάμεις και πολεμικό υλικό για να ενισχυθεί το Δυτικό Μέτωπο, παρά τις επιφυλάξεις που διατηρούσε ο Χίτλερ.¹¹⁴

Υπό τις συνθήκες αυτές η καλοκαιρινή επίθεση του Κόκκινου Στρατού δεν θα αντιμετωπιζόταν με την εκδήλωση αντεπιθέσεων αλλά με παθητική επίμονη αντίσταση στις οχυρωμένες τοποθεσίες που είχαν δημιουργηθεί. Ήταν εμφανές ότι οι Μεραρχίες του ανατολικού μετώπου ήταν πολύ αδύναμες για να αντιμετωπίσουν μία σοβιετική επίθεση και έπρεπε οπωσδήποτε να ενισχυθούν για να μπορέσουν να διατηρήσουν τις θέσεις τους.

Ο Χίτλερ που και στο παρελθόν είχε ρισκάρει αρκετά ήταν έτοιμος να ποντάρει τα πάντα σε ένα μόνο χαρτί. Αυτό το παραδέχεται έμμεσα και η Ανώτατη Διοίκηση της Βέρμαχτ, που σε μνημόνιό της την 14 Απριλίου αναφέρει ότι:

«Η Ανώτατη Διοίκηση, έχοντας επίγνωση της κρίσιμης κατάστασης στο Ανατολικό Μέτωπο, παίρνει μια παρακινδυνευμένη απόφαση την οποία θα κρίνει η ιστορία και το

¹¹⁴ Frieser και άλλοι Germany and the Second World War Vol III The Eastern Front 1943-1944: The War in the East and on Neighbouring Fronts, σ. 494

Γενικότερα οι στρατηγικές επιλογές του Χίτλερ μπορούν να εξηγηθούν μόνο με τη λογική του «όλα ή τίποτα» και την εμμονή στις επιθετικές επιχειρήσεις. Έτσι εξηγείται και η εμμονή του να διατηρήσει το «μπαλκόνι» της Λευκορωσίας που κατείχε η Κεντρική Ο.Σ.

Για τους στρατηγούς της Βέρμαχτ οι οποίοι έκριναν με βάση τις δυνατότητες του στρατού και του αντιπάλου, η Κεντρική Ο.Σ έπρεπε να συμπτυχθεί πίσω από τη γραμμή των ποταμών Δνείπερου και Μογγίλεφ.

Αντίθετα ο Χίτλερ σκόπευε να χρησιμοποιήσει την περιοχή ως εφιαλτήριο για την ανακατάληψη της Ουκρανίας και πράγματι η διατήρηση του «μπαλκονιού» είχε αξία μόνο για μελλοντικές επιθετικές επιχειρήσεις. Τα προγεφυρώματα έχουν αξία μόνο για τον επιτιθέμενο. Με αμυντική σκέψη η κατεχόμενη Λευκορωσία αποτελούσε μία προεξοχή στην σοβιετική περιοχή που θα έπρεπε να εξαλειφθεί καθόσον ήταν εκτεθειμένη μετωπικά και πλευρικά, ενώ με επιθετική σκέψη θα πρέπει να αξιοποιηθεί προκειμένου να επεκταθεί.

Μια απλή εξέταση των δυνάμεων των αντιπάλων στο Ανατολικό Μέτωπο αμέσως προκαλεί το ερώτημα για την ύπαρξη εφεδρειών σε επιχειρησιακό επίπεδο καθόσον φαίνεται αδύνατη η αναχαίτιση ενός αριθμητικά και ποιοτικά υπέρτερου αντιπάλου χωρίς την ύπαρξη επαρκών και ισχυρών εφεδρειών που θα αντιμετωπίσουν τις δυνάμεις που θα διασπάσουν την αμυντική τοποθεσία. Στην περίπτωση του ανατολικού μετώπου, οι εφεδρείες αυτές βρισκόταν περίπου 2300 χιλιόμετρα δυτικά, στις ακτές του Ατλαντικού!

Το σχέδιο ενεργείας μοιάζει με το σχέδιο Σχλίφεν (Schliffen Plan) πριν τον Α΄Π.Π. ¹¹⁶ Τότε ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου ήθελε να χρησιμοποιήσει σχεδόν το σύνολο των διαθέσιμων γερμανικών δυνάμεων για να πετύχει μία αποφασιστική νίκη στο Δυτικό Μέτωπο, ώστε στη συνέχεια με το σύνολο των δυνάμεων να αντιμετωπίσει τη προελαύνουσα, στο Ανατολικό Μέτωπο, Ρωσία. Αντιστοίχως και ο Χίτλερ σκόπευε να μεταφέρει το σύνολο των δυνάμεων του στο Ανατολικό Μέτωπο έπειτα από την πετυχημένη αντιμετώπιση της συμμαχικής απόβασης στη Δύση. Η επιτυχία

¹¹⁵ OKH Operations Staff, 13 Apr. 1944, 'Strategischer Überblick und Verteilung der Gesamtstreitkräfte des deutschen Heeres', BA-MA RW 4/v. 876, 23.

¹¹⁶ Frieser και άλλοι Germany and the Second World War Vol III The Eastern Front 1943-1944: The War in the East and on Neighbouring Fronts, σ. 495

του σχεδίου απαιτούσε όπως η αντιμετώπιση της απόβασης να είναι όχι μόνο πετυχημένη αλλά και ταχεία και στη συνέχεια να καταστεί δυνατή η άμεση μεταφορά τουλάχιστον 35 Μεραρχιών από το δυτικό στο Ανατολικό Μέτωπο το οποίο πρόσκαιρα θα είχε υποβιβαστεί σε δευτερευούσης σημασίας.

Ήταν βέβαιο ότι οι Σοβιετικοί θα συγχρόνιζαν την καλοκαιρινή τους επίθεση με τη συμμαχική απόβαση στη Δύση ώστε να εκμεταλλευτούν τη ταυτόχρονη εμπλοκή των γερμανικών δυνάμεων σε δύο μέτωπα. Οι Γερμανοί επιτελείς θεωρούσαν βέβαιο ότι ο Κόκκινος Στρατός θα προσπαθούσε να εκμεταλλευτεί το «παράθυρο αδυναμίας» που πρόσκαιρα θα δημιουργούταν στο Ανατολικό Μέτωπο με τη μεταφορά δυνάμεων στη Δύση και την εμπλοκή τους στην αντιμετώπιση της συμμαχικής απόβασης, με συνέπεια να μην εκτιμήσουν σωστά τις προθέσεις και τους αντικειμενικούς σκοπούς της σοβιετικής επίθεσης.¹¹⁷

Εξαιτίας της έλλειψης εφεδρειών το Γερμανικό Επιτελείο θα έπρεπε να εγκαταλείψει τη παραδοσιακή του τακτική σύμφωνα με την οποία «εκ των υστέρων»¹¹⁸ προέβαινε στη κατάλληλη διάταξη για την αντιμετώπιση της εχθρικής ενέργειας και να προβεί σε μία «εκ των προτέρων»¹¹⁹ διάταξη δυνάμεων για να αντιμετωπιστεί η εχθρική επίθεση.

Εντούτοις, ποτέ δεν ήταν δυσκολότερος για τις γερμανικές υπηρεσίες πληροφοριών ο προσδιορισμός του χώρου συγκέντρωσης των εχθρικών δυνάμεων και ο λόγος ήταν ότι η σοβιετική ηγεσία είχε αποφασίσει αντί της εκδήλωσης μίας μεγάλης έκτασης επιθετικής ενέργειας, την εκδήλωση πολλών μικρότερων ενεργειών, σε στρατιωτικό επιχειρησιακό επίπεδο, σε όλο το μήκος του μετώπου, καθηλώνοντας έτσι το σύνολο των εχθρικών δυνάμεων και απαγορεύοντας την έγκαιρη μετάγγιση δυνάμεων στο τομέας που θα εκδηλωνόταν η κύρια προσπάθεια.

Αυτή η ιδέα ενεργεία παρουσιάζεται στην επίσημη ιστορία της ΕΣΣΔ ως ιδιοφυής σύλληψη, αλλά θα μπορούσε να θεωρηθεί και ως απόρροια του φόβου να μη φανεί ο Κόκκινος Στρατός με την εκδήλωση μίας μόνο ενέργειας μεγάλης κλίμακας ως υπερφίαλος και θρασύς έχοντας υπερεκτιμήσει τις δυνατότητές του.

¹¹⁷ Frieser και άλλοι Germany and the Second World War Vol III The Eastern Front 1943-1944: The War in the East and on Neighbouring Fronts, σ. 497

¹¹⁸ a posteriori

¹¹⁹ a priori

Το γεγονός είναι ότι κατά τη δεδομένη χρονική στιγμή οι Σοβιετικοί δε τόλμησαν να εκμεταλλευτούν την εμφανέστατη αδυναμία της Βέρμαχτ καταφέροντας εναντίον της το αποφασιστικό χτύπημα. Όσο εντυπωσιακά και να παρουσιάζονται από του σοβιετικούς ιστορικούς οι επιτυχίες του Κόκκινου Στρατού, η προέλαση σε βάθος πολλών χιλιομέτρων και οι επιτυχίες σε τακτικό και επιχειρησιακό επίπεδο δεν κατάφεραν να επιτύχουν το τέλος του πολέμου αλλά παρατείναν τη διάρκειά του.¹²⁰

Αίτια της ήττας

Η σημαντικότερη αιτία για τη καταστροφή αυτή, σύμφωνα με τους Γερμανούς αξιωματικούς Γκέρντ Νίπολντ¹²¹ και Πέτερ Φον Γκρέμπεν¹²² που συμμετείχαν στις επιχειρήσεις, ήταν η συνεχής και σε ερασιτεχνικό επίπεδο ανάμειξη του Χίτλερ με τη διάταξη των Μονάδων και το σχέδιο επιχειρήσεων, αλλά και οι δύο συμφωνούν ότι δεν μπορεί μία καταστροφή αυτής της έκτασης να οφείλεται σε μία μόνο αιτία.

Κατά τον Γκρέμπεν, που θεωρεί την επιχείρηση ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ ως τη μεγαλύτερη μάχη εξουδετέρωσης σε όλη τη διάρκεια του πολέμου, εκτός από την εμπλοκή του Χίτλερ υπήρχαν ακόμα δύο παράγοντες που συνετέλεσαν στην ήττα. Η συντριπτική υπεροχή ισχύος των σοβιετικών και τα σοβαρά γερμανικά λάθη τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια της μάχης. Ένα από τα σοβαρότερα λάθη ήταν η μνημειώδης αποτυχία των υπηρεσιών πληροφοριών να προβλέψουν με ακρίβεια την επίθεση στη Λευκορωσία. Οι υπηρεσίες πληροφοριών του ανατολικού μετώπου εκτιμούσαν με σιγουριά ότι η αναμενόμενη καλοκαιρινή επίθεση του Κόκκινου Στρατού θα είχε ως στόχο την Ουκρανία ώστε να αναγκάσει και τους τελευταίους συμμάχους των Γερμανών να βγουν από το πόλεμο.

¹²⁰ Frieser και άλλοι Germany and the Second World War Vol III The Eastern Front 1943-1944: The War in the East and on Neighbouring Fronts, σ.502

¹²¹ Gerd Niepold, Αξιωματικός επιχειρήσεων της 12^{ης} Μεραρχίας Πάντσερ. Έγραψε το Battle for White Russia: The Destruction of Army Group Centre, June 1944, μετάφραση από τον Richard Simpkin (London: Brassey's Defence Publishers, 1987).

¹²² Peter von der Groeben, επικεφαλής αξιωματικός επιχειρήσεων του Επιτελείου του στρατάρχη Έρνστ Μπους. Έγραψε το Collapse of Army Group Center and its Combat Activity until Stabilization of the Front (22 June to 1 September 1944), MS #T-31, 1947 και περιέχεται στο Donald S. Detwiler, ed., World War II German Military Studies: A Collection of 213 Special Reports on the Second World War by Former Officers of the Wehrmacht for the United States Army (New York: Garland Publishers, 1979), vol. 16.

Αυτή η εσφαλμένη εκτίμηση τύφλωσε την ηγεσία η οποία δεν μπόρεσε να αντιληφθεί τον εμφανή κίνδυνο που διέτρεχε το μέτωπο στη Λευκορωσία. Επιπλέον η εμμονή για την επικείμενη επίθεση στην Ουκρανία προκάλεσε όχι μόνο την μη ενίσχυση της κεντρικής Ομάδας Στρατιών με τις απαραίτητες δυνάμεις, αλλά και την αποδυνάμωσή της καθώς σχεδόν όλες της οι εφεδρείες και το 85% των αρμάτων αποσπάστηκαν στην Ομάδα Στρατιών Βόρεια Ουκρανία μόλις μερικές εβδομάδες πριν από την έναρξη της επιχείρησης ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ.

Το σημαντικότερο όμως από τα λάθη ήταν οι άνωθεν παρεμβάσεις. Ο Γκρέμπεν επισημαίνει στο έργο του:¹²³

α. Τις καταστροφικές συνέπειες που είχε για τη γερμανική αντίσταση η έκδοση ανεπίκαιρων διαταγών από επιτελεία που επειδή βρισκόταν εκατοντάδες μίλα από το μέτωπο δεν μπορούσαν να είχαν εικόνα της πραγματικής κατάστασης.

β. Την αναγκαιότητα της απόσυρσης από το «μπαλκόνι» της Λευκορωσίας της Κεντρικής Ο.Σ, σε προετοιμασμένες αμυντικές θέσεις δυτικότερα, ανεξάρτητα ότι ανεξάρτητα με το αν η κύρια επίθεση των σοβιετικών δυνάμεων εκδηλωνόταν στην Ουκρανία ή στη Λευκορωσία. Η αποτυχία να το πράξει συνέβαλλε στη κατάρρευση της Στρατιάς όταν οι στρατιώτες που βρισκόταν στις προκεχωρημένες αυτές θέσεις περικυκλώθηκαν εύκολα από το Κόκκινο Στρατό.

γ. Την αποτυχία της προετοιμασίας μίας νέας αμυντικής γραμμής σε τοποθεσία που να προσφέρεται περισσότερο για αμυντικές επιχειρήσεις σε συνδυασμό με την υπεροχή σε μέσα του σοβιετικού στρατού. Η αναλογία σε προσωπικό και μέσα ήταν τέτοια που δεν έδινε τη δυνατότητα στις γερμανικές δυνάμεις να αποτρέψουν τη διάσπαση της αμυντικής τοποθεσίας από τον Κόκκινο Στρατό.

Όταν οι Σοβιετικοί πέτυχαν τη διάρρηξη του μετώπου, η απαγόρευση του Χίτλερ να επιτρέψει τη σύμπτυξη των γερμανικών δυνάμεων τις ανάγκασε να απομονωθούν, να περικυκλωθούν και τελικά να καταστραφούν. Η σημαντική υστέρηση σε δύναμη πυρός και διαθέσιμες δυνάμεις δεν επέτρεψε στους Γερμανούς να αποτρέψουν τη διάσπαση της αμυντικής τοποθεσίας τη περικύκλωση και τελικά τη καταστροφή μίας ολόκληρης Ο.Σ.

Η ανάλυση του Νίπολντ είναι παρόμοια με αυτή του Γκρέμπεν, αν και δίνει μεγαλύτερη έμφαση στις ευθύνες του Χίτλερ για τη καταστροφή. Κατά τον Νίπολντ,

¹²³ Baker, Explaining Defeat: A Reappraisal of "Operation Bagration," 1944, σ. 131

παρά την υστέρηση σε μέσα, μία περιορισμένης έκτασης νίκη ήταν εφικτή για τις γερμανικές δυνάμεις με τη προϋπόθεση της έγκαιρης σύμπτυξης στην δυτική όχθη είτε του Δνείπερου είτε του Μπερεζίνα, ώστε να απελευθερωθούν εφεδρείες για αντεπιθέσεις και να υπάρξει επαρκής χρόνος για την αμυντική προετοιμασία των τοποθεσιών.¹²⁴

Ο Νίπολντ πιστεύει ότι υπό καμία συνθήκη δε θα έπρεπε η Κεντρική Ο.Σ να επιτρέψει τον εγκλωβισμό της στο Βιτέμπσκ και στο Μποντρούισκ όπως απαίτησε ο Χίτλερ στη διαταγή του για τις οχυρωμένες τοποθεσίες. Τουναντίον θα έπρεπε να εφαρμόσει τη μοναδική βιώσιμη επιλογή έναντι του υπέρτερου επιτιθέμενου αντιπάλου, αυτή της κινητής άμυνας που θα επέτρεπε την καλύτερη αξιοποίηση του εδάφους για εκτόξευση μίας αποτελεσματικής αντεπίθεσης. Αλλά από τη στιγμή που η κινητή άμυνα απαιτούσε την έστω πρόσκαιρη παραχώρηση εδάφους ο Χίτλερ την απαγόρευσε με συνέπεια υπό τις δεδομένες συνθήκες η Ο.Σ να στερηθεί τα μοναδικά εργαλεία με τα οποία θα μπορούσε να σώσει τη κατάσταση.¹²⁵

Σύγχρονες ανασκοπήσεις της επιχείρησης δείχνουν ότι η εκλέπτυνση των γραμμών στη Λευκορωσία με τη σύμπτυξη δυνάμεων δυτικά του Δνείπερου ή του Μπερεζίνα και η σύμπτυξη των δυνάμεων που απειλούνταν με κύκλωση θα επέτρεπε την διεξαγωγή αποτελεσματικής άμυνας.

Μία πηγή που επικαλούνται πολλοί ιστορικοί είναι το πολεμικό ημερολόγιο του στρατηγού Χανς Τζόρνταν (Hans Jordan), διοικητή της 9^{ης} Στρατιάς, ο οποίος αναφέρει:¹²⁶ *«Η 9^η Στρατιά εκτιμά ότι ακόμα και υπό τις παρούσες συνθήκες είναι δυνατή η ανάσχεση της εχθρικής επίθεσης αλλά όχι υπό τις παρούσες διαταγές που απαιτούν αποκλειστικά σθεναρή σταθερή άμυνα. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι εάν εκδηλωθεί η σοβιετική επίθεση η Στρατιά θα πρέπει είτε να διεξάγει κινητή άμυνα είτε να θεωρήσει τον εαυτό της κατεστραμμένο»*¹²⁷.

Η γερμανική εκδοχή για την επιχείρηση ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ στηρίζεται σε μία ασαφή πεποίθηση ότι η επιβίωση των δυνάμεων της Κεντρικής Ο.Σ θα ήταν εφικτή εάν ο Χίτλερ επέτρεπε την έγκαιρη σύμπτυξη. Όμως για να δούμε εάν αυτό είναι

¹²⁴ Baker, Explaining Defeat: A Reappraisal of "Operation Bagration," 1944, σ.131

¹²⁵ Στο ίδιο, σ.132

¹²⁶ Στο ίδιο, σ.132

¹²⁷ Αναγράφεται και στη σελίδα 67 του βιβλίου του Adair, *Hitler's Greatest Defeat*

απόλυτα αληθές θα πρέπει να συνεκτιμηθούν οι απαντήσεις στα παρακάτω ερωτήματα:¹²⁸

α. Θα αποτελούσε η υποχώρηση στο ποτάμιο σύστημα δυτικά μία βιώσιμη λύση;

β. Υπήρχαν επαρκείς εφεδρείες για να καλύψουν τη σύμπτυξη των Μονάδων;

γ. Το γερμανικό αμυντικό δόγμα ήταν προσαρμοσμένο στη δεδομένη κατάσταση και η γερμανική αντίληψη της καταστάσεως ήταν αποτέλεσμα ώριμης σκέψης ή εσφαλμένης εκτίμησης της πραγματικότητας;

Ο Δνείπερος στην Ουκρανία έχει σε κάποια σημεία πλάτος 900 μέτρων και η δυτική όχθη είναι υπερυψωμένη έναντι της ανατολικής κατά 30 μέτρα. Τα χαρακτηριστικά αυτά τον καθιστούν κατάλληλο για άμυνα. Οι Γερμανοί σκόπευαν να συγκρατήσουν τους σοβιετικούς στις όχθες του ποταμού με μία σειρά ισχυρών οχυρωματικών έργων τα οποία όμως δεν κατασκευάστηκαν. Η Νότια Ο.Σ συμπτύχθηκε στο ποταμό αλλά δεν μπόρεσε να αντιτάξει ισχυρή άμυνα με συνέπεια ο Κόκκινος Στρατός να διασπάσει εύκολα την αμυντική τοποθεσία και έως τις αρχές του 1944 να απωθήσει τους Γερμανούς στα σύνορα της Ρουμανίας.¹²⁹ Ο Δνείπερος στην Ουκρανία δεν αποδείχθηκε ισχυρή αμυντική τοποθεσία.

Στην Λευκορωσία ο Δνείπερος δεν είναι τόσο ισχυρή αμυντική τοποθεσία όσο στην Ουκρανία διότι το πλάτος του είναι πολύ μικρότερο και οι όχθες δεν έχουν σημαντική υψομετρική διαφορά μεταξύ τους.

Η Κεντρική Ο.Σ, κατά τη συνήθεια των Γερμανών ασχολήθηκε με την οχύρωση του εμπρόσθιου ορίου της τοποθεσίας στη Λευκορωσία και όχι με την οργάνωση εναλλακτικών τοποθεσιών αμύνης.

Εάν η Κεντρική Ο.Σ είχε αποσυρθεί σε μία εναλλακτική αμυντική τοποθεσία, μερικά χιλιόμετρα πίσω από το μέτωπο τον Μάιο ή στις αρχές Ιουνίου, όπως είχε άλλωστε αιτηθεί αλλά δεν ενέκρινε ο Χίτλερ, δεν θα είχε επαρκή χρόνο για να ολοκληρώσει την αμυντική τους οργάνωση με τη κατασκευή περικλειστων σημείων αμύνης, τη βελτίωση των αμυντικών γραμμών στους ποταμούς ώστε να καταστούν ισχυρές αμυντικές τοποθεσίες πριν την εκδήλωση της σοβιετικής επίθεσης.

¹²⁸ Baker, *Explaining Defeat: A Reappraisal of "Operation Bagration,"* 1944, σ.133

¹²⁹ Στο ίδιο, σ.134

Τα στρατεύματα θα έπρεπε να εγκαταλείψουν τις σχετικά ικανοποιητικά προετοιμασμένες θέσεις αμύνης που κατείχαν και να εγκατασταθούν στις ποτάμιες γραμμές αμύνης που δεν ήταν προετοιμασμένες και παρείχαν πολύ μικρή φυσική προστασία έναντι του εχθρού.

Όσο επισφαλείς και αν ήταν οι θέσεις στο «μπαλκόνι» η εγκατάλειψή τους δεν προσέφερε τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή επιπλέον σιγουριά αλλά μάλλον θα εξέθετε τα γερμανικά στρατεύματα σε μεγαλύτερους κινδύνους. Το μόνο που θα είχε επιτευχθεί θα ήταν να βρισκόταν οι Γερμανοί 25 με 50 μίλια δυτικότερα κατά την έναρξη της σοβιετικής επίθεσης. Αυτό μπορεί να επέφερε μία επιτυχία σε επίπεδο τακτικής καθόσον οι πρώτες επιθέσεις θα εκδηλωνόταν κατά εγκαταλειμμένης τοποθεσίας και ταυτόχρονα θα έδινε τη δυνατότητα στη Βέρμαχτ για τη δημιουργία μίας μικρής εφεδρείας, αλλά σε στρατηγικό επίπεδο η κατάσταση θα παρέμενε χωρίς αλλαγές.¹³⁰

Οι Γερμανοί θα εξακολουθούσαν υποχρεωμένοι να αντιμετωπίσουν ένα ισχυρότερο εχθρό, αλλά αυτή τη φορά σε μια σχεδόν απροετοίμαστη αμυντική τοποθεσία. Συνοψίζοντας διαπιστώνουμε ότι η αμυντικές θέσεις, στους ποταμούς, δυτικότερα του μετώπου, θα προσέφεραν τακτικά πλεονεκτήματα στις γερμανικές δυνάμεις μόνο εάν υπήρχε επαρκής χρόνος για την αμυντική οργάνωσή τους με τη κατασκευή των απαραίτητων οχυρωματικών έργων.

Ίσως από τους σημαντικότερους παράγοντες για την ήττα της Βέρμαχτ να είναι ότι δεν κατάφερε να δημιουργήσει μία ισχυρή αμυντική τοποθεσία στις όχθες του ποταμού Μπερεζίνα στην οποία να συμπτυσσόταν έγκαιρα. Τη δεδομένη στιγμή, οι ποτάμιες αμυντικές τοποθεσίες, δεν προσέφεραν τη λύση που είχε ανάγκη η Βέρμαχτ σε στρατηγικό επίπεδο.

Η ελπίδα για σύμπτυξη, πριν από την έναρξη της επιχείρησης ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ αποτέλεσε μία χίμαιρα καθόσον δεν θα έδινε στους Γερμανούς τη δυνατότητα να αντιμετωπίσουν τη σοβιετική επίθεση και δεν θα τροποποιούσε σημαντικά τη τελική έκβαση των επιχειρήσεων.¹³¹

Πέρα όμως από τις αμφιβολίες για τη δυνατότητα διεξαγωγής αποτελεσματικής άμυνας από πρόχειρα προετοιμασμένες αμυντικές τοποθεσίες δυτικότερα του μετώπου, για το μελετητή εγείρονται αμφιβολίες και για τη δυνατότητα της έγκαιρης

¹³⁰ Baker, Explaining Defeat: A Reappraisal of "Operation Bagration," 1944, σ.135

¹³¹ Στο ίδιο, σ.135

σύμπτυξης των Μονάδων της Κεντρικής Ο.Σ στις τοποθεσίες αυτές.

Το 1944 το μεγαλύτερο μέρος των Γερμανών στρατιωτών μετακινούνταν με τα πόδια με συνέπεια ο ρυθμός των επιχειρήσεων που μπορούσαν να διεξαγάγουν να είναι βραδύς.

Η 3^η Στρατιά Πάντσερ, που κατείχε το βόρειο πλευρό του «μπαλκονιού» στη Λευκορωσία, δεν είχε καμία οργανική τεθωρακισμένη Μεραρχία. Συνεπώς τα στρατεύματα που θα έπρεπε συμπτυχθούν δυτικά στις ποτάμιες τοποθεσίες κινούμενα πεζή και χωρίς μεταφορικά για το μεγαλύτερο μέρος του βαρέος εξοπλισμού τους. Στην περίπτωση που οι Σοβιετικοί αντιλαμβάνονταν την σύμπτυξη και επιτίθεντο είναι σίγουρο ότι οι γερμανικές δυνάμεις θα ήταν σε εξαιρετικά δυσμενή θέση.¹³²

Αλλά και στη περίπτωση της πετυχημένης σύμπτυξης, το πρώτο κύμα της σοβιετικής επίθεσης θα εκδηλωνόταν κατά εγκαταλελειμμένης τοποθεσίας, αλλά στη συνέχεια θα έβρισκαν τους Γερμανούς σε πλημμελώς οργανωμένες τοποθεσίες με ψυχολογικό αλλά και υλικό μειονέκτημα.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω διαπιστώνουμε ότι η σύμπτυξη των γερμανικών δυνάμεων από το «μπαλκόνι» της Λευκορωσίας, τη δεδομένη χρονική στιγμή, δεν αποτελούσε τη καλύτερη λύση για την αντιμετώπιση του Κόκκινου Στρατού.

Εσφαλμένη Εκτίμηση της Σοβιετικής Κύριας Προσπάθειας

Η σωστή ανάλυση των υπαρχουσών πληροφοριών για την εκτίμηση του πιθανότερου τρόπου ενεργείας των σοβιετικών, κατά την επικείμενη καλοκαιρινή επίθεση μεγάλης κλίμακας που θα πραγματοποιούσαν στο Ανατολικό Μέτωπο ήταν εξαιρετικά κρίσιμη για την επιτυχή άμυνα των γερμανικών δυνάμεων, διότι σε αντίθεση με την καθιερωμένη στρατιωτική τακτική στο Ανατολικό Μέτωπο, το διάστημα εκείνο δεν υπήρχαν εφεδρικές δυνάμεις που θα μπορούσαν να εξαλείψουν μία σοβιετική διείσδυση σε κάποιο σημείου του μετώπου ώστε να αποφευχθεί η κατάρρευσή του καθόσον το σύνολο των εφεδρειών και μεγάλο μέρος του βασικού εξοπλισμού είχε σταλεί στο Δυτικό Μέτωπο για την αντιμετώπιση της επικείμενης συμμαχικής απόβασης.

Συνεπώς, ελλείψει εφεδρειών και με δεδομένη τη συντριπτική υπεροχή των

¹³² Baker, Explaining Defeat: A Reappraisal of "Operation Bagration," 1944, σ.136

Σοβιετικών σε προσωπικό και μέσα, ο μοναδικός τρόπος για να αποφευχθεί η διάσπαση του μετώπου ήταν η σωστή αρχική συγκρότηση και διάταξη των δυνάμεων στην αμυντική τοποθεσία, κάτι που απαιτούσε την σωστή εκτίμηση της εχθρικής πρόθεσης και της εχθρικής κύριας προσπάθειας.

Αναλύοντας τις εχθρικές δυνατότητες η Βέρμαχτ κατέληξε ότι οι δύο πιθανότεροι τρόποι ενεργείας του εχθρού στο Ανατολικό Μέτωπο ήταν η εκδήλωση ευρείας κλίμακας επιθετικής ενέργειας με κατεύθυνση, είτε νοτιοδυτικά που αποτελούσε την Βαλκανική επιλογή, είτε βορειοδυτικά, που αποτελούσε την Βαλτική επιλογή.

Ο μεγάλος τους φόβος ήταν η εκδήλωση από την περιοχή της Ουκρανίας μίας μεγάλης κλίμακας κυκλωτικής ενέργειας είτε προς βορρά είτε προς νότο με τελικό αποτέλεσμα τη κατάρρευση του ανατολικού μετώπου. Οι γερμανικές δυνάμεις αντιμετώπιζαν ένα «παράθυρο τρωτότητας» ως προς το χώρο και το χρόνο.

Ως προς το χρόνο υπήρχε ένα επικίνδυνο «χάσμα» μεταξύ το χρόνου της εκδήλωσης της σοβιετικής επίθεσης και της άφιξης ενισχύσεων από τη δύση.

Ως προς το χώρο υπήρχε το «κενό της Γαλικίας» μεταξύ των Καρπαθίων και του Πρίπετ στο οποίο προεξείχε επικίνδυνα το σοβιετικό «μπαλκόνι» της Ουκρανίας. Ο χώρος αυτός, όπου αμυνόταν η Βόρεια Ουκρανική Ο.Σ, ήταν ελεύθερος από φυσικά εμπόδια για τον επιτιθέμενο και συνεπώς ιδιαίτερα ελκυστικός για τη σοβιετική διοίκηση για να αποφασίσει να ενεργήσει εκεί.

Ο διοικητής της Βόρειας Ουκρανικής Ο.Σ, Στρατάρχης Βάλτερ Μόντελ (Walter Model) κατάφερε να εξασφαλίσει την προτεραιότητα ενίσχυσης του Σχηματισμού του σε περίπτωση σοβιετικής επίθεσης. Για το Γερμανικό επιτελείο το ερώτημα δεν ήταν το που θα εκδηλωνόταν η καλοκαιρινή σοβιετική επίθεση αλλά το εάν από την Ουκρανία θα κατευθυνόταν βόρεια προς τη Βαλτική ή νότια προς τα Βαλκάνια.¹³³

Την άνοιξη του 1944 το γερμανικό επιτελείο θεωρούσε ως πιθανότερη ιδέα ενεργείας για τους σοβιετικούς την επίθεση προς τα Βαλκάνια, κάτι που άλλαξε στις αρχές του καλοκαιριού κατόπιν των αναφορών για την αλλαγή θέσης πολλών Σχηματισμών του Κόκκινου Στρατού.

Η εαρινή επίθεση των σοβιετικών και η προώθησή τους δυτικά στην περιοχή

¹³³ Frieser και άλλοι *Germany and the Second World War Vol III The Eastern Front 1943-1944: The War in the East and on Neighbouring Fronts*, σ. 498

της Ουκρανίας είχε επιμηκύνει το νότιο πλευρό της Κεντρικής Ο.Σ και είχε προκαλέσει μία σημαντική συγκέντρωση δυνάμεων στο βορειοδυτικό άκρο του Ουκρανικού «μπαλκονιού» στην περιοχή του Κόβελ. Στο σημείο αυτό η γραμμή του μετώπου στρέφεται κατά 90° νότια καθόσον τα σοβιετικά στρατεύματα καθηλώθηκαν στο σημείο αυτό κατά την εαρινή επίθεση μη μπορώντας να συνεχίσουν δυτικότερα, κυρίως λόγω του εξαιρετικά δύσβατου εδάφους.

Η κατάληψη του Κόβελ θα έδινε τη δυνατότητα στον Κόκκινο Στρατό να κινηθεί προς τη Βαρσοβία, στο χώρο μεταξύ του ποταμού Βιστούλα και των ελών του Πρίπετ ποταμού. Αυτό καθιστούσε το Κόβελ ακρογωνιαίο λίθο της γερμανικής άμυνας και οι Γερμανοί κατάφεραν τη τελευταία στιγμή να το διασώσουν, χρησιμοποιώντας την τελευταία τους εφεδρεία, το 56° Τεθωρακισμένο Σώμα Στρατού υπό τον στρατηγό Φρίντριχ Χόσμπαχ (Friedrich Hossbach).¹³⁴

Την επίθεση από τη περιοχή του Κόβελ ευνοούσε και το έδαφος, διότι ο Κόκκινος Στρατός εάν επιτίθετο μετωπικά από τη Λευκορωσία, με κατεύθυνση προς το Βερολίνο θα έπρεπε να αντιμετωπίσει τις δυνάμεις της Κεντρικής Ο.Σ και να διασχίσει 700 χιλιόμετρα βαλτώδους και δασώδους εδάφους, ενώ από το Κόβελ πέραν του ότι θα παράκαμπε τη Κεντρική Ο.Σ θα είχε να διασχίσει μόλις 200 χιλιόμετρα βατού αρματικού εδάφους.

Όλα αυτά, έκαναν τους Γερμανούς επιτελείς, που είχαν εκπαιδευτεί στη σχολή σκέψης του Σχλίφεν (Schlieffen) να θεωρούν βέβαιο ότι οι Σοβιετικοί θα επιτίθετο από τη περιοχή του Κόβελ προς τη Βαλτική καθόσον οι σοβιετικές δυνάμεις που θα εκτελούσαν τον υπερκερωτικό ελιγμό για την αποκοπή και ενθυλάκωση των γερμανικών δυνάμεων του ανατολικού μετώπου θα κάλυπταν το αριστερό τους πλευρό τους από τον ποταμό Βιστούλα που θα αποτελούσε σοβαρότατο κώλυμα για όποιες πιθανές γερμανικές ενισχύσεις ερχόμενες από τη δύση επιχειρούσαν να πλευροκοπήσουν το Κόκκινο Στρατό για να «ανακουφίσουν» τις δυνάμεις του ανατολικού μετώπου.¹³⁵

Ήταν ξεκάθαρο λοιπόν για τις δυνάμεις του ανατολικού μετώπου ότι το αποτέλεσμα μία τέτοιας ενέργειας θα ήταν κρίσιμο και καθόριζε αποφασιστικά την εξέλιξη του πολέμου. Υπό το πρίσμα αυτό για τους Γερμανούς το Κόβελ αποτελούσε το

¹³⁴ Frieser και άλλοι Germany and the Second World War Vol III The Eastern Front 1943-1944: The War in the East and on Neighbouring Fronts, σ. 499

¹³⁵ Στα Παραρτήματα «Ζ» και «Η» υπάρχουν σχεδιαγράμματα με τους πιθανούς τρόπους ενεργείας των Σοβιετικών και τον εκτιμώμενο από τους Γερμανούς ως πιθανότερο τρόπο ενεργείας των Σοβιετικών.

κέντρο του σύμπαντος στο Ανατολικό Μέτωπο. Η διείσδυση των σοβιετικών δυνάμεων μπορούσε να είναι αποδεκτή σε οποιοδήποτε άλλο σημείο εκτός από εκεί. Η διάσπαση του μετώπου στο σημείο αυτό θα αποτελούσε «νοκ άουτ» χτύπημα για τη Βέρμαχτ.¹³⁶

Αυτή η μονοδιάστατη προσέγγιση των γερμανικών αναλυτών ως προς τη σπουδαιότητα του συγκεκριμένου σημείου του μετώπου και τη βεβαιότητα ότι εκεί θα επέλεγε να επιτεθεί ο Κόκκινος Στρατός, μπορεί να εξηγηθεί υπό το πρίσμα της «όλα ή τίποτα» λογικής του Χίτλερ.

Τα πλεονεκτήματα και οι προοπτικές για το Κόκκινο Στρατό από μία πετυχημένη επιθετική ενέργεια στο Κόβελ είναι προφανή και αδιαμφισβήτητα, αλλά παρόλα αυτά η Στάβκα δεν την επέλεξε. Η εξέλιξη της επιχείρησης ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ, δικαιώνει την σοβιετική επιλογή και η Στάβκα πιστώνεται την επιτυχία. Είναι όμως βέβαιο ότι σε αντίθετη περίπτωση θα δεχόταν σκληρή κριτική για την αποτυχία διότι δεν θα είχε επιλέξει τον πλέον προφανή και αποτελεσματικό τρόπο ενεργείας που ήταν η επίθεση στο Κόβελ.

Σήμερα υπάρχουν ερωτηματικά για το εάν οι Σοβιετικοί δεν επέλεξαν να επιτεθούν στο Κόβελ διότι επιθυμούσαν τον αιφνιδιασμό των Γερμανών ή επειδή δεν επιθυμούσαν τον πρόωρο τερματισμό του πολέμου, επιδιώκοντας την κατάκτηση όσο το δυνατόν περισσότερων εδαφών πριν τη λήξη του ώστε να έχουν μία όσο το δυνατόν πιο διευρυμένη σφαίρα επιρροής στο μεταπολεμικό διεθνές σύστημα.

Ένα άλλο ερώτημα που προκύπτει είναι πως είναι δυνατόν η γερμανική διοίκηση να προέβη σε μία τόσο εσφαλμένη εκτίμηση των εχθρικών δυνατοτήτων και προθέσεων.

Όπως αποδείχθηκε οι Γερμανοί δεν είχαν πρόσβαση στην σοβιετική Ανώτατη Στρατιωτική Διοίκηση και συνεπώς δεν μπορούσαν να γνωρίζουν το σχεδιασμό και τις προθέσεις σε υψηλό επίπεδο. Αλλά ήταν πολύ ασυνήθιστο το γεγονός ότι παρέμειναν μυστικές και οι προθέσεις των διοικητών των χαμηλότερων επιπέδων διοίκησης καθώς και η αεροπορική αναγνώριση, οι υποκλοπές ασύρματων και τηλεφωνικών επικοινωνιών, η ανάκριση αιχμαλώτων και τοπικές αναγνωρίσεις συνήθως αποδίδουν αρκετές πληροφορίες για να γίνει ικανοποιητική εκτίμηση της εχθρικής διάταξης, των εχθρικών δυνατοτήτων και προθέσεων (τρόπων ενεργείας) σε τακτικό τουλάχιστον

¹³⁶ Frieser και άλλοι *Germany and the Second World War Vol III The Eastern Front 1943-1944: The War in the East and on Neighbouring Fronts*, σ. 500

επίπεδο.

Βέβαια η συγκέντρωση στρατευμάτων τέτοιου όγκου δε θα μπορούσε να μείνει απόλυτα μυστική, αλλά οι Σοβιετικοί κατέβαλαν κάθε δυνατή προσπάθεια για να περιορίσουν τη συλλογή πληροφοριών από αεροπορική αναγνώριση, εκμεταλλευόμενοι την αεροπορική τους υπεροχή.

Παρά τις προσπάθειες για να διατηρηθεί η μυστικότητα της επιχείρησης, υπήρχαν σοβαρές ενδείξεις, που θα έπρεπε να κάνουν τη Βέρμαχτ να αναθεωρήσει την αρχική της εκτίμηση, όπως οι παρακάτω:¹³⁷

α. Σοβιετικός πιλότος που καταρρίφθηκε επιβεβαίωσε τις φήμες που ήθελαν τον στρατάρχη Ζούκωφ ως επικεφαλής των δυνάμεων στο τομέα της Κεντρικής Ο.Σ.

β. Παρτιζάνοι προέβησαν στη ναρκοθέτηση με 5000 νάρκες του σιδηροδρομικού και οδικού δικτύου τη νύκτα της 19 Ιουνίου πίσω από τις 2η και 4η ΣΤΡΑΤΙΕΣ.

γ. Αιχμάλωτοι ανέφεραν ότι σύμφωνα με τη σοβιετική πολιτική κατήχηση απόλυτη προτεραιότητα ήταν η ανακατάληψη των εδαφών και αποκατάσταση του μετώπου στα προ του πολέμου όρια.

δ. Στο πολεμικό ημερολόγιο της Κεντρικής ΟΜΑΔΑΣ ΣΤΡΑΤΙΩΝ αναγράφεται ότι λόγω της αυξημένης δραστηριότητας των παρτιζάνων δεν μπορεί να αποκλειστεί η πιθανότητα έναρξης της σοβιετικής επίθεσης.

Ακόμα και στις 23 Ιουνίου το Γερμανικό Γενικό Επιτελείο εξακολουθούσε να αδυνατεί να προσδιορίσει τη κύρια προσπάθεια του Κόκκινου Στρατού. Την ημέρα αυτή δημιουργήθηκαν εισχωρήσεις σοβιετικών δυνάμεων στους τομείς της 3^{ης} και 4^{ης} Στρατιάς, η 9^η Στρατιά στη περιοχή του Μπόμπρουισκ δεχόταν επιθέσεις από δυνάμεις επιπέδου Μεραρχίας και Συντάγματος, ενώ δεν υπήρχε δραστηριότητα στο τομέα της 2^{ης} Στρατιάς. Οι ενέργειες αυτές εκλήφθηκαν από το Γενικό Επιτελείο ως παραπλανητικές ενέργειες καθόσον συνεχιζόταν οι επιθέσεις των σοβιετικών στο τομέα της Ο.Σ Βόρεια Ουκρανία.

Το γερμανικό Γενικό Επιτελείο (ΟΚΗ) μόλις στις 25 Ιουνίου κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η επίθεση κατά της Κεντρικής Ο.Σ συνιστούσε τη κύρια προσπάθεια του Κόκκινου Στρατού, όταν πλέον οι 3^η -4^η και 9^η Στρατιές δεχόταν εξαιρετικά μεγάλη πίεση και οι Σοβιετικοί είχαν επιτύχει να διαρρήξουν το μέτωπο σε πολλά σημεία

¹³⁷ Earl F. Ziemke, Stalingrant to Berlin: The German Defeat in the East, (Washington D.C, Center of Military History United States Army, 2002), σ.315

στους τομείς των παραπάνω Σχηματισμών και όταν στο Βιτέμπσκ είχαν εγκλωβιστεί 5 Μεραρχίες που κινδύνευαν με αφανισμό.¹³⁸

Τα παραπάνω επιβεβαιώνουν τον Robert Jervis ο οποίος αναφέρει ότι γίνονται συστηματικά λάθη στην ανάλυση – κατανόηση των αντιπάλων μερικά από τα οποία είναι τα παρακάτω:¹³⁹

α. Τα άτομα που λαμβάνουν αποφάσεις τείνουν να προσαρμόζουν τις εισερχόμενες πληροφορίες στις ήδη διαμορφωμένες θεωρίες και μοντέλα.

β. Οι μελετητές και αυτοί που λαμβάνουν αποφάσεις είναι έτοιμοι να κάνουν λάθος επειδή είναι υπερβολικά προσκολλημένοι στις διαμορφωμένες θεωρίες και απρόθυμοι να λάβουν υπόψη νέες πληροφορίες και να τις αλλάξουν.

γ. Υπάρχει η τάση να προσαρμόζονται στα υπάρχοντα μοντέλα συμπεριφοράς των δρώντων πληροφορίες που είναι αντίθετες με αυτά εάν οι πληροφορίες έρχονται τμηματικά και όχι συγκεντρωτικά οπότε η διαφορά θα είναι έντονη και θα πρέπει να τροποποιηθεί το μοντέλο.

Θεωρία των οχυρωμένων τοποθεσιών¹⁴⁰

Στρατηγική θεώρηση

Η στρατηγική του Χίτλερ το καλοκαίρι του 1944 μπορεί να συνοψιστεί στη φράση «χτυπώ δυτικά και αμύνομαι σταθερά ανατολικά». Το ευρωπαϊκό θέατρο επιχειρήσεων για τη Γερμανία τη δεδομένη χρονική περίοδο μπορεί να παρομοιαστεί με ένα δωμάτιο με δύο πόρτες, μία ανατολικά και μία δυτικά. Την ανατολική πόρτα η Γερμανία θέλει να την καρφώσει για να κρατήσει τον εχθρό έξω από το δωμάτιο και καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για να βγάλει από τη δυτική πόρτα τον εχθρό που έχει μπει από εκεί. Το πρόβλημα είναι ότι ο εχθρός ανατολικά είναι πολύ ισχυρός για να μπορέσει να συγκρατηθεί μόνο με οχυρώσεις.

Πάνω από όλα όμως είναι ότι ο Χίτλερ δεν καταφέρνει να επιλέξει την κατάλληλη γραμμή αμύνης που θα του επιτρέψει με δεδομένη την αναλογία δυνάμεων να αποκρούσει τον Κόκκινο Στρατό.

¹³⁸ Veal, The Collapse of the German Army in the east in the Summer of 1944, 35

¹³⁹ Patrick M. Morgan, Deterrence A Conceptual Analysis, (Beverly Hills SAGE Publications, 1977), σσ. 54-55

¹⁴⁰ Frieser και άλλοι Germany and the Second World War Vol III The Eastern Front 1943-1944: The War in the East and on Neighbouring Fronts, σσ. 518-520

Ο Χίτλερ ήταν αποφασισμένος να μην παραχωρήσει καθόλου έδαφος. Στη περίπτωση αυτή δεν ακολούθησε το παράδειγμα του Μέγα Φρειδερίκου, τον οποίο θαύμαζε απεριόριστα, ο οποίος είχε δηλώσει ότι όποιος επιδιώκει να διατηρήσει τα πάντα δεν διατηρεί τελικά τίποτα. Αντί να αντιμετωπίσει τη σοβιετική ανωτερότητα με κινητή ευέλικτη άμυνα επέλεξε τη σταθερή άμυνα επί του κατεχόμενου εδάφους διακινδυνεύοντας την πλήρη κατάρρευση του μετώπου. Έτσι, η σωστή στρατηγική σκέψη για αμυντικό αγώνα στο Ανατολικό Μέτωπο προκειμένου να εξοικονομηθούν δυνάμεις για το Δυτικό, υλοποιήθηκε με τελείως εσφαλμένο τρόπο σε επιχειρησιακό επίπεδο.

Επιχειρησιακή θεώρηση

Ενώ το σλόγκαν της σχολής του Σλίφεν (Schlieffen) ήταν «Επιχειρήσεις σε κίνηση», το αντίστοιχο του Χίτλερ ήταν «Διατήρηση του εδάφους με κάθε κόστος». Το 1944 ήταν σε διαρκή αντιπαράθεση με τους στρατηγούς του ως προς την εφαρμογή σταθερής ή κινητής άμυνας.

Ο Μάνστεϊν επέμενε ότι ο χώρος μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως όπλο για να ξεπεράσεις την αριθμητική υπεροχή ενός εχθρού. Στην ίδια γραμμή βρισκόταν και ο Γενικός Επιθεωρητής στρατηγός Γκουντέριαν ο οποίος διευκρίνισε στο Χίτλερ σε μία παρουσίαση στις 27 Μαρτίου 1944 ότι ο πόλεμος δεν μπορεί να κριθεί μόνο με αμυντικές επιχειρήσεις και ότι η Γερμανία θα έπρεπε να ενεργήσει και πάλι επιθετικά. Όποτε χρησιμοποιήθηκαν οι τεθωρακισμένες δυνάμεις χωρίς να εφαρμοστεί η αρχή της κινητικότητας, αυτές δεν είχαν καμία ειδική αξία. Πρότεινε η Γερμανία να επιστρέψει στη μορφή των επιχειρήσεων που της ταίριαζαν δηλαδή στην εφαρμογή κινητής άμυνας για την επιτυχία της οποίας προαπαίτηση είναι η δημιουργία εφεδρειών σε επιχειρησιακό επίπεδο.¹⁴¹ Ο Χίτλερ δεν συμφωνούσε με τις θέσεις αυτές.

Ο Χίτλερ μπορεί ως προς τις επιθετικές επιχειρήσεις να ήταν θιασώτης των τολμηρών – αποφασιστικών ενεργειών και της εφαρμογής τεχνολογικών καινοτομιών, αλλά ως προς τις αμυντικές επιχειρήσεις παρέμενε υπό τα δεσμά των θεωριών του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Η επιχειρησιακή σκέψη του Χίτλερ έμοιαζε στατική, γραμμική, μονοδιάστατη που ενέμενε όλο και περισσότερο, σχεδόν φανατικά θα λέγαμε, στη σταθερή και με κάθε κόστος διατήρηση του κατεχόμενου εδάφους απαιτώντας την μέχρι εσχάτων υπεράσπιση κάθε τετραγωνικού.

¹⁴¹ Generalinspekteur der Panzertruppen 810/44 g.Kdos, 23 Mar. 1944, «Führervortrag am 7.3.1944», BA-MA RH 10/89, 1, fo. 53.

Η ειρωνεία είναι ότι η επιχειρησιακή σχεδίαση των Γερμανών στο Ανατολικό Μέτωπο με την εφαρμογή του δόγματος των οχυρωμένων τοποθεσιών έμοιαζε με αυτή των Γάλλων που στηριζόταν στην οχυρή γραμμή Μαζινό για να αποκρούσουν πιθανή γερμανική απόπειρα εισβολής, σχεδίαση που ανατράπηκε με την εφαρμογή από τη Βέρμαχτ της τακτικής του κεραυνοβόλου πολέμου. Εικάζεται ότι αυτή η δογματική στάση του Χίτλερ και η εμμονή του στην άμυνα μέχρι εσχάτων οφείλεται στις εμπειρίες του από τον Α΄Π.Π όπου υπηρέτησε με το βαθμό του δεκανέα. Είχε τη πεποίθηση ότι τα μαχόμενα στρατεύματα μαγνητίζονται από τις θέσεις στα μετόπισθεν και γι' αυτό δε θα πρέπει να μπαίνουν σε αυτό το πειρασμό από πρώιμες προετοιμασίες αμυντικών τοποθεσιών στην ενδοχώρα.

Τακτική θεώρηση

Αναφέρθηκε ότι ο Χίτλερ εφάρμοσε αμυντικές τακτικές του Α΄Π.Π. Στην πραγματικότητα η τακτική του ήταν ακόμα παλαιότερη. Το 1914-18 οι Γερμανοί είχαν εφαρμόσει μία τακτική κινητής άμυνας που ονομάστηκε «μεγάλη διαδικασία μάχης» κατά την οποία οι στρατιώτες της πρώτης γραμμής εγκατέλειπαν τις θέσεις τους λίγο πριν την έναρξη των βολών του εχθρικού πυροβολικού, τα βλήματα του οποίου έπεφταν σε εγκαταλειμμένες θέσεις. Στην περίπτωση που ο εχθρός αποφάσιζε να προσεγγίσει θα βρισκόταν εντός του βεληνεκούς του γερμανικού πυροβολικού. Το ότι η τακτική αυτή μπορούσε να είναι αποτελεσματική και στον Β΄ Π.Π φάνηκε όταν εφαρμόστηκε με επιτυχία από τη Βέρμαχτ και το 1944 στη μάχη των υψωμάτων του Σίλουου (Seelow Heights).

Ειδικά στο τακτικό επίπεδο παίζουν καθοριστικό ρόλο οι ψυχολογικοί παράγοντες. Τίποτα δεν έκανε τα γερμανικά στρατεύματα να αισθάνονται περισσότερο άβολα από όσο η διάταξή τους για διεξαγωγή στατικής άμυνας που εξ ορισμού περιλαμβάνει και το σοβαρό κίνδυνο της περικύκλωσης. Για τους στρατιώτες οι οχυρές τοποθεσίες δημιουργούσαν τη σκέψη του θανάτου ή της αιχμαλωσίας. Η παράνοια του Χίτλερ για την με κάθε κόστος διατήρηση του εδάφους προκαλούσε στους στρατιώτες την ψύχωση της περικύκλωσης και της αιχμαλωσίας.

Η πραγματική αιτία για την εμμονή του Χίτλερ.

Κανένας από τους παραπάνω λόγους δεν μπορεί να αιτιολογήσει επαρκώς την εμμονή του Χίτλερ για τη διατήρηση εδάφους και εφαρμογή των οχυρωμένων τοποθεσιών. Μία νέα θεώρηση των απόψεών του καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η εμμονή αυτή του Χίτλερ δεν ήταν αποτέλεσμα παράνοιας αλλά λογικής σκέψης. Λαμβάνοντας

υπόψη τα δεδομένα της στιγμής, οι ιδέες του Χίτλερ φαίνονται ουτοπικές και φανταστικές. Όμως ο Χίτλερ σκεφτόταν μόνο με τους όρους της νίκης ή της κατάρρευσης και στοιχημάτιζε τα πάντα στην πιθανότητα να αλλάξει η ροή του πολέμου.

Ο Χίτλερ πάντα σκεφτόταν επιθετικά και όχι αμυντικά. Υπό το πρίσμα αυτό οι οχυρωμένες τοποθεσίες δεν θα αποτελούσαν μόνο τα αναχώματα που θα ανέκοπταν τη σοβιετική επίθεση αλλά θα λειτουργούσαν και ως προγεφυρώματα και εφαιτήρια για μελλοντικές επιθετικές επιχειρήσεις όταν θα άλλαζε η εξέλιξη του πολέμου προς όφελος της Γερμανίας.

Αεροπορική Υπεροχή¹⁴²

Που οφείλεται η συντριπτική και γρήγορη ήττα των γερμανικών στρατευμάτων, που παρά τις ελλείψεις τους παρέμεναν αξιόμαχα με έμπειρο και σκληραγωγημένο προσωπικό;

Για να απαντηθεί το ερώτημα θα πρέπει να ανατρέξουμε στους παράγοντες της σοβιετικής νίκης.

Οφειλόταν στην συντριπτική αριθμητική υπεροχή των σοβιετικών;

Ήταν ένας παράγοντας αλλά σίγουρα όχι ο καθοριστικός καθώς και άλλες φορές οι γερμανικές δυνάμεις του ανατολικού μετώπου αντιμετώπισαν με επιτυχία αριθμητικά υπέρτερους Σχηματισμούς. Η ίδια η Κεντρική Ο.Σ το είχε κάνει το προηγούμενο χρόνο στην ίδια ακριβώς περιοχή.

Οφειλόταν στην ισχύ πυρός του σοβιετικού πυροβολικού;

Σίγουρα όχι καθώς δεν αποτελούσε κάτι καινούριο στο πεδίο της μάχης και οι γερμανικές δυνάμεις είχαν αναπτύξει τακτικές για την ικανοποιητική αντιμετώπισή του.

Ο αποφασιστικός παράγοντας για τη συντριπτική νίκη των σοβιετικών δυνάμεων ήταν κάτι πέρα από τη αριθμητική υπεροχή, το σύγχρονο οπλισμό και την ισχύ πυρός, ήταν η καθολική αεροπορική υπεροχή που κατάφερε η υπέρτερη σε μέσα και δυνατότητες σοβιετική αεροπορία.

Η καθολική αεροπορική υπεροχή των σοβιετικών αποτέλεσε την πλέον δυσάρεστη έκπληξη για του Γερμανούς και σίγουρα τον αποφασιστικότερο παράγοντα για τη νίκη. Η υπεροχή αυτή επιτεύχθηκε τόσο λόγω της αναβάθμισης της σοβιετικής αεροπορίας σε μέσα και τακτικές όσο και στην ανάγκη της Λουφτβάφε να μεταφέρει το

¹⁴² Carell, Scorched Earth Hitler's War on Russia vol2, σσ.375-376

μεγαλύτερο μέρος των αεροσκαφών του ανατολικού μετώπου στο δυτικό για να αντιμετωπίσει την αεροπορία των δυτικών συμμάχων που ήταν καθοριστική για την σταθεροποίηση των προγεφυρωμάτων μετά την απόβαση στη Νορμανδία.

Στις 22 Ιουνίου ο 6ος Αεροπορικό Στόλος της Λουφτβάφε διέθετε μόλις 40 λειτουργικά μαχητικά που έπρεπε να αντιμετωπίσουν πέντε σοβιετικές Αεροπορικές ΣΤΡΑΤΙΕΣ. Το αποτέλεσμα ήταν αναπόφευκτο και η καταστροφή στον αέρα καθολική. Τα γερμανικά στρατεύματα ήταν υποχρεωμένα να επιχειρήσουν, ίσως για πρώτη φορά χωρίς καθόλου αεροπορική κάλυψη γεγονός που όχι μόνο τα έκανε ευάλωτα στις σοβιετικές αεροπορικές προσβολές αλλά επηρέαζε το ήδη χαμηλό ηθικό των στρατιωτών.

Ο αποφασιστικός ρόλος της αεροπορίας στην υποστήριξη των χερσαίων επιχειρήσεων φάνηκε ιδιαίτερα στο κεντρικό τομέα του μετώπου, όπου αμυνόταν η 4η γερμανική Στρατιά επί των τελευταίων γερμανικών θέσεων στο Δνείπερο, αντιμετωπίζοντας της 2η Λευκορωσική Ο.Σ του στρατάρχη Ζαχάρωφ. 22 σοβιετικές Μεραρχίες τυφεκιοφόρων και 4 τεθωρακισμένες και μηχανοκίνητες Ταξιαρχίες κατά 10 γερμανικών Μεραρχιών κάποιες εκ των οποίων ήταν ιδιαίτερα έμπειρες και ισχυρές, όπως 78η Μεραρχία, η 18η Μεραρχία Γρεναδιέρων Πάντσερ και η 12η Μεραρχία Πεζικού. Η αναλογία δυνάμεων ήταν με το μέρος των σοβιετικών αλλά όχι τέτοια που το αποτέλεσμα να θεωρείται προδικασμένο.

Ο στρατάρχης Ζούκοφ θεωρούσε τη 4η Στρατιά του στρατάρχη Τίπελσκιρχ, ιδιαίτερα δύσκολο αντίπαλο και για το λόγο αυτό χρησιμοποίησε την 4η αεροπορική Στρατιά του πετεράρχου Βερτζίνιν στο τομέα αυτό για να εξουδετερώσει τα ατού των Γερμανών.

Ο Βερτζίνιν είχε κάνει λεπτομερή αναγνώριση της εχθρικής αμυντικής διάταξης σε βάθος 20 μιλίων και είχε σημειώσει τις θέσεις του πυροβολικού και των αντιαρματικών και αντιαεροπορικών όπλων. Η σοβιετική αεροπορία εμφανίστηκε στο πεδίο της μάχης ταυτόχρονα με τις δυνάμεις του Ζαχάρωφ. Η αεροπορία βομβάρδισε τις γερμανικές θέσεις και προσβλήθηκαν ορύγματα και σταθμοί διοίκησης. Οι γέφυρες καταστράφηκαν με βομβαρδισμούς ακριβείας και εξουδετερώθηκαν ναρκοπέδια, φράχτες και άλλα έργα οχύρωσης.

Οι Σοβιετικοί εφάρμοσαν μία τακτική που είχε αναπτυχθεί από τον Ρούντελ¹⁴³ με την οποία αεροσκάφη πετώντας σε πολύ χαμηλό ύψος έπληξαν επίγειους στόχους όπως θέσεις αντιαρματικών και άλλων όπλων υποστήριξης, αποδεικνύοντας ότι οι Σοβιετικοί μελετούσαν τους αντιπάλους τους και μάθαιναν γρήγορα.

Το ατού των σοβιετικών ήταν η αεροπορική προσβολή του γερμανικού πυροβολικού που αποτέλεσε αποφασιστικό σημείο για την εξέλιξη του αγώνα μεταξύ Δνείπερου και Μπερεζίνα. Η έλλειψη αρμάτων μάχης και η μειωμένη μαχητική ισχύς του γερμανικού Πεζικού είχαν καταστήσει το πυροβολικό τη ραχοκοκαλιά της γερμανικής άμυνας. Πολλά πυροβόλα ήταν ταγμένα σε προκεχωρημένες θέσεις σε αντιαρματικές αποστολές.

Η σοβιετική διοίκηση είχε επισημάνει την αλλαγή στη τακτική χρήση των πυροβόλων και αποφάσισε την προσβολή τους από την αεροπορία. Με το τρόπο αυτό το Πεζικό ήταν ανυπεράσπιστο απέναντι στις σοβιετικές μηχανοκίνητες ή τεθωρακισμένες δυνάμεις. Οι γερμανικές δυνάμεις αντιμέτωπες με τη καθολική σοβιετική υπεροχή ένιωθαν απελπισία καθώς δεν μπορούσαν να πάρουν κάποιο μέτρο προστασίας.

Χωρίς αεροπορική προστασία κανένα χερσαίο μέτωπο δεν μπορεί να αντέξει μακροπρόθεσμα και αυτό ήταν κάτι που οι Σοβιετικοί είχαν μάθει πολύ καλά από τις επιχειρήσεις του 1941-42. Τώρα αυτό αποδεικνυόταν σε βάρος της Γερμανίας τόσο στο ανατολικό όσο και στο Δυτικό Μέτωπο.

Εξωτερική βοήθεια

Οι Σοβιετικοί ιστορικοί, για προφανείς λόγους, τείνουν να υποτιμούν τη σημασία της βοήθειας σε μέσα και τρόφιμα που έλαβε καθόλη τη διάρκεια του πολέμου η ΕΣΣΔ από τους δυτικούς συμμάχους.

Αναφέρουν το επιχείρημα ότι η βοήθεια αυτή για το Στρατό Ξηράς έφτανε στο 4% της σοβιετικής βιομηχανικής παραγωγής, αν και τα δυτικά άρματα και αεροσκάφη αποτελούσαν το 7% και 13% αντίστοιχα των διαθέσιμων μέσων.

Παρά τα όσα γράφονται από τους σοβιετικούς ιστορικούς η πραγματικότητα είναι ότι η βοήθεια που έλαβε η ΕΣΣΔ από τη Δύση ήταν σημαντική τόσο σε ποσότητα όσο και επιχειρησιακή αναγκαιότητα. Μέχρι το τέλος του 1943 είχαν δοθεί από τις

¹⁴³ Χανς Ούλριχ Ρούντελ: Από τους πλέον παρασημοφορεμένους πιλότους της Λουφτβάφε με εξειδίκευση στη προσβολή χερσαίων στόχων. Συμμετείχε σε περισσότερες από 2500 αεροπορικές προσβολές καταστρέφοντας περισσότερα από 800 οχήματα και 500 άρματα μάχης

ΗΠΑ στην ΕΣΣΔ 173000 οχήματα και 4300 άρματα μάχης. Τους 14 τελευταίους μήνες του πολέμου οι Σοβιετικοί έλαβαν βοήθεια 11,1 εκατομμυρίων τόνων.¹⁴⁴

Υπάρχουν διάφορες απόψεις ως προς το ποια από τα είδη που δόθηκαν ήταν περισσότερο απαραίτητα για τους σοβιετικούς. Τα περισσότερα άρβυλα των Ρώσων στρατιωτών ήταν αμερικανικά καθόσον οι ΗΠΑ χορήγησαν στην ΕΣΣΔ περισσότερα από 15 εκατομμύρια ζεύγη. Σημαντική ήταν και η χορηγούμενη ποσότητα τροφίμων που υπολογίζεται σε μισό κιλό τροφής για δεκ στρατιώτες για όλη τη διάρκεια του πολέμου.¹⁴⁵

Από τον Αύγουστο του 1943 έως τον Οκτώβριο του 1944, η ΕΣΣΔ έλαβε από τις ΗΠΑ βοήθεια 5087 αεροσκαφών. Ο αυξημένος αριθμός παραδόσεων βοήθησε την ΕΣΣΔ στο να αναπληρώσει τις απώλειες των 1500 αεροσκαφών και να αποκτήσει έως το 1944 αεροπορική υπεροχή έναντι της Γερμανίας.

Αυτό όμως που έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην έκβαση του πολέμου ήταν η βοήθεια σε αυτοκίνητα που επέτρεψε την μηχανοποίηση μονάδων του Κόκκινου Στρατού και με τον τρόπο αυτό την αύξηση του ρυθμού των επιχειρήσεων που διεξήγαγε.

Χάρis την βοήθεια των ΗΠΑ, ο Κόκκινος Στρατός, για πρώτη φορά στην ιστορία του μηχανοποιήθηκε. Μέχρι τότε το Πεζικό ήταν υποχρεωμένο να μετακινείται μόνο πεζή, με συνέπεια στις επιθετικές επιχειρήσεις να μην μπορεί να ακολουθήσει το ρυθμό των τεθωρακισμένων Σχηματισμών. Αυτό έδινε τη δυνατότητα στα γερμανικά στρατεύματα να απομονώσουν τα τεθωρακισμένα, που χωρίς τη συνοδεία Πεζικού ήταν ευάλωτα και έτσι να αποκόπτουν τις δυνάμεις που είχαν διεισδύσει στη τοποθεσία και να τις καταστρέφουν.

Τα φορτηγά που διατέθηκαν από τις ΗΠΑ έδωσαν τη δυνατότητα στο Πεζικό να συνοδεύει τα τεθωρακισμένα καθιστώντας τον Κόκκινο Στρατό αποτελεσματικότερο και στις επιθετικές επιχειρήσεις.

Πέρα από αυτό τα οχήματα αποδείχθηκαν απολύτως απαραίτητα και για την εξασφάλιση ικανοποιητικών ρυθμών προελάσεως καθόσον τα υποχωρούντα γερμανικά στρατεύματα κατέστρεφαν τις σιδηροδρομικές γραμμές με συνέπεια η ταχεία μετακίνηση στρατευμάτων να μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο με οχήματα.

¹⁴⁴ Veal, *The Collapse of the German Army in the east in the Summer of 1944*, σ. 127

¹⁴⁵ Hubert Paul Van Tuyll, *Lend-Lease And The Great Patriotic War, 1941-1945*, (PH.D Thesis, Texas A&M University, December 1986), σ. 227

Εξίσου απαραίτητα ήταν τα οχήματα και για τη μεταφορά εφοδίων και υλικών για τη συντήρηση του προσωπικού και των μέσων. Και βρετανοί αναλυτές καταλήγουν ότι η διάθεση των οχημάτων αποτέλεσε το πλέον σημαντικό μέρος της βοήθειας που δόθηκε στην ΕΣΣΔ.¹⁴⁶

Στο Παράρτημα «Θ» παρατίθενται πίνακες με τη βοήθεια που παρασχέθηκε στην ΕΣΣΔ από τις ΗΠΑ.

Ανάλυση σε Επιχειρησιακό – τακτικό επίπεδο.

Σοβιετικό Σχέδιο Παραπλάνησης

Όπως έχει ήδη αναφερθεί η εσφαλμένη γερμανική εκτίμηση ως προς την κύρια προσπάθεια του Κόκκινου Στρατού υπήρξε καθοριστικός παράγοντας ως προς την εξέλιξη της επιχείρησης και της συντριβή της Κεντρικής Ο.Σ.

Πέρα της εμμονής του Χίτλερ, ο οποίος εξετάζοντας τα δεδομένα υπό το πρίσμα της λογικής «όλα ή τίποτα» θεωρούσε βέβαιη ότι η κύρια επίθεση θα εκδηλωνόταν στην Ουκρανία, σε επιχειρησιακό – τακτικό επίπεδο υπήρχαν και άλλοι λόγοι που μπορούν να δικαιολογήσουν την εσφαλμένη γερμανική εκτίμηση, όπως οι παρακάτω:¹⁴⁷

α. Αποπροσανατολισμός λόγω των εξελίξεων στα άλλα μέτωπα.

Για τη Γερμανία ο Ιούνιος του 1944 ήταν ο μήνας με τις περισσότερες κρίσιμες καταστάσεις έως τότε στο πόλεμο. Στις 4 Ιουνίου οι σύμμαχοι απελευθερώνουν τη Ρώμη, 6 Ιουνίου ξεκινά η απόβαση στη Νορμανδία και στις 9 ο Κόκκινος Στρατός ξεκινά την επιχείρηση κατά των Φινλανδών στον ισθμό Καρέλια που οδήγησε στην έξοδο της Φινλανδίας από το πόλεμο και το πλευρό του Χίτλερ. Οι εισροή πληροφοριών από όλα αυτά τα μέτωπα απέσπασαν τη προσοχή από το σημαντικό κίνδυνο που διέτρεχε η Κεντρική Ο.Σ στην ανατολή. Η συγκέντρωση του συνόλου των εξουσιών στο πρόσωπο του Χίτλερ¹⁴⁸ ειδικά τη περίοδο εκείνη αποδείχθηκε καταστροφική καθώς έστρεψε το ενδιαφέρον μονόπλευρα στο Δυτικό Μέτωπο.

β. Έλλειψη αεροπορικών αναγνωρίσεων

Η Λουφτβάφε διέθετε το 1944 περιορισμένο αριθμό αναγνωριστικών αεροσκαφών που δεν επαρκούσαν για να καλύψουν το εκτεταμένο Ανατολικό Μέτωπο.

¹⁴⁶ Van Tuyll, *Lend-Lease And The Great Patriotic War, 1941-1945*, σ. 25

¹⁴⁷ Frieser και άλλοι *Germany and the Second World War Vol III The Eastern Front 1943-1944: The War in the East and on Neighbouring Fronts*, σσ. 511-513

Από τα λίγα αυτά αεροσκάφη σημαντικός αριθμός είχε μεταφερθεί στο Δυτικό Μέτωπο και για τα υπόλοιπα δεν υπήρχαν επαρκείς ποσότητες καυσίμου για να πραγματοποιήσουν τον αναγκαίο αριθμό εξόδων. Πέραν αυτού η απόλυτη υπεροχή της αεροπορίας των σοβιετικών και η ισχυρή αντιαεροπορική άμυνα καθιστούσε αδύνατη την πραγματοποίηση αναγνωριστικών πτήσεων σε μεγάλο βάθος. Ο διοικητής της ΒΟΡΕΙΑΣ ΟΜΑΔΑΣ ΣΤΡΑΤΙΩΝ στρατηγός Γκέορκ Λίντεμαν σε επιστολή του στις 26 Ιουνίου 1944 παραπονιέται στο διοικητή του 1^{ου} αεροπορικού Στόλου ότι οι Σοβιετικοί είχαν μετακινήσει από το τομέα του χωρίς να έχει τη παραμικρή πληροφόρηση 37 Μεραρχίες τυφεκιοφόρων, 8 τεθωρακισμένες Μονάδες και μία Μεραρχία πυροβολικού.

γ. Μικρό βάθος των αναγνωρίσεων στο έδαφος

Η πυκνή διάταξη των σοβιετικών δυνάμεων δεν επέτρεπαν στα γερμανικά περίπολα αναγνωρίσεων να διεισδύσουν σε βάθος όπου και βρισκόταν οι Μονάδες που έπρεπε να εντοπιστούν προκειμένου να εκτιμηθεί με ακρίβεια ο πιθανότερος τρόπος ενεργείας του Κόκκινου Στρατού.

δ. Σιγή ασυρμάτου

Αν και στο παρελθόν οι ασύρματες επικοινωνίες του Κόκκινου Στρατού αποτελούσαν για τη Βέρμαχτ σημαντικότετη πηγή πληροφοριών, στη περίπτωση της επιχείρησης ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ οι Σοβιετικοί ακολούθησαν όλους τους κανόνες εκμετάλλευσης ασύρματων επικοινωνιών και εφάρμοσαν αυστηρή πειθαρχία στη χρήση των ασυρμάτων δικτύων.

ε. Ταυτόχρονη συγκέντρωση σοβιετικών δυνάμεων σε πολλά σημεία.

Η υπεροχή του Κόκκινου Στρατού σε προσωπικό και μέσα ήταν τέτοια που του επέτρεπε τη προετοιμασία και ταυτόχρονη διεξαγωγή επιθετικών επιχειρήσεων μεγάλης κλίμακας σε διάφορα σημεία του μετώπου, με συνέπεια να είναι εξαιρετικά δύσκολο να εντοπιστεί το σημείο συγκέντρωσης της κύριας προσπάθειας

στ. Το σχέδιο παραλλαγής - παραπλάνησης των σοβιετικών «Μασκιρόφκα»¹⁴⁹

Οι Σοβιετικοί σχεδίασαν λεπτομερώς και εκτέλεσαν επιτυχώς το σχέδιο παραλλαγής και παραπλάνησης του εχθρού. Στο πλαίσιο του σχεδίου αυτού:¹⁵⁰

(1) Αξιοποίησαν πλήρως το έδαφος για τη παραλλαγή και απόκρυψη των

¹⁴⁹ Operation Maskirovka

¹⁵⁰ Glantz, Belorussia 1944 the Soviet General Staff Study σ.181

δυνάμεων.

(2) Οι κινήσεις πραγματοποιούνταν μόνο τη νύχτα και πραγματοποιούνταν εικονικές προετοιμασίες επιθετικών επιχειρήσεων σε απομακρυσμένα σημεία του μετώπου.

(3) Ακόμα και μετά την λήψη της απόφασης για την εκδήλωση της κύριας προσπάθειας κατά της Κεντρικής ΟΜΑΔΑΣ ΣΤΡΑΤΙΩΝ, συνέχισαν με τις ενέργειές τους να στρέφουν τη προσοχή του εχθρού στο Κόβελ. Έστειλαν κενές αμαξοστοιχίες μεταφοράς εμπορευμάτων στο Κόβελ τη νύχτα, οι οποίες επέστρεφαν την ημέρα ώστε να εντοπίζονται εύκολα από τις Μονάδες αναγνώρισης των Γερμανών.

(4) Η ανασυγκρότηση της 1^{ης} και 3^{ης} Λευκορωσικής ΟΜΑΔΑΣ ΣΤΡΑΤΙΩΝ, η άφιξη των Μονάδων στους χώρους εξορμήσεως και η αποβίβαση των Μονάδων από τα τρένα μεταφοράς πραγματοποιήθηκαν μόνο νύχτα.

(5) Μόνο σε μεμονωμένα οχήματα και μικρά στρατιωτικά τμήματα επιτρεπόταν η κίνηση προς τα εμπρός κατά τη διάρκεια της ημέρας.

(6) Τεθωρακισμένες και μηχανοκίνητες Μονάδες συγκεντρώθηκαν σε απόσταση 30-40χλμ από το μέτωπο πριν την έναρξη των επιχειρήσεων.

(7) Η τήρηση των κανόνων απόκρυψης και παραλλαγής ελεγχόταν καθημερινά ακόμα και από αξιωματικούς του Γενικού Επιτελείου που ενημέρωναν τους διοικητές των ΣΤΡΑΤΙΩΝ για τις παρατηρήσεις τους.

(8) Απαγορευόταν αυστηρά η ομιλία στο τηλέφωνο ή στον ασύρματο για θέματα που σχετιζόταν με την επίθεση.

(9) Οι οδηγίες και διαταγές από το επίπεδο του διοικητή Μεραρχίας και κάτω δινόταν μόνο προφορικά.

(10) Καθημερινά οι Μονάδες εκτελούσαν κάποιο αριθμό αμυντικών δραστηριοτήτων όπως αμυντική προετοιμασία της περιοχής για την παραπλάνηση του αντιπάλου ως προς τις προθέσεις τους.

(11) Είχαν διανεμηθεί φυλλάδια στους στρατιώτες που τόνιζαν τη σημασία της αμυντικής προετοιμασίας.

(12) Οι αναγνωρίσεις πραγματοποιούνταν κατά μήκος όλου του μετώπου. Αναγνωρίσεις επί των αξόνων επίθεσης πραγματοποιούνταν από πολύ μικρές ομάδες των 2-3 αξιωματικών.

(13) Αξιωματικοί των τεθωρακισμένων και των ειδικών δυνάμεων δεν επιτρεπόταν να κυκλοφορούν στο μέτωπο με τις στολές τους.

Η επιτυχής εφαρμογή του σχεδίου εξαπάτησης συνετέλεσε στο να μην καταφέρουν οι Γερμανοί να εντοπίσουν το 50% των προετοιμασιών και να υποεκτιμήσουν τις σοβιετικές δυνάμεις κατά 25-40%. Ενώ η σοβιετική υπεροχή είχε εκτιμηθεί ότι έφτανε στο 2-3:1, στη πραγματικότητα έφτανε στο 8-10:1 στους κύριους τομείς που θα επιχειρούταν η αρχική διάσπαση του μετώπου.¹⁵¹

Έλεγχος και Διοίκηση των επιχειρήσεων¹⁵²

Η επιχείρηση ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ αποτελεί παράδειγμα επιχείρησης συνεργαζόμενων Ο.Σ για την επίτευξη ενός στρατηγικού αντικειμενικού σκοπού.

Πέρα από τη συνεργασία μεταξύ των Ο.Σ που συμμετείχαν στην επιχείρηση ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΩΝ υπήρχε συνεργασία των δυνάμεων αυτών και με τις Ο.Σ που επιχειρούσαν στα πλευρά τους.

Η συνεργασία και ο συντονισμός των επιχειρήσεων των μειζόνων αυτών Σχηματισμών μπορεί να πιστωθεί στο Επιτελείο (Στάβκα) της Ανώτατης Διοίκησης των Σοβιετικών Ενόπλων Δυνάμεων. Σε επιχειρήσεις της κλίμακας της επιχείρησης ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ είναι απαραίτητος ο κεντρικός έλεγχος του σχεδιασμού και της διεξαγωγής τους προκειμένου να εξασφαλιστεί η καλύτερη κατανομή και αξιοποίηση των διαθέσιμων μέσων αλλά και ότι οι διοικητές των Ο.Σ δεν θα προβούν εκούσια ή ακούσια στην προσπάθεια επίτευξης των δικών τους αντικειμενικών σκοπών σε βάρος της επιτυχίας της επιχείρησης.

Η Στάβκα, προκειμένου να αξιοποιήσει τη γνώση των διοικητών των Ο.Σ για το έδαφος, τις δυνατότητες των τμημάτων τους και του εχθρού που βρισκόταν στο τομέα τους, τους έδινε τη δυνατότητα να υποβάλλουν το σχέδιο επιχειρήσεων με το οποίο θα επιτυγχάνονταν οι αντικειμενικοί σκοποί που είχαν τεθεί. Το σχέδιο αυτό το επεξεργαζόταν από κοινού η Στάβκα με τον εκάστοτε διοικητή και προέκυπτε το τελικό σχέδιο επιχειρήσεων της Ο.Σ.¹⁵³

Η επιχείρηση στη Λευκορωσία αποτελεί εξαιρετικό παράδειγμα συντονισμού χερσαίων κι αεροπορικών δυνάμεων όπως και δυνάμεων ανταρτών για την επίτευξη ενός στρατηγικού αντικειμενικού σκοπού. Η επιχείρηση αυτή είναι υποδειγματική ως προς την οργάνωση της υποστήριξης των χερσαίων δυνάμεων από την αεροπορία. Η

¹⁵¹ Charles.J. Dick, From Defeat to Victory, The Eastern Front, Summer 1944, (Lawrence, University Press of Kansas, 2016) σ.207

¹⁵² Soviet General Staff, Operation Bagration, 23 June – 29 August 1944), σσ. 478-479

¹⁵³ Dick, From Defeat to Victory, The Eastern Front, Summer 1944, σ.170

Στάβκα διεύθυνε τις αεροπορικές προσβολές προς ικανοποίηση των επιχειρησιακών απαιτήσεων των Ο.Σ.

Ο συντονισμός των επιχειρήσεων των χερσαίων και αεροπορικών δυνάμεων πραγματοποιήθηκε σε επιχειρησιακό επίπεδο αλλά το αποτέλεσμα του είναι στρατηγικής σημασίας.

Η συνεργασία με τις ναυτικές δυνάμεις ήταν πολύ μικρή και περιορίζεται στην χρήση του στόλου του ποταμού Δνείπερου για την υποστήριξη της 1^{ης} Λευκορωσικής Ο.Σ.

Ο στρατηγικός έλεγχος των επιχειρήσεων του συνόλου των Ο.Σ πραγματοποιήθηκε από τη Στάβκα με δύο αλληλένδετους τρόπους:

α. Με την έκδοση τμηματικών διαταγών και οδηγιών για κάθε ερώτημα που πρόκυπτε

β. Με το συντονισμό των επιχειρήσεων από αντιπροσώπους της που βρισκόταν στο πεδίο, στα στρατηγεία των μεγάλων Σχηματισμών¹⁵⁴.

Οι εντολές δινόταν στους διοικητές των Ο.Σ ή των Στρατιών εάν απαιτείτο με κωδικοποιημένα τηλεγραφήματα ή υψηλής συχνότητας τηλεφωνική γραμμή.¹⁵⁵

Η Στάβκα δεν ασκούσε άμεσο και καθολικό έλεγχο μόνο κατά το στάδιο της σχεδίασης και της προπαρασκευής των επιχειρήσεων αλλά και κατά τη διεξαγωγή τους εκδίδοντας σχετικές διαταγές.

Αυτός ο άμεσος και συγκεντρωτικός έλεγχος των επιχειρήσεων μπορεί να επέτρεπε το καλύτερο συντονισμό των συμμετεχουσών δυνάμεων και την ανακατανομή δυνάμεων ή αναπροσαρμογή αντικειμενικών σκοπών αναλόγως της εξέλιξης των επιχειρήσεων σε όλο το μέτωπο και όχι σε μέρος του, αλλά δεν ήταν αλάνθαστος.

Για παράδειγμα η διαταγή για τη διάβαση του ποταμού Βιστούλα εκδόθηκαν καθυστερημένα και δεν εξασφαλίστηκαν τα απαραίτητα μέσα στις δυνάμεις που την επιχείρησαν με συνέπεια η 2^η Τεθωρακισμένη Στρατιά που πρώτη έφτασε στις όχθες του να μην μπορέσει να τον διαβεί και υποχρεωθεί να αναστείλει τη προέλασή της.

Βέβαια η τελική έκβαση της επιχείρησης δικαιώνει τον τρόπο διοίκησης και ελέγχου που επιλέχθηκε.

¹⁵⁴ Για την επιχείρηση ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ υπήρχαν δύο αντιπρόσωποι, ο ένας για το δεξί πλευρό (1^η Βαλτική και 3^η Λευκορωσική Ο.Σ) και ο άλλος για το αριστερό πλευρό (1^η και 2^η Λευκορωσική Ο.Σ)

¹⁵⁵ Harrison, Operation Bagration, 23 June-29 August 1944 The Rout of German Forces in Belorussia. σσ. 1009- 1011

Η ταχεία εξέλιξη των επιχειρήσεων δημιουργούσε την ανάγκη της γρήγορης προώθησης των Στρατηγείων των Σχηματισμών ώστε να μην αποκόπτονται από τις Μονάδες. Κατά τη διάρκεια 23 Ιουνίου - 23 Ιουλίου το Στρατηγείο της 1^{ης} Βαλτικής Ο.Σ μετακινήθηκε έξι φορές. Η 43^η Στρατιά κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων προέλαυσε σε βάθος 450χλμ και το Στρατηγείο της μετακινήθηκε 19 φορές. κατά τη διάρκεια της καταδίωξης η απόσταση Στρατηγείου Σχηματισμού και Μονάδων ήταν περίπου 20 έως 30χλμ.¹⁵⁶

Διαδοχικές επιχειρήσεις¹⁵⁷

Η διεξαγωγή συνεχών διαδοχικών επιθέσεων αποτέλεσε συνήθη πρακτική κατά το Γερμανο – σοβιετικό πόλεμο.

Οι επιχειρήσεις ήταν διαδοχικές σε βάθος, δηλαδή οι επιθέσεις διαδεχόταν η μία την άλλη στην ίδια κατεύθυνση, ή σε πλάτος όπου οι επιθέσεις πραγματοποιούνταν σε διαφορετικές κατευθύνσεις στον ίδιο τομέα του μετώπου. Η επιτυχία των επιχειρήσεων αυτών στηριζόταν σε μεγάλο βαθμό στο σωστό προσδιορισμό του επιχειρησιακού αντικειμενικού σκοπού, τη σωστή επιλογή του άξονα επί του οποίου θα εκδηλώνονταν οι διαδοχικές επιθέσεις και τη σωστή επιλογή του χρόνου εκδήλωσής τους.

Κάθε μία από τις διαδοχικές επιθέσεις θα έπρεπε να επιτυγχάνει του κύριους και δευτερεύοντες αντικειμενικούς σκοπούς αλλά πάνω από όλα θα έπρεπε να δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες για την εκτόξευση της επόμενης επίθεσης, μέχρι την επίτευξη του κύριου επιχειρησιακού αντικειμενικού σκοπού.

Η διεξαγωγή διαδοχικών επιχειρήσεων σε πλάτος απαιτεί μεγαλύτερη διοικητική και οργανωτική ικανότητα και εμπειρία, καθόσον η υπεροχή έναντι του εχθρού στην κάθε κατεύθυνση της επίθεσης επιτυγχάνεται με την αναδιάταξη κάθε φορά των δυνάμεων (προσωπικό και μέσα) που ήδη επιχειρούν. Για να υπάρξει επιτυχία θα πρέπει η αναδιάταξη αυτή να πραγματοποιηθεί σε χρόνο συντομότερο από αυτό που χρειάζεται ο εχθρός για να αναδιατάξει τις δικές του δυνάμεις.

Το 1944 ο σοβιετικός στρατός διέθετε την ικανότητα και την εμπειρία για την πετυχημένη διεξαγωγή τέτοιων επιχειρήσεων καθόσον οι αξιωματικοί του πλέον διέθεταν την απαραίτητη εμπειρία και ικανότητα αλλά και ο στρατός είχε τον απαραίτητο εξοπλισμό και μέσα που του εξασφάλιζαν την απαραίτητη ταχυκίνησία για την αλλαγή κατεύθυνσης αλλά και για τη μεταφορά των πυρών.

¹⁵⁶ Glantz, Belorussia 1944 the Soviet General Staff Study, σ.189

¹⁵⁷ Soviet General Staff, Operation Bagration, 23 June – 29 August 1944, σσ. 483-484

Η εμπειρία που αποκτήθηκε στη Λευκορωσία δείχνει ότι δεν θα πρέπει να γίνεται σύγχυση μεταξύ των διαδοχικών επιθετικών επιχειρήσεων και τη συνήθη εξέλιξη μίας επιθετικής ενέργειας κατά την οποία έπειτα από την δημιουργία ρήγματος στην αμυντική τοποθεσία επιχειρείται η διεύρυνσή του και η σταθεροποίηση των επιτιθέμενων ώστε να ακολουθήσει η προσβολή των πλευρών και η εκμετάλλευση – καταδίωξη των αντιπάλων στο μέγιστο δυνατό βάθος.

Στην περίπτωση διαδοχικών επιχειρήσεων σε πλάτος, είναι απαραίτητη για την επιτυχή διεξαγωγή τους η ταυτόχρονη προετοιμασία την επίθεσης στη νέα κατεύθυνση χωρίς να διακόπτεται η τρέχουσα επίθεση. Επίσης η μεταφορά των δυνάμεων στη νέα κατεύθυνση είναι ενέργεια με μεγάλο βαθμό δυσκολίας και απαιτεί εμπειρία ώστε η μαχητική ισχύς των δυνάμεων που επιχειρούν στη παλαιά κατεύθυνση να μην μειωθεί δραστικά αλλά σε ένα ποσοστό που θα τους επιτρέψει τη συνέχιση των επιχειρήσεων

Πέρα από τα παραπάνω, για τη πετυχημένη διεξαγωγή επιχειρήσεων μεγάλης κλίμακας για μεγάλο χρονικό διάστημα είναι απαραίτητο να υπάρχουν «φρέσκες» και ξεκούραστες Μονάδες.

Το πιο αποτελεσματικό στοιχείο τη διαδικασίας διατήρησης του αξιόμαχου των δυνάμεων του Κόκκινου Στρατού ήταν η δυνατότητα «περιστροφής» των Μεραρχιών του. Έχοντας το 1944 στη δύναμή του περισσότερες από 500 Μεραρχίες τυφεκιοφόρων, είχε τη δυνατότητα της περιοδικής αντικατάστασης ολόκληρων Μεραρχιών από νέες, ξεκούραστες και καλά εκπαιδευμένες και εξοπλισμένες. Ο Στάλιν με την διαταγή Νο 1457, το Μάρτιο του 1942 είχε απαγορεύσει την αντικατάσταση προσωπικού στις Μονάδες του μετώπου. Αυτό γινόταν μόνο όταν η Μονάδα αποσυρόταν για ανασυγκρότηση προκειμένου να υπάρξει αρκετός χρόνος για την εκπαίδευση αλλά και τη δημιουργία πνεύματος Μονάδος.¹⁵⁸

Τακτική

Η επιχειρησιακή διείσδυση και η εκμετάλλευσή ήταν οι βασικές μορφές αγώνα των σοβιετικών στρατευμάτων κατά τη πρώτη φάση των επιχειρήσεων. Κατά τη διεξαγωγή τους διαπιστώθηκε ότι ο Κόκκινος Στρατός είχε διδαχθεί από τα λάθη του παρελθόντος και είχε αποκτήσει εξαιρετική εμπειρία στη διεξαγωγή των επιχειρήσεων.

¹⁵⁸ Dunn, Stalin's key to victory: The Rebirth of the Red Army σ.59

Από τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων διαπιστώθηκε ότι οι αρχές για την επιτυχία των επιχειρήσεων διείσδυσης σε επιχειρησιακό επίπεδο, είναι:¹⁵⁹

α. Γνώση του εχθρού, της αμυντικής του διάταξης και τις δυνατότητες ελιγμού των εφεδρειών του.

β. Κατάλληλη επιλογή των κύριων αξόνων επιθέσεως και των τομέων διείσδυσης ώστε να είναι δυνατή η διεξαγωγή του επιχειρησιακού σχεδίου με τα καλύτερα αποτελέσματα στο συντομότερο χρόνο.

γ. Σωστή επιλογή του χρόνου διεξαγωγής της επίθεσης.

δ. Λήψη μέτρων απόκρυψης των προετοιμασιών και παραπλάνησης – εξαπάτησης του εχθρού προς επίτευξη επιχειρησιακού αιφνιδιασμού.

ε. Συγκέντρωση δυνάμεων στου σημαντικότερους άξονες και επίτευξη στα σημεία αυτά τοπικής υπεροχής έναντι του εχθρού σε δυνάμεις και καθηλωτικά όπλα (πυροβολικό, τεθωρακισμένα και αεροπορία).

στ. Υποστήριξη της επίθεσης σε ηθικό, πολιτικό, επιχειρησιακό και λογιστικό επίπεδο (Διοικητική μέριμνα).

Η διεξαγωγή των επιχειρήσεων έδειξε την εξέλιξη των σοβιετικών ως προς την απόκτηση επιχειρησιακής εμπειρίας, σε σχέση με το 1943, αλλά και την εφαρμογή νέων μεθόδων που διαφοροποιούσαν το τρόπο διεξαγωγής σε σχέση με το παρελθόν. Η διάταξη μάχης των Ο.Σ στους χώρους εξορμήσεως ήταν αυτή του ενός κλιμακίου εφόδου αποτελούμενο από Μονάδες διαφόρων όπλων (Πεζικό, Ιππικό, Μηχανικό, Πυροβολικό, Διαβιβάσεις) που ακολουθούταν από ισχυρές μηχανοκίνητες δυνάμεις. Η διάταξη υπαγορευόταν από την απαίτηση της γρήγορης διάρρηξης της εχθρικής τοποθεσίας η οποία ήταν ισχυρή αλλά με μικρό βάθος. Οι ακολουθούσες ισχυρές μηχανοκίνητες δυνάμεις θα επιχειρούσαν την διεύρυνση του ρήγματος και την σε βάθος προέλαση ώστε να αποκόψουν την εχθρική σύμπτυξη.¹⁶⁰

Οι Γερμανοί λόγω της έλλειψης σε προσωπικό αλλά και το τεράστιο ανάπτυσμα του μετώπου αφενός δεν μπορούσαν να επανδρώσουν την αμυντική τοποθεσία σε επαρκές βάθος και αφετέρου δεν μπορούσαν να διατηρούν δυνάμεις στην εναλλακτική αμυντική τοποθεσία. Επίσης οι διαθέσιμες εφεδρείες ήταν ελάχιστες.

Το μέλημα των διοικητών των Σχηματισμών ήταν να προικοδοτήσουν κατάλληλα τα πρώτα κλιμάκια της εφόδου με προσωπικό και μέσα ώστε να μπορούν να διαρρήξουν

¹⁵⁹ Glantz, Belorussia 1944 the Soviet General Staff Study, σ.182

¹⁶⁰ Soviet General Staff, Operation Bagration, 23 June – 29 August 1944, σ. 487

σύντομα την εχθρική αμυντική τοποθεσία. Για την πετυχημένη επίθεση δημιουργούνταν συγκεντρώσεις της τάξης της μίας Μεραρχίας ανά 1,5-5χλμ, 150-204 πυροβόλα και όλμους διαμέτρου μεγαλύτερης των 76χιλ και 22-26 άρματα μάχης με αποστολή άμεσης υποστήριξης των Μονάδων της πρώτης γραμμής¹⁶¹.

Η διάσπαση της αμυντικής τοποθεσίας αποτελεί τη σημαντικότερη επιδίωξη της πρώτης φάσης κάθε επιθετικής επιχείρησης. Στη Λευκορωσία η ενέργεια αυτή είχε τα παρακάτω χαρακτηριστικά:¹⁶²

α. Πραγματοποιήθηκε επί κατευθύνσεων διερχόμενων από δασώδη ή ελώδη και γενικά δύσβατα εδάφη, δηλαδή μη αναμενόμενες κατευθύνσεις για τους Γερμανούς με σκοπό τον αιφνιδιασμό. Για να πραγματοποιηθεί αυτό απαιτούνταν ειδική εκπαίδευση του προσωπικού και κατάλληλος εξοπλισμός.

β. Από τη γραμμή εξορμήσεως η διάσπαση της τοποθεσίας επιχειρούνταν επί δύο κατευθύνσεων ταυτόχρονα.

γ. Η διάσπαση επιχειρούνταν σε τομείς πολύ μικρού πλάτους έως 10χλμ για κάθε Μεραρχία, ώστε να δημιουργείται μεγάλη πυκνότητα στρατευμάτων.

δ. Προηγείτο έντονη προπαρασκευή πυροβολικού και αεροπορικός βομβαρδισμός.

ε. Οι μηχανοκίνητες Μονάδες βρισκόταν ακριβώς πίσω από τα πρώτα κλιμάκια εφόδου για να εκμεταλλευτούν άμεσα την επιτυχία τους ή να τα υποστηρίξουν στην περίπτωση που δεν μπορούσαν να κάμψουν την εχθρική άμυνα.

Η καταδίωξη των ηττημένων γερμανικών δυνάμεων πραγματοποιούνταν από το Κόκκινο Στρατό επί ευρέως μετώπου με ένταση και αποτελεσματικότητα παρά τα προβλήματα που προέκυπταν με συχνότερα αυτά που σχετιζόταν με τη διοίκηση και τον έλεγχο.

Στην περίπτωση που περικυκλώνονταν υποχωρούντα τμήματα παρέμενα για την εξουδετέρωσή τους μόνο οι απολύτως απαραίτητες δυνάμεις προκειμένου οι υπόλοιπες να συνεχίσουν την καταδίωξη χωρίς να μειωθεί ο ρυθμός της.

Η δημιουργία μηχανοκίνητων τμημάτων από ισχυρά τμήματα Πεζικού επιβι-

¹⁶¹ Σύμφωνα με τα ισχύοντα για το NATO μία ικανοποιητική αναλογία δυνάμεων επιτιθέμενου – αμυνόμενου, για να μπορεί να είναι πετυχημένη η επίθεση είναι αυτή του 1:3.

¹⁶² Soviet General Staff, Operation Bagration, 23 June – 29 August 1944, σ. 488

βασμένα σε οχήματα έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη πετυχημένη καταδίωξη. Επιτεύχθηκαν ρυθμοί της τάξεως των 20-25χλμ την ημέρα για σχηματισμούς συνδυασμένων όπλων και 35-40χλμ για μηχανοκίνητες δυνάμεις.¹⁶³

Η προέλαση των Ο.Σ σε μεγάλο βάθος (200-250χλμ) και με εξαιρετικά γρήγορους ρυθμούς, δημιούργησε προβλήματα στην ικανοποιητική υποστήριξη από πλευράς διοικητικής μέριμνας των επιχειρήσεων. Η αποκατάσταση των φθορών στις σιδηροδρομικές τροχιές, στο οδικό δίκτυο και στις γέφυρες απαιτούσε χρόνο με συνέπεια ο ανεφοδιασμός των Μονάδων της πρώτης γραμμής ιδιαίτερα σε καύσιμα και πυρομαχικά να είναι ελλιπής και καθυστερημένος.

Οι διοικήσεις και τα Επιτελεία έδωσαν ιδιαίτερη προσοχή στην εξασφάλιση μυστικότητας και κάλυψης των αναδιατάξεων που επιχειρούσαν όπως και των συγκεντρώσεων δυνάμεων. Οι Γερμανοί δεν κατάφεραν να εντοπίσουν την άφιξη της 6^{ης} και 11^{ης} Στρατιάς Φρουρών αλλά είχαν εντοπίσει τις αναδιατάξεις δυνάμεων της 43^{ης} Στρατιάς.

Αποδείχθηκε ότι είναι εξαιρετικά δύσκολο να γίνει συγκαλυμμένη αναδιάταξη δυνάμεων ειδικά όταν οι αντίπαλες δυνάμεις παραμένουν στο μέτωπο για μεγάλο χρονικό διάστημα ώστε να γνωρίζουν η μία για την άλλη όχι μόνο τη διάταξη αλλά και τις δραστηριότητες ρουτίνας.¹⁶⁴

Κατά τη διάρκεια της προπαρασκευής της επίθεσης οι διοικήσεις των Ο.Σ και οι Στρατιές έδειξαν ιδιαίτερη προσοχή στην στη προετοιμασία των στελεχών στην ενάσκηση διοίκησης σε όλα τα επίπεδα, στη συνοχή του προσωπικού και την εκπαίδευση σε συνθήκες που προσομοίαζαν τη πραγματικότητα. Όλα αυτά τα μέτρα απέδωσαν σημαντικά αποτελέσματα κατά τη διάρκεια της επιχείρησης

Η εμπειρία από τις επιχειρήσεις των προηγούμενων ετών είχε καταδείξει τη μεγάλη σημασία που έχει η παροχή στα στρατιωτικά τμήματα του απαραίτητου χρόνου για να προετοιμαστούν για την επικείμενη επιχείρηση (εκτέλεση αναγνωρίσεων, συγκρότηση, συντονισμό πυρών πυροβολικού και αεροπορίας, συγκέντρωση εφοδίων, καυσίμων και πυρομαχικών κ.λ.π). Στην επιχείρηση ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ ο χρόνος προετοιμασίας των Ο.Σ ήταν 22 – 28 ημέρες, δηλαδή πενταπλάσιος έως και οκταπλάσιος του αντίστοιχου χρόνου στη πρώτη περίοδο του πολέμου.¹⁶⁵ Επιπλέον η εμπειρία των

¹⁶³ Soviet General Staff, Operation Bagration, 23 June – 29 August 1944, σ. 491

¹⁶⁴ Glantz, Belorussia 1944 the Soviet General Staff Study, σ.180

¹⁶⁵ Dick, From Defeat to Victory, The Eastern Front, Summer 1944, σ.170

διοικητών επέτρεψε τη καλύτερη αξιοποίηση του χρόνου και προετοιμασία των τμημάτων.

Η επιχείρηση ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ ήταν επίθεση μεγάλης κλίμακας που εξελίχτηκε με πολύ γρήγορο ρυθμό και σε μεγάλο βάθος έναντι ισχυρού αντιπάλου και συνεπώς η υποστήριξη της από πλευράς διοικητικής μέριμνας ήταν εξαιρετικά δύσκολη και απαιτούσε σχεδιασμό και οργάνωση, καθόσον οι καταναλώσεις πυρομαχικών και καυσίμων ήταν μεγάλες όπως και οι ανάγκες υγειονομικής υποστήριξης των στρατευμάτων. Κατά τη διάρκεια της επιχείρησης καταναλώθηκαν 3,5-5 βασικοί φόρτοι πυρομαχικών για τους Σχηματισμούς που συμμετείχαν. Ο βασικός φόρτος πυρομαχικών για όλες τις συμμετέχουσες Μονάδες υπολογίζεται στους 90000τν. Συνεπώς καταναλώθηκαν περίπου 400000τν πυρομαχικών.¹⁶⁶

Οι καταναλώσεις καυσίμων και ελαιολιπαντικών ανήλθαν στους 300000τν. Τα οχήματα απαιτήθηκε να ανεφοδιαστούν 9-15 φορές και για να γίνει αυτό έπρεπε οι Σχηματισμοί να ανεφοδιαστούν με καύσιμα 3-4 φορές.

Η έγκαιρη μεταφορά των εφοδίων έγινε ακόμα πιο δύσκολη εξαιτίας των καταστροφών στο σιδηροδρομικό και οδικό δίκτυο που προκαλούσαν οι υποχωρούσες γερμανικές δυνάμεις. Στο τομέα της 2^{ης} Λευκορωσικής Ο.Σ καταστράφηκαν 776χλμ σιδηροδρομικών γραμμών. Το οδικό δίκτυο της περιοχής των επιχειρήσεων μπορεί να ήταν εκταταμένο επαρκώς αλλά οι δρόμοι ήταν κακής κατάστασης και φτωχής απόδοσης με συνέπεια να είναι απαραίτητο το σιδηροδρομικό δίκτυο για την κάλυψη των μεταφορικών αναγκών. Ο ρυθμός της προέλασης ξεπερνούσε κατά πολύ το ρυθμό αποκατάστασης των σιδηροδρομικών γραμμών με συνέπεια να επιμηκύνονται συνεχώς οι αποστάσεις που τα εφόδια θα έπρεπε να μεταφέρονται με οχήματα. Στα μέσα Ιουλίου για την 1^η Λευκορωσική Ο.Σ η απόσταση αυτή έφτασε τα 400-500χλμ. Η δυσκολία ήταν μεγαλύτερη εάν αναλογιστούμε ότι τα μεταφορικά θα έπρεπε να καλύψουν και τις ανάγκες μεταφοράς τραυματιών αλλά και βαριού υλικού για την επισκευή των σιδηροτροχιών. Οι ελλείψεις σε τρόφιμα δε ήταν σημαντικές τόσο διότι τα εφόδια των Σχηματισμών ήταν αρκετά όσο και διότι μπόρεσαν να καλυφτούν σε κάποιο ποσοστό από επιτόπιους πόρους, με εξαίρεση είδη όπως η ζάχαρη ο καφές και τα τσιγάρα.¹⁶⁷

Ένα άλλο πολύ σημαντικό πλεονέκτημα του Κόκκινου Στρατού ήταν η ύπαρξη

¹⁶⁶ Soviet General Staff, Operation Bagration, 23 June – 29 August 1944, σ. 504

¹⁶⁷ Soviet General Staff, Operation Bagration, 23 June – 29 August 1944, σ. 505

και δράση σημαντικών δυνάμεων παρτιζάνων πίσω από της Γερμανικές γραμμές. Η Λευκορωσία ήταν η περιοχή με το μεγαλύτερο και πιο σθεναρό κίνημα Παρτιζάνων στη Σοβιετική Ένωση, το οποίο ενισχύθηκε συστηματικά από το 1942 με ρίψη εφοδίων, υλικών και πυρομαχικών. Τον Ιούνιο του 1944 η δύναμη των Παρτιζάνων στη Λευκορωσία υπολογιζόταν στους 270000 οργανωμένους σε 157 Ταξιαρχίες και 83 μικρότερα αποσπάσματα. Οι δυνάμεις αυτές απασχολούσαν ένα σημαντικό αριθμό Γερμανών.

Υπολογίζεται ότι το 15% των Γερμανικών στρατευμάτων στη Λευκορωσία είχαν εμπλακεί σε σκληρές επιχειρήσεις ανταρτοπολέμου με τους Παρτιζάνους. Οι ρωσικές πηγές αναφέρουν ότι από τη δράση των Παρτιζάνων καταστράφηκαν 11128 βαγόνια τρένων, 34 θωρακισμένα τρένα, 18700 οχήματα και 1355 θωρακισμένα οχήματα.¹⁶⁸ Τα νούμερα αυτά είναι βέβαια διογκωμένα αλλά δείχνουν τη δράση και τη φθορά που προκαλούσαν οι αντάρτικες δυνάμεις στη Βέρμαχτ.

Πριν την έναρξη της επιχείρησης ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ οι δυνάμεις των παρτιζάνων χρησιμοποιούταν για τη παροχή πληροφοριών και τη καταστροφή εφοδίων. Πριν την έναρξη της επιθέσεως ο Κόκκινος Στρατός απέσπασε μεγάλο αριθμό εξειδικευμένου προσωπικού στα κέντρα των παρτιζάνων για την εκτέλεση αναγνωρίσεων μεγάλου βάθους και για να τους προετοιμάσει για επιχειρήσεις μεγάλης κλίμακας κατά του σιδηροδρομικού δικτύου στη Λευκορωσία. Ήταν οι πρόδρομοι των σύγχρονων «ΣΠΕΤΣΝΑΖ».¹⁶⁹

Διάβαση Κωλυμάτων¹⁷⁰

Κατά τη διάρκεια της επίθεσης οι σοβιετικές δυνάμεις υποχρεώθηκαν να περάσουν πολλά υδάτινα κωλύματα όπως οι ποταμοί Δνείπερος, Μπερεζίνα, Δυτικός Μπακ, Νεμάν, Βιστούλας κ.λ.π. Η μέθοδος που εφαρμόστηκε ήταν αυτή της «βιαίας διάβασης» κατά την οποία τα τμήματα διέρχονται το ποτάμι με ορμητικότητα εκμεταλλευόμενα τον αιφνιδιασμό και χρησιμοποιώντας τα μέσα που ήδη διαθέτουν χωρίς ιδιαίτερη προετοιμασία από τμήματα Μηχανικού.

Αντικειμενικός σκοπός είναι η δημιουργία προγεφυρώματος στην απέναντι όχθη ώστε στη συνέχεια να γίνει ζεύξη του ποταμού (κατασκευή γέφυρας, τοποθέτηση πλωτής γέφυρας κ.λ.π) ώστε να περάσουν τα υπόλοιπα τμήματα. Επίσης ενδέχεται να

¹⁶⁸ Zaloga, *Bagration 1944, The Destruction of Army Group Centre*, σ.34

¹⁶⁹ Στο ίδιο, σ.34

¹⁷⁰ Soviet General Staff, *Operation Bagration, 23 June – 29 August*, σ. 494

επιχειρηθεί η κατάληψη άθικτης γέφυρας ή κατάλληλων πόρων από όπου είναι δυνατή χωρίς προετοιμασία η διέλευση αρμάτων μάχη και οχημάτων.

Οι Σοβιετικοί επιδίωκαν τον αιφνιδιασμό των αντιπάλων και την ταχύτατη διέλευση και δημιουργία προγεφυρωμάτων στην δυτική όχθη των ποταμών αποτρέποντας τις γερμανικές δυνάμεις να ταχθούν αμυντικά επ' αυτών.

Είναι προφανές ότι η μεγάλη δυσκολία βρισκόταν στη διέλευση αρμάτων μάχης, αυτοκινούμενων πυροβόλων και άλλου βαρύ εξοπλισμού στις περιπτώσεις που δεν υπήρχε άθικτη γέφυρα για να χρησιμοποιηθεί. Στις περιπτώσεις αυτές η προέλαση καθυστερούσε και έπρεπε να γίνει ζεύξη του ποταμού από Μονάδες Μηχανικού με κατάλληλο εξοπλισμό.

Όπου ήταν δυνατό καταβαλλόταν προσπάθεια να προετοιμαστούν τμήματα γεφυρών πριν οι Μονάδες διέλθουν τη γραμμή εξορμήσεως ώστε να χρησιμοποιηθούν για τη γρήγορη κατασκευή γεφυρών ή επισκευή των κατεστραμμένων υπαρχουσών αμέσως μόλις δημιουργηθεί προγεφύρωμα στην απέναντι ακτή.

Οι Σοβιετικοί αποδείχθηκαν ιδιαίτερα αποτελεσματικοί στη διάβαση των υδάτινων κωλυμάτων, αν και όπως ήταν αναμενόμενο όσο προχωρούσαν δυτικά τόσο μεγαλύτερη ήταν η αντίσταση που συναντούσαν και τόσο δυσκολότερη η βίαιη διάβασή τους και η δημιουργία προγεφυρωμάτων.

Χρήση Πυροβολικού¹⁷¹

Για την επιτυχία της επιχείρησης ο Κόκκινος Στρατός πραγματοποίησε μία τεράστια συγκέντρωση πυροβολικού επιτυγχάνοντας μία υπεροπλία της τάξης του 2,9:1. Χρησιμοποιήθηκαν ακόμα και οι εφεδρείες πυροβολικού της Ανώτατης Στρατιωτικής Διοίκησης. Η συγκέντρωση και αναδιάταξη των Μονάδων πυροβολικού πραγματοποιούνταν με αυστηρά μέτρα απόκρυψης και παραπλάνησης προκειμένου να επιτευχθεί ο αιφνιδιασμός της Βέρμαχτ.

Στα σημεία που επιχειρούνταν η διάσπαση της αμυντικής τοποθεσίας πραγματοποιούνταν τεράστια συγκέντρωση πυροβόλων της τάξης των 140-220 σωλήνων ανά χιλιόμετρο μετώπου. Παρά ταύτα και η συγκέντρωση αυτή δεν ήταν αρκετή για να καμφθεί η γερμανική αντίσταση.

Η προπαρασκευή πυροβολικού ήταν ιδιαίτερα έντονη αλλά δεν ακολουθούταν

¹⁷¹ Soviet General Staff, Operation Bagration, 23 June – 29 August 1944, σ. 497

πάντα η ίδια εναλλαγή ρυθμών βολής προκειμένου ο εχθρός να μη μπορεί να καταλάβει από αυτό το χρόνο εκδήλωσης της επίθεσης. Η προπαρασκευή του πυροβολικού θα έπρεπε να διαρκεί αρκετά ώστε να επιτυγχάνονται οι αντικειμενικοί της σκοποί δηλαδή η παράλυση της πρώτης γραμμής της εχθρικής αμυντικής διάταξης αλλά όχι τόσο ώστε να δίνει τη δυνατότητα στον εχθρό να αναδιατάσσει τις δυνάμεις του γνωρίζοντας το σημείο της κύριας προσπάθειας.

Αποδείχθηκε ότι απαιτείται σχολαστική προετοιμασία για τη μετακίνηση των πυρών σε διαφορετικά σημεία του μετώπου σε πλάτος και βάθος αλλά ειδικά για τη μετακίνηση των Μονάδων πυροβολικού σε νέες θέσεις ώστε να μπορούν να υποστηρίξουν τα επιτιθέμενα τμήματα καθόλη τη διάρκεια της επιχείρησης.

Κατά τη διάρκεια του πολέμου οι Σοβιετικοί εξέλιξαν τον τρόπο χρήσης του πυροβολικού τους και έγιναν αποτελεσματικότεροι. Σύμφωνα με το στρατηγό Τίπελσκιρχ (von Tippleskirch), κατά την επιχείρηση ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ:¹⁷²

α. Το σοβιετικό πυροβολικό είχε περισσότερα πυρομαχικά και αριθμό πυροβόλων με αποτέλεσμα την εντονότερη προπαρασκευή τόσο ως προς τον αριθμό των βαλλόμενων βλημάτων αλλά και ως προς τη διάρκεια.

β. Ο έλεγχος πυρών ήταν περισσότερο ευέλικτος από ότι στο παρελθόν και υπήρχε καλύτερη στοχοποίηση των θέσεων του γερμανικού πυροβολικού.

Επίσης πρέπει να σημειωθεί ότι η έλλειψη αρμάτων ανάγκασε τους Γερμανούς σε ανορθόδοξη χρήση του πυροβολικού σε αντιαρματικές αποστολές από προωθημένες τοποθεσίες, καθιστώντας το τη ραχοκοκαλιά της γερμανικής άμυνας.¹⁷³

Χρήση της αεροπορίας

Η χρήση του αεροπορικού μέσου ήταν εκτεταμένη από τους εμπολέμους και επηρέασε καθοριστικά, άμεσα και έμμεσα την εξέλιξη των επιχειρήσεων.

Η αεροπορική δράση των συμμάχων στο Δυτικό Μέτωπο προκάλεσε την καταστροφή του εκτεταμένου σιδηροδρομικού δικτύου, στο οποίο στηριζόταν ο γερμανικός στρατός για τη μετακίνηση των Μονάδων του και τον ανεφοδιασμό τους. Η καταστροφή του δικτύου υποχρέωσε τη Βέρμαχτ, η οποία είχε ως προτεραιότητα το Δυτικό Μέτωπο, να μεταφέρει εκεί μηχανοκίνητες δυνάμεις από το Ανατολικό Μέτωπο, με συνέπεια την αποδυνάμωσή του.¹⁷⁴

¹⁷² Veal, *The Collapse of the German Army in the east in the Summer of 1944*, σ.302

¹⁷³ Carell, *Scorched Earth Hitler's War on Russia vol2*, σ.377

¹⁷⁴ Davies, *German Army Handbook 1939-1945*, σ.17

Η απώλεια της αεροπορικής υπεροχής στο Ανατολικό Μέτωπο ήταν απόρροια τόσο του κατακερματισμού της δύναμης της Λουφτβάφε σε επιχειρήσεις σε σημαντικό αριθμό θεάτρων επιχειρήσεων στο ανατολικό και Δυτικό Μέτωπο όσο και στην ποιοτική και ποσοτική ενίσχυση της σοβιετικής πολεμικής αεροπορίας. Οι μεγάλες απώλειες του στρατού στο Ανατολικό Μέτωπο ανάγκασαν την γερμανική πολεμική αεροπορία να εστιάσει την προσπάθεια στη υποστήριξη των χερσαίων δυνάμεων αντί να χρησιμοποιεί τα μέσα της για στρατηγικά πλήγματα κατά της ΕΣΣΔ.

Στο Ανατολικό Μέτωπο τα κυριότερα προβλήματα της Λουφτβάφε ήταν η αποτυχία της να διεξαγάγει αεροπορικό πόλεμο σε στρατηγικό επίπεδο και η έλλειψη μίας ενιαίας διοίκησης των αεροπορικών δυνάμεων του ανατολικού μετώπου.

Οι επιχειρήσεις σε στρατηγικό επίπεδο θα έπρεπε να είχαν πραγματοποιηθεί στα πρώτα στάδια του πολέμου, ώστε να περιοριστεί η σοβιετική βιομηχανική παραγωγή. Η αποστολή της Λουφτβάφε, όπως αυτή προσδιοριζόταν από τα γερμανικά θεσμικά κείμενα ήταν:

α. Η εξασθένιση της εχθρικής στρατιωτικής ισχύος μέσω προσβολών των εχθρικών αεροπορικών δυνάμεων.

β. Η παροχή άμεσης υποστήριξης στο Στρατό Ξηράς και το Ναυτικό με την εμπλοκή της στις επιχειρήσεις στη στεριά και στη θάλασσα.

γ. Η εξασθένιση των εχθρικών δυνατοτήτων μέσω προσβολής των εχθρικών πλουτοπαραγωγικών πηγών που συμβάλλουν στη στρατιωτική ισχύ.

Διαπιστώνουμε ότι αν και αποτελούσε μία από τις βασικές αποστολές της Λουφτβάφε η εκδήλωση στρατηγικών πληγμάτων κατά των εχθρικών βιομηχανικών εγκαταστάσεων και των άλλων πλουτοπαραγωγικών πηγών, ο ρόλος της περιορίστηκε στην εγγύς αεροπορική υποστήριξη των χερσαίων δυνάμεων αντί στην καταστροφή των εγκαταστάσεων της σοβιετικής πολεμικής βιομηχανίας και του συγκοινωνιακού δικτύου. Αυτός ο μονόπλευρος προσανατολισμός ως προς τις αποστολές της πολεμικής αεροπορίας φαίνεται και από το γεγονός ότι η Λουφτβάφε δεν διέθετε ένα βομβαρδιστικό μεγάλο βεληνεκούς και μεγάλης μεταφορικής ικανότητας που να μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την προσβολή εχθρικών εγκαταστάσεων σε μεγάλο βάθος στα εχθρικά μετόπισθεν.¹⁷⁵

Άλλο σημαντικό πρόβλημα της Λουφτβάφε ήταν η έλλειψη συντονισμού και

¹⁷⁵ Veal, *The Collapse of the German Army in the east in the Summer of 1944*, σ.89

συγκέντρωσης των δυνάμεών της. Η Λουφτβάφε αποτελούταν από πολλές πτέρυγες Μάχης διεσπαρμένες στο Ανατολικό και Δυτικό Μέτωπο οι οποίες κατά μεγάλο ποσοστό δρούσαν ως ανεξάρτητοι Σχηματισμοί και κατά κύριο λόγο ασχολούνταν με τη παροχή εγγύς αεροπορικής υποστήριξης στις Μονάδες του Στρατού Ξηράς. Ο πτέραρχος Ντέιχμαν αναφέρει ότι από το 1941 θα έπρεπε να τεθούν οι στόλοι των βομβαρδιστικών υπό μία ενιαία διοίκηση ώστε να μπορούν να προκαλούν αποφασιστικά χτυπήματα όπου απαιτούνταν.

Οι Σοβιετικοί κατάφεραν να ανακάμψουν και στα τέλη του 1943 να αποκτήσουν αριθμητική υπεροχή έναντι της Λουφτβάφε, η οποία μεγάλωσε το 1944 τόσο δια της σοβιετικής παραγωγής αεροσκαφών όσο και δια του δανεισμού από τους δυτικούς συμμάχους. Η σοβιετική πολεμική αεροπορία διέθετε 8580 αεροσκάφη, έναντι μόλις 2312 που διέθετε η Λουφτβάφε στο Ανατολικό Μέτωπο.

Η αριθμητική υστέρηση σε συνδυασμό με τη διασπορά των δυνάμεων συνετέλεσαν στο να απωλέσουν οι Γερμανοί την αεροπορική υπεροχή στο Ανατολικό Μέτωπο στα τέλη του 1943 γεγονός που συνετέλεσε στη τελική ήττα της Βέρμαχτ.

Σε τακτικό επίπεδο στην υπεροχή της σοβιετικής αεροπορίας συνετέλεσαν:¹⁷⁶

- α. Η περιορισμένη διαθεσιμότητα των γερμανικών αεροσκαφών λόγω έλλειψης ανταλλακτικών.
- β. Ο περιορισμός στις ώρες πτήσεις που μπορούσαν να πραγματοποιηθούν λόγω περιορισμού καυσίμων.
- γ. Η συχνή χρήση των βομβαρδιστικών σε ρόλο μεταφορικών.
- δ. Η έλλειψη μονοκινητήριων καταδιωχτικών που θα εξασφάλιζαν αεροπορική υπεροχή.

Τις φορές που κατάφερε η Λουφτβάφε να επιτύχει τοπική αεροπορική υπεροχή οφειλόταν αποκλειστικά στην ανωτερότητα των Γερμανών πιλότων.

Η αποστολή της σοβιετικής πολεμικής αεροπορίας κατά την επιχείρηση στην Λευκορωσία ήταν:¹⁷⁷

- α. Να διατηρήσει την αεροπορική υπεροχή
- β. Να παρέχει εγγύς υποστήριξη στις χερσαίες δυνάμεις κατά τη φάση της διάσπασης της αμυντικής τοποθεσίας
- γ. Να συμβάλει στην κύκλωση και καταστροφή των εχθρικών δυνάμεων

¹⁷⁶ Veal, *The Collapse of the German Army in the east in the Summer of 1944*, σ.94

¹⁷⁷ Στο ίδιο, σ.101

στο Βιτέμπσκ, Μπόμπρουισκ και στη συνέχεια δυτικά του Μινσκ

- δ. Απαγόρευση της μετακίνησης των εχθρικών εφεδρειών.
- ε. Αποδιοργάνωση της εχθρικής υποχώρησης.

Προσωπικότητα των ηγητόρων

Τόσο οι Γερμανοί όσο και οι Σοβιετικοί ανώτατοι αξιωματικοί έπρεπε να λειτουργήσουν υπό την επίβλεψη ισχυρών ηγετών οι οποίοι είχαν στα χέρια τους το σύνολο των κρατικών εξουσιών και η γνώμη τους δεν επιδεχόταν αμφισβήτηση. Στάλιν και Χίτλερ εμπλέκονταν ενεργά όχι μόνο στη χάραξη της υψηλής και στρατιωτικής στρατηγικής αλλά ακόμα και στην επιχειρησιακή σχεδίαση ή και στη τακτική.

Στις δύσκολες στιγμές απαιτούνται ισχυροί χαρακτήρες που να παίρνουν δύσκολες αποφάσεις και ο διοικητής της Κεντρικής Ο.Σ, στρατάρχης Μπους, δεν ήταν μία τέτοια προσωπικότητα.

Στις 20 Μαΐου 1944, στο αρχηγείο του Χίτλερ, όταν ο Μπους προσπάθησε να επιστήσει την προσοχή του Χίτλερ για τους κινδύνους που αντιμετώπιζε η Ο.Σ που διοικούσε από μία πιθανή σοβιετική επίθεση μεγάλης κλίμακας προκάλεσε την οργή του Χίτλερ ο οποίος επιτιμητικά ανέφερε ότι δεν γνώριζε ότι και ο Μπους ανήκε στους στρατηγούς που συνεχώς κοιτούν προς τα πίσω. Η προσβλητική αυτή φράση χτύπησε τον Μπους στο ευαίσθητο σημείο του διότι θεωρούσε τον εαυτό του ένα συνειδητό εθνικοσοσιαλιστή και πιστό ακόλουθο του Χίτλερ. Αν και σχολίαζε την εμμονή του Χίτλερ λέγοντας ότι: *«Διακινδυνεύεται το κύρος μας. Το Βιτέμπσκ είναι η μοναδική πόλη στο ανατολικό μέτωπο της οποίας η απώλεια θα προκαλέσει παγκόσμια προσοχή!»*¹⁷⁸ δεν αντέδρασε και από τη στιγμή εκείνη προσπαθούσε συνεχώς να αποκτήσει ξανά την εμπιστοσύνη του Χίτλερ και να του αποδείξει την άνευ όρων υποταγή του.¹⁷⁹

Από τότε, ανεξάρτητα από το μέγεθος του διαφαινόμενου κινδύνου, δεν διαβίβαστηκε από την Ο.Σ καμία αναφορά που να αναφέρει τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε. Ο Μπους παρέμεινε ουσιαστικά ανενεργός διότι η ιδεολογία του ξεπέρασε την επαγγελματική του κρίση και αυτό ήταν κάτι που συνέβη σε μεγάλο αριθμό Γερμανών στρατηγών.

¹⁷⁸Veal, *The Collapse of the German Army in the east in the Summer of 1944*, σ.74 όπου αναφέρεται ως πηγή: Hinze, *Der Zusammenbruch der Heeresgruppe Mitte Im Osten 1944*, σ. 18.

¹⁷⁹ Frieser και άλλοι *Germany and the Second World War Vol III The Eastern Front 1943-1944: The War in the East and on Neighbouring Fronts*, σ. 513

Το Δεκέμβριο του 1942 ο στρατηγός Πάουλους δεν τόλμησε να εγκαταλείψει το Στάλινκραντ ακολουθώντας τις εντολές του Χίτλερ. Αντίστοιχα το καλοκαίρι του 1944 ο Μπους ήταν αντιμέτωπος με ένα «Σούπερ – Στάλινκραντ» αλλά όχι μόνο δε τόλμησε να συμπτυχθεί εγκαίρως αλλά ούτε καν τόλμησε να προωθήσει τις πληροφορίες για τις εχθρικές συγκεντρώσεις και προετοιμασίες στο τομέα του.¹⁸⁰

Σε αντιδιαστολή με τον Μπους, ο διοικητής της 1^{ης} Λευκορωσικής Ο.Σ στρατηγός Ροκοσόφσκι υποστήριξε με σθένος έναντι του Στάλιν το σχέδιο επίθεσης κατά του Μπομπρούισκ. Συγκεκριμένα στη σύσκεψη για τη σχεδίαση της επιχείρησης που πραγματοποιήθηκε στις 22 και 23 Μαΐου, υπήρξε έντονη διαφωνία μεταξύ του στρατηγού Ροκοσόφσκι και της Στάβκα, η οποία θεωρούσε ότι η επίθεση κατά του Μπομπρούισκ θα έπρεπε να εκδηλωθεί σε μία κατεύθυνση από το προγεφύρωμα του Δνείπερου, αγνοώντας τους ενδοιασμούς του στρατηγού για το ακατάλληλο του εδάφους, το μικρό βάθος που δεν επέτρεπε τον ελιγμό μεγάλων δυνάμεων και το κίνδυνο που θα διέτρεχε ο Σχηματισμός έχοντας εκτεθειμένο το βόρειο πλευρό του.

Ο Στάλιν πεισματικά επέμενε σε μία κατεύθυνση επίθεσης, καθόσον όπως ο Χίτλερ είχε εμμονή με τις οχυρωμένες τοποθεσίες και την σταθερή μέχρι εσχάτων άμυνα, έτσι και αυτός επέμενε στη θεωρία του της συγκεντρωμένης ισχύος την οποία ήθελε να βλέπει να εφαρμόζεται παντού.¹⁸¹

Η θεωρία του Στάλιν ήταν βέβαια σωστή σε γενικές γραμμές αλλά όπως πάντα συμβαίνει ακόμα και για τη καλύτερη μέθοδο υπάρχουν περιπτώσεις που δεν συνιστάται η εφαρμογή της.

Αξίζει να αναφερθεί ο τρόπος με τον οποίο ο Στάλιν προσπάθησε να επιβάλει τη γνώμη του στο Ροκοσόφσκι.

Ο στρατηγός αναφέρει:

«Ο Στάλιν με διέταξε να περάσω σε διπλανό δωμάτιο και να σκεφτώ την πρόταση της ΣΤΑΒΚΑ για είκοσι λεπτά. Αλλά για μένα δεν υπήρχε κάτι να σκεφτώ. Όταν επέστρεψα στη σύσκεψη επέμεινα στην αρχική μου θέση. Με έστειλαν ξανά στο διπλανό δωμάτιο για είκοσι λεπτά. Με επισκέφτηκαν ο υπουργός των εξωτερικών Μολότοφ και το δεξί χέρι του Στάλιν, ο Μαλένκοφ και μου δήλωσαν ότι δεν εγκρίνουν τη διαφωνία μου με την ιδέα ενεργείας που προτείνει η ΣΤΑΒΚΑ και μου ζήτησαν να την αποδεχτώ. Τους απάντησα ότι ήμουν απόλυτα βέβαιος για την ορθότητα του σχεδίου που πρότεινα και ότι εάν ήθελαν ο Σχηματισμός να εφαρμόσει το

¹⁸⁰ Στο ίδιο, σ. 514

¹⁸¹ Carell, Scorched Earth Hitler's War on Russia vol2, σ.369

*σχέδιο της ΣΤΑΒΚΑ δεν είχαν παρά να μου αφαιρέσουν τη διοίκησή του. Επέστρεψα στην αίθουσα της σύσκεψης και για μία ακόμα φορά απέτυχα να πείσω το Στάλιν και τους συμβούλους του με συνέπεια να με στείλουν στο διπλανό δωμάτιο για τρίτη φορά. Όταν επέστρεψα στη σύσκεψη και ανέφερα ότι συνεχίζω να επιμένω στην αρχική μου άποψη, αυτή έγινε αποδεκτή».*¹⁸²

Τέταρτο Κεφάλαιο

¹⁸² Carell, Scorched Earth Hitler's War on Russia, σ.370

Διδάγματα για το σήμερα

Από την επιχείρηση ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ, όπως και γενικότερα από τις επιχειρήσεις του Β' ΠΠ έχουν προκύψει πολλά συμπεράσματα σε στρατηγικό, επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο, τα οποία έχουν ενσωματωθεί στα στρατιωτικά δόγματα, και την επιχειρησιακή τέχνη.

Στο Β'ΠΠ έχουμε τη χρήση οπλικών συστημάτων και κλάδων (πολεμική αεροπορία) τα οποία χρησιμοποιούνται έως σήμερα με μόνη διαφορά τη τεχνολογική εξέλιξή τους. Αυτό που σήμερα έχει αλλάξει σε σχέση με τις επιχειρήσεις της περιόδου είναι ότι η τεχνολογία έχει επεκτείνει τις πολεμικές επιχειρήσεις σε δύο ακόμα διαστάσεις, αυτές της πληροφορικής και του διαστήματος. Επίσης σήμερα η ύπαρξη των πυρηνικών όπλων κάνει μάλλον απίθανη τη διεξαγωγή τέτοιας έκτασης πολέμου με συμβατικά όπλα.

Τα διδάγματα έχουν εφαρμογή σε μεγάλο ποσοστό έως και σήμερα, ειδικά σε χώρες όπως η Ελλάδα η οποία δεν παράγει στρατιωτική στρατηγική σκέψη τόσο λόγω κουλτούρας όσο και λόγω έλλειψης των απαραίτητων εμπειριών. Τα στρατιωτικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται για την οργάνωση και επιχειρησιακή σχεδίαση έχουν συνταχθεί με βάση τις εμπειρίες του Β' ΠΠ.

Λαμβάνοντας υπόψη την ανάλυση που έχει προηγηθεί, θα αναφερθούν παρακάτω επιγραμματικά τα στρατηγικά και επιχειρησιακά διδάγματα που μπορούν να έχουν εφαρμογή και σήμερα:

α. Για να πετύχει ένα κράτος τις επιδιώξεις του θα πρέπει να γνωρίζει τις δυνατότητες τις δικές του και των αντιπάλων του και να επιλέξει την κατάλληλη στρατηγική. Η Γερμανία στο Β'Π.Π δεν το έκανε αυτό. Ο Χίτλερ υπερεκτίμησε τις γερμανικές δυνατότητες και υποτίμησε τόσο τις δυνατότητες των σοβιετικών όσο και των Συμμάχων. Επιχείρησε κατά της ΕΣΣΔ ακολουθώντας τη στρατηγική της εκμηδένισης, αν και τα σοβιετικά κέντρα βάρους βρισκόταν σε μεγάλο βάθος και οι γερμανικές δυνατότητες δεν επέτρεπαν τη γρήγορη καταστροφή τους, με συνέπεια οι Σοβιετικοί, ακολουθώντας τη στρατηγική της εξουθένωσης να απορροφήσουν τη γερμανική ορμή και έχοντας και τη σημαντική, άμεση και έμμεση βοήθεια των Δυτικών Συμμάχων, να ανακάμψουν.

Επιπλέον η Γερμανία με την πολιτική που ακολούθησε στις κατακτημένες περιοχές της ΕΣΣΔ, δεν κατάφερε να παρουσιαστεί ως ελευθερωτής στους δυσανεκτούς από το σταλινικό καθεστώς κατοίκους και αντί να τους πάρει με το μέρος της

τους συσπείρωσε εναντίον της ενισχύοντας το σταλινικό καθεστώς δηλαδή τον αντίπαλό της.

Η Γερμανία δεν απέφυγε την εμπλοκή της σε δύο μέτωπα επιχειρήσεων. Θα μπορούσε να επιχειρήσει αρχικά κατά της ΕΣΣΔ παρουσιάζοντας τον πόλεμο όχι ως επεκτατικό αλλά ως παρεμποδιστικό για την απαγόρευση της επέκτασης του κομμουνισμού στην Ευρώπη και θα έπρεπε να απαγορεύσει στην Ιαπωνία να επιτεθεί στις ΗΠΑ για να αποφύγει την ενεργή εμπλοκή τους στο πόλεμο.

β. Η συγκέντρωση της εξουσίας σε ένα μόνο πρόσωπο δεν καταπατά μόνο τις δημοκρατικές ελευθερίες των πολιτών αλλά καταργεί τη λειτουργία των θεσμών που θα ελέγξουν την ορθότητα των αποφάσεων και θα αποτρέψουν εσφαλμένες επιλογές.

γ. Οι πολιτικοί ηγέτες πρέπει να προσδιορίζουν τους πολιτικούς αντικειμενικούς σκοπούς που θα πρέπει να επιτευχθούν με πολεμικά μέσα, να προσδιορίζουν την επιθυμητή τελική κατάσταση και να μην επεμβαίνουν στη σχεδίαση και τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων. Η καταστροφή της Κεντρικής Ο.Σ οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην απαγόρευση από το Χίτλερ να διεξάγει κινητή άμυνα και να συμπτυχθεί προκειμένου να αποφύγει την ενθυλάκωση των δυνάμεών της και τη καταστροφή της.

δ. Η αξία της παραπλάνησης του αντιπάλου είναι ανεκτίμητη και θα πρέπει να επιδιώκεται τουλάχιστον στο επίπεδο της στρατιωτικής στρατηγικής. Ακόμα και σήμερα που η τεχνολογία δίνει ασύλληπτες δυνατότητες συλλογής πληροφοριών, η παραπλάνηση του αντιπάλου και ο στρατηγικός του αιφνιδιασμός είναι εφικτός.

ε. Η ανάλυση των πληροφοριών και η εκτίμηση των εχθρικών δυνατοτήτων θα πρέπει να γίνεται χωρίς προκαταλήψεις και εμμονές σε συγκεκριμένα συμπεράσματα. Θα πρέπει να εξετάζονται όλα τα ενδεχόμενα και το αν η «μεγάλη εικόνα» ταιριάζει στην εκάστοτε εκτίμηση. Η κάθε μία ψηφίδα – πληροφορία που συλλέγεται μπορεί εύκολα ή δύσκολα να ταιριάζει στη θεωρία που έχει δημιουργηθεί, αλλά για να εξετάσουμε αν αυτή η θεωρία είναι σωστή θα πρέπει να ταιριάζει η «μεγάλη εικόνα» που δημιουργούν οι ψηφίδες.

στ. Οι ποταμοί δεν πρέπει να θεωρούνται ως αδιάβατα κωλύματα. Το απέδειξε ο Αλέξανδρος στο Γρανικό όπως και οι Σοβιετικοί στη Λευκορωσία. Ο αμυνόμενος πρέπει να εκμεταλλεύεται την ύπαρξη των ποταμών αλλά δεν μπορεί να επαφίεται στην ύπαρξή τους. Ο Ελληνικός Στρατός θα πρέπει να έχει την ετοιμότητα εξουδετέρωσης των εχθρικών προγεφυρωμάτων στο ποταμό Έβρο με ελιγμό μέσων (ισχυρές ταχυκίνητες εφεδρείες) και πυρών. Η στατική άμυνα δεν είχε τύχη στα πεδία μαχών του Β' Π.Π και πολύ περισσότερο δεν έχει καμία τύχη στα σύγχρονα πολυδιάστατα

Θέατρα επιχειρήσεων.

ζ. Η αεροπορική υπεροχή είναι αποφασιστικής σημασίας για την εξέλιξη των επιχειρήσεων τόσο σε τακτικό όσο και σε επιχειρησιακό αλλά και στρατηγικό επίπεδο καθώς μπορεί να καταστρέψει στρατηγικά κέντρα βάρους του εχθρού.

η. Για την επιτυχή διεξαγωγή των επιχειρήσεων, ειδικά αυτών μεγάλης κλίμακας, είναι απαραίτητη η προσεκτική προετοιμασία τους σε όλες τις λεπτομέρειες.

θ. Οι ανταρτικές επιχειρήσεις μπορούν να είναι καθοριστικές για την εξέλιξη των επιχειρήσεων καθώς μπορούν να προσβάλλουν ζωτικές εγκαταστάσεις και να αποστερήσουν κρίσιμες δυνατότητες αλλά και να επηρεάσουν το ηθικό του άμαχου πληθυσμού.

ι. Στις επιθετικές επιχειρήσεις είναι σημαντικότερη η δυνατότητα της άμεσης εκμετάλλευσης της επιτυχίας και η προικοδότηση της ενέργειας προκειμένου να επιτευχθεί η διάσπαση της αμυντικής τοποθεσίας, την οποία θα πρέπει να ακολουθήσει η εκμετάλλευση και η καταδίωξη προκειμένου να διασφαλιστεί – μεγιστοποιηθεί η επιτυχία. Για την επιτυχία της επιθέσεως απαιτείται η διατήρηση του ρυθμού και της ορμητικότητας. Για να συμβεί αυτό απαιτείται η ορθή αρχική συγκρότηση και προικοδότηση των δυνάμεων με τα αναγκαία μέσα για έχουν την αναγκαία υπεροχή. Μέχρι και σήμερα θεωρείται ως ικανοποιητική αναλογία δυνάμεων για επιτυχή επιθετική ενέργεια η αναλογία 3 προς 1 την οποία εφάρμοζε και ο σοβιετικός στρατός.

ια. Πρέπει να υπάρχουν τα απαραίτητα μέσα για αποτελεσματικό διοίκηση και έλεγχο σε όλα τα επίπεδα διοίκησης.

ιβ. Ενδείκνυται, για την επίτευξη ταχύτητας αλλά και αποτελεσματικότητας, η χρήση μεικτών μηχανοκίνητων Σχηματισμών με δυνάμεις τεθωρακισμένων και μηχανοκίνητου Πεζικού.

ιγ. Είναι αδύνατη η επιτυχία χωρίς τη δυνατότητα εξασφάλισης των απαραίτητων εφοδίων και υλικών για την υποστήριξη προσωπικού και οπλικών συστημάτων.

Επίλογος

Οι επιχειρήσεις στο Ανατολικό Μέτωπο ήταν ένας ιδιαίτερα σκληρός αγώνας που διεξήχθη σε μία τεράστια έκταση 600000 τετραγωνικών μιλίων, διήρκησε τέσσερα χρόνια και κατέληξε με τη θριαμβευτική ύψωση της σημαίας της ΕΣΣΔ στα ερείπια της Χιτλερικής Καγκελαρίας στο Βερολίνο στα τέλη του Απριλίου του 1945.

Οι απώλειες των αντιπάλων ήταν τεράστιες καθώς ο πόλεμος χαρακτηρίστηκε από πρωτόγνωρη αγριότητα, ήταν ένας πόλεμος μεταξύ δύο πολιτισμών ένας «μεγάλος πατριωτικός πόλεμος», όπως τον χαρακτήρισαν οι Ρώσοι.

Αν και οι απώλειες του Κόκκινου Στρατού δεν κατέστη δυνατό να υπολογιστούν με ακρίβεια, εκτιμώνται στα 14,7 εκατομμύρια νεκρούς δηλαδή μιάμιση φορά του συνόλου των Αμερικανών στρατιωτών που συμμετείχαν στο πόλεμο και 30 φορές περισσότερους από τους Αμερικανούς που έχασαν τη ζωή τους.

Θα πρέπει στις απώλειες να λάβουμε υπόψη μας και τους αμάχους που εκτιμώνται στα 20 εκατομμύρια.

Τα αίτια της ήττας των Γερμανών στο Ανατολικό Μέτωπο, συνοπτικά ήταν:¹⁸³

- α. Τα λάθη και οι αδυναμίες των γερμανικών υπηρεσιών πληροφοριών
- β. Το εσφαλμένο αμυντικό δόγμα που ακολουθήθηκε.
- γ. Η απώλεια της αεροπορικής υπεροχής.
- δ. Η βοήθεια των δυτικών συμμάχων προς τους σοβιετικούς σε μέσα, τρόφιμα και εφόδια.
- ε. Η δέσμευση των μηχανοκίνητων γερμανικών εφεδρειών στο Δυτικό Μέτωπο.
- στ. Η καθολική σοβιετική αριθμητική υπεροχή
- ζ. Το σοβιετικό επιθετικό δόγμα και τακτική.

Από το πόλεμο ο Κόκκινος Στρατός ανέκυψε ως μία φονική μηχανή η οποία όμως αποδείχθηκε θανατηφόρα όχι μόνο για τους εχθρούς αλλά και για τον ίδιο. Μετά το πόλεμο η ΕΣΣΔ εξελίχθηκε στη κυρίαρχη δύναμη στην Ευρασία και μία από τις δύο υπερδυνάμεις του πλανήτη.

Η προηγμένη μαχητική ικανότητα που σφυρηλάτησε στο πόλεμο ο Κόκκινος Στρατός και το διεθνές ανάστημα που απέκτησε η ΕΣΣΔ μετά το πόλεμο πιστώθηκε όχι μόνο στο Στάλιν αλλά σε όλη τη κυβέρνηση.

Η Γερμανική εισβολή έδωσε στο σοβιετικό καθεστώς μία άνευ προηγουμένου νομιμοποίηση ως τον οργανωτή της νίκης. Δίνοντας έμφαση στο πατριωτισμό και όχι στη καθαρότητα της μαρξιστικής θεωρίας οι κομμουνιστές ταύτισαν τους εαυτούς τους με την επιβίωση όλου του έθνους.

Με το πέρας του η Σοβιετική Ένωση και ο Κόκκινος Στρατός είχαν κατακτήσει το μεγαλύτερο μέρος της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης και τρία χρόνια μετά το «Σιδηρούν Παραπέτασμα» χώρισε την Ευρώπη σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα για περισσότερο από 40 χρόνια.¹⁸⁴

¹⁸³ Veal, *The Collapse of the German Army in the east in the Summer of 1944*, σσ. 16

¹⁸⁴ Glantz, *The Soviet – German War 1941-1945, Myths and Realities A Survey Essay*, σ.4

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Κολλιόπουλος Κ (2008) Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.

Ξενόγλωσση

Adair P (1994). Hitler's Greatest Defeat. London: Brockhampton Press.

Baker L. (2008). Explaining Defeat: A Reappraisal of "Operation Bagration," 1944, The Journal of Slavic Military Studies, 21:1, 129-145

Buchner A (1995). Ostfront The German Defensive Battles on the Russian Front. Atglen: Schiffer Publishing Ltd

Carrel P (1970). Scorched Earth Hitler's War on Russia vol2 (μτφ. Ewald Osers). London: George G. Harrap & Co Ltd.

Cumins K.(2011) Cataclysm The war on the Eastern Front 1941-45. West Midlands: Helion & Co Ltd.

Davies W.J.K (1977). German Army Handbook 1939-1945. New York: Arco Publishing Company Inc

Department of Military Art and Engineering (1952), The War in eastern Europe, West Point: United States Military Academy

Dick J.C (2016) From Defeat to Victory The Eastern Front, Summer 1944. Lawrence: University Press of Kansas.

Dunn S.W (2006) Stalin's Keys to Victory: The Rebirth of the Red Army. London: Praeger Security International

Dunn S.W (2009). Hitler's Nemesis, the Red Army, 1930-1945. Mechanicsburg: Stocpole Books

Erickson J. (1983). The Road to Berlin, Stalin's War with Germany Vol II, London: Weidenfeld & Nicolson,

Friezer K.H, Schmider K, Schönherr K, Schreiber G, Ungváry K, Wegner B. (2017). [μετάφραση Smerlin B και Wilson B], Germany and the Second World War Vol III The Eastern Front 1943-1944: The War in the East and on Neighbouring Fronts, Oxford: Clarendon Press.

Glantz M. D & Orenstein H.S (2001). Belorussia 1944 the Soviet General Staff Study. New York: Frank Cass Publishers.

Glantz M. D (2001). The Soviet – German War 1941-1945, Myths and Realities A Survey Essay. Clemson: Clemson University.

- Glantz M. D .& House J (1995). When Titans Clashed. How the Red Army Stopped Hitler. Lawrence: University Press of Kansas.
- Glantz M. D (1991). Soviet Military Operational Art In Pursuit of Deep Battle. Abingdon: Frank Cass & Co Ltd
- Glantz M.D (2014) Soviet Military Operations during the Soviet-German War 1941-45 as Indicators of the USSR's Post-war Territorial Ambitions and International Influence, Journal of Slavic Military Studies, 27:676–720,
- Harrison W.R (2016). Operation Bagration, 23 June-29 August 1944 The Rout of German Forces in Belorussia. West Midlands: Helion & Company
- Hubert Paul Van Tuyll, (1986) Lend-Lease And The Great Patriotic War, 1941-1945, PH.D Thesis, Texas A&M University
- Jukes G (2002). The Second World War The Eastern Front 1941-45. Oxford: Osprey Publishing.
- LtCol Connor M.W (1987). Analysis of Deep Attack Operations, Operation Bagration, Kansas: Combat Studies Institute.
- MacDonald C (1993) The Last Offensive. Washington D.C: Center of Military History U.S Army.
- Mitcham S.W (2001). The German Defeat in the East 1944-45. Mechanicsburg: Stackpole Books
- Morgan P.M (1977). Deterrence A Conceptual Analysis. Beverly Hills: SAGE Publications.
- Overy R(1997). Russia's War. London: Penguin Book.
- Veal S.A (1991). The Collapse of the German Army in the east in the Summer of 1944, Thesis, Portland State University,
- Zaloga S (1996). Bagration 1944, The Destruction of Army Group Centre. Oxford: Osprey Publishing.
- Ziemke E.F (2002). Stalingrant to Berlin: The German Defeat in the East. Washington D.C: Center of Military History United States Army

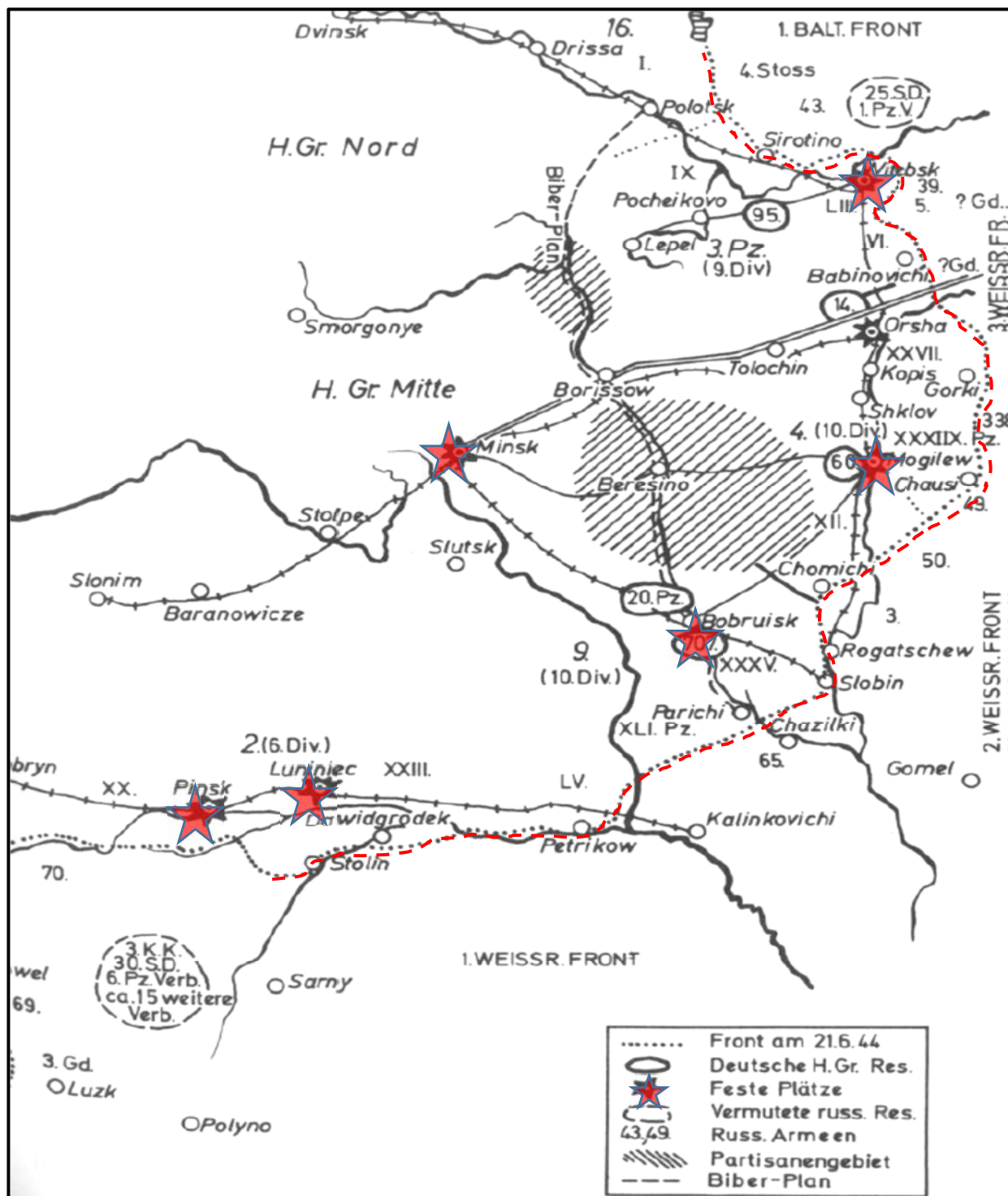
Διαδίκτυο

<https://www.westpoint.edu/history/SitePages/WWII%20European%20Theater.aspx>

<https://ww2db.com/doc.php?q=30>

Επιθετικές Επιχειρήσεις Κόκκινου Στρατού στη Λευκορωσία 1943-44

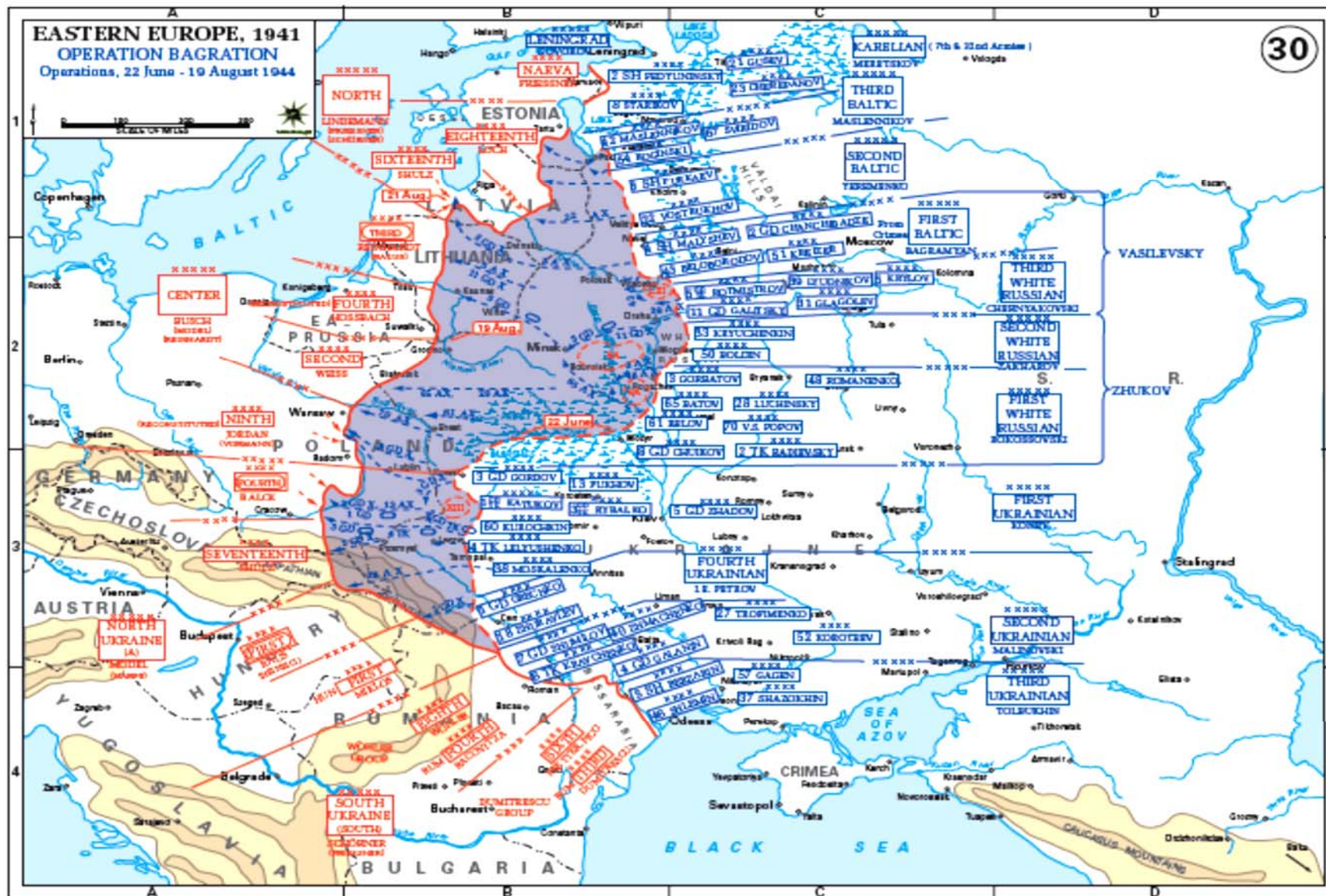

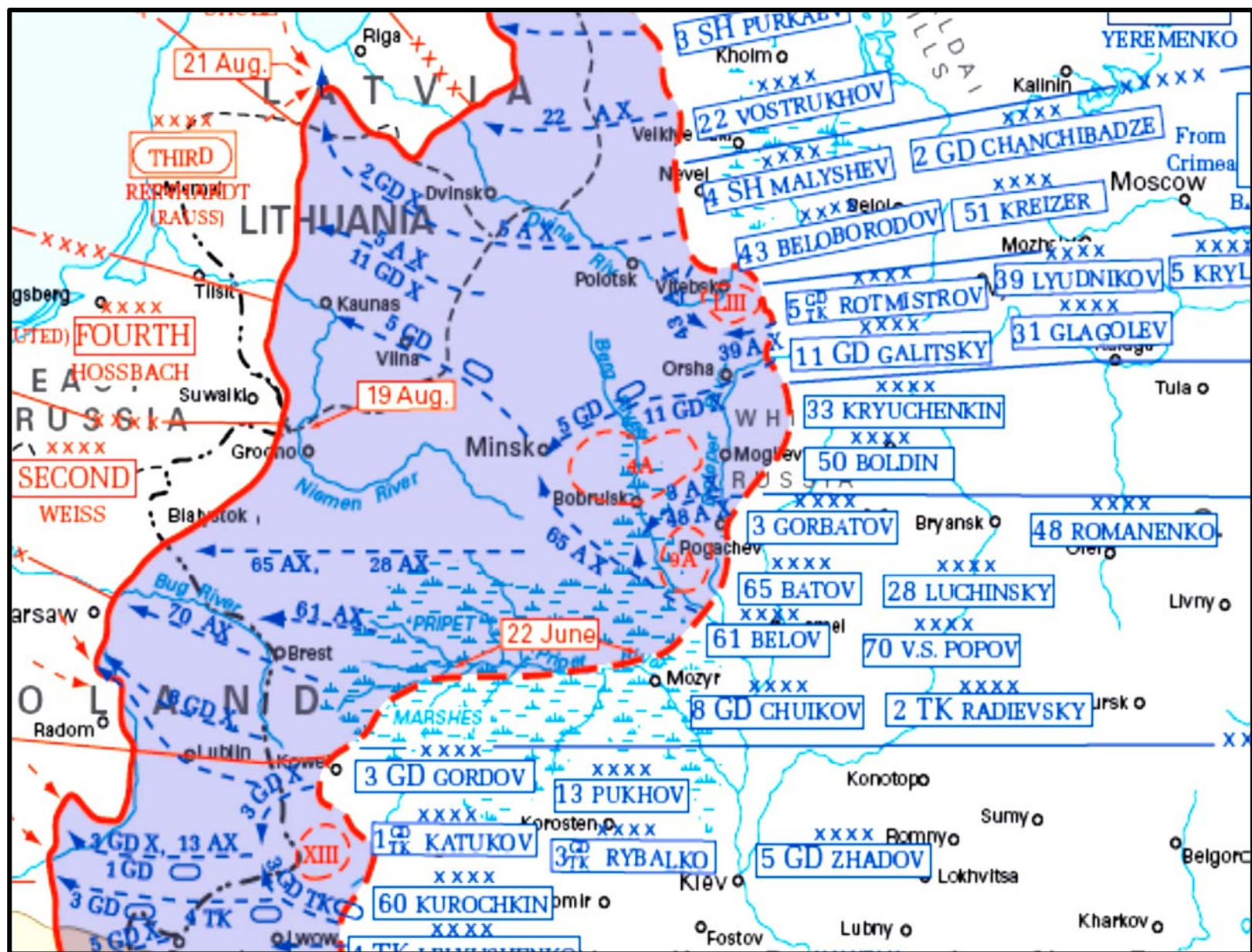
Σχεδιάγραμμα

Οχυρών Τοποθεσιών στον τομέα της Κεντρικής Ομάδας Στρατιών

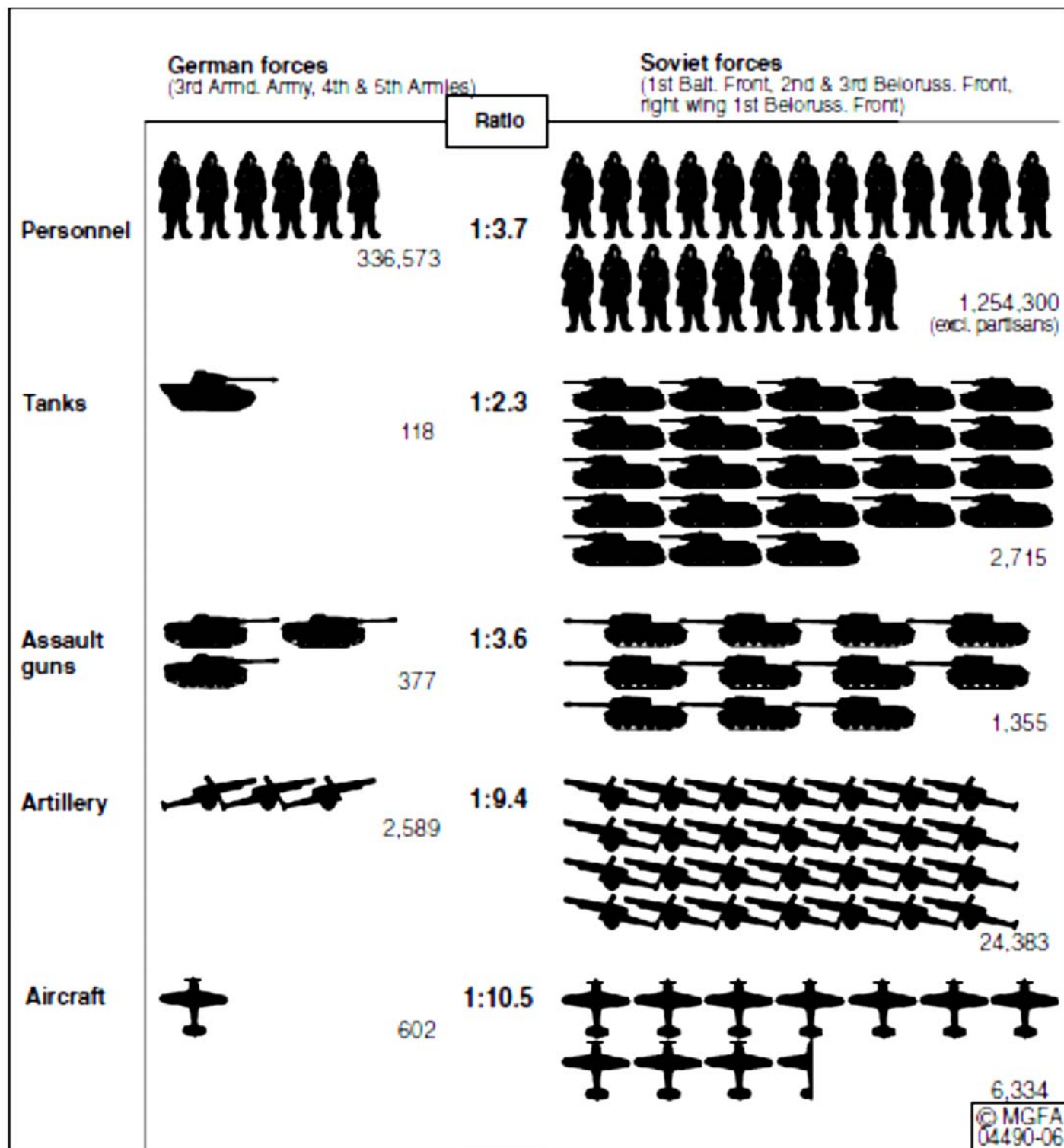
Αναδημοσίευση από το βιβλίο Der Zusammenbruch der Heeresgruppe Mitte im Osten 1944 του Rolf Hinze, (Stuttgart, Motorbuch Verlag, 1980), σ.31

¹⁸⁵ Πηγή: https://www.westpoint.edu/sites/default/files/inline-images/academics/academic_departments/history/WWII%20Europe/WWIIEurope30.pdf

Η αναλογία δυνάμεων Γερμανών και Σοβιετικών φαίνεται στο παρακάτω πίνακα:¹⁸⁶

¹⁸⁶ Frieser και άλλοι *Germany and the Second World War Vol III The Eastern Front 1943-1944: The War in the East and on Neighbouring Fronts*, σελ 531

Ως προς την αναλογία των δυνάμεων, υπάρχουν διαφορές μεταξύ γερμανικών και σοβιετικών πηγών, για ευνόητους λόγους, καθόσον οι νικητές θέλουν να περιορίσουν την υπεροχή τους σε προσωπικό και μέσα προκειμένου να δώσουν μεγαλύτερη αξία στην νίκη τους ενώ το αντίθετο θέλουν να κάνουν οι ηττημένοι προκειμένου να δικαιολογήσουν την ήττα τους. Έτσι:

α. Σύμφωνα με τις γερμανικές πηγές

Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΣΤΡΑΤΙΩΝ την 22 Ιουνίου 1944 διέθετε:¹⁸⁷

	«Μπαλκόνι» Λευκορωσίας (4 ^η -9 ^η ΣΤΡΑΤΙΑ και 3 ^η ΤΘ ΣΤΡΑΤΙΑ)	Δεξί άκρο (2 ^η ΣΤΡΑΤΙΑ) (α)	ΣΥΝΟΛΟ
Προσωπικό	336573	149920	486493
Πυροβόλα	2589	647	3236
Άρματα Μάχης	118	0	118
Αυτοκινούμενα αντιαρματικά πυροβόλα	377	75	452
Αεροσκάφη	0	0	602

(α) Αναφέρεται ξεχωριστά διότι δεν συμμετείχε στη πρώτη φάση των επιχειρήσεων

Ο Κόκκινος Στρατός διέθετε:

	1 ^η Φάση 1 ^η ΒΑΛΤΙΚΗ Ο.Σ 2-3 ^η ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΚΗ Ο.Σ Δεξί άκρο της 1 ^{ης} ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΚΗΣ Ο.Σ	2 ^η Φάση (από 15 Ιουλ 44) Αριστερό άκρο της 1 ^{ης} ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΚΗΣ Ο.Σ	ΣΥΝΟΛΟ (22 Ιουνίου – 29 Αυγούστου)
Προσωπικό	1254300	416000	2,5 εκ
Πυροβόλα	24383	8335	45000
Άρματα Μάχης	2715	1126	>6000

¹⁸⁷ Germany and the Second World War Vol III The Eastern Front 1943-1944: The War in the East and on Neighbouring Fronts. Clarendon Press, Oxford, 2017, Karl Heinz Frieser, Klaus Schmider, Klaus Schönherr, Gerhard Schreiber, Krisztián Ungváry, Bernd Wegner. Translated by Barry Smerlin and Barbara Wilson σ. 528

Αυτοκινούμενα αντιαρματικά πυροβόλα	1355	622	
Αεροσκάφη Πρώτης Γραμμής	5327	1465	>7000
Αεροσκάφη Μακρού βεληνεκούς	1007		>1000

β. Σύμφωνα με τις σοβιετικές πηγές οι δυνάμεις των αντιπάλων ήταν:¹⁸⁸

	Γερμανοί	Σοβιετικοί (α)	Αναλογία
Μεραρχίες	43-44	124	1:3
Προσωπικό	426168	1211352	1:2,8
Πυροβόλα	9635	28593	1:2,9
Άρματα μάχης και Αυτοκινούμενα α- ντιαρματικά πυρο- βόλα	932	4070	1:4,3

(α) Δεν υπολογίζονται οι δυνάμεις β' γραμμής των Ο.Σ και των Στρατιών όπως επίσης και οι δυνάμεις του αριστερού πλευρού της 1^{ης} ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΚΗΣ Ο.Σ (Στις εχθρικές δυνάμεις όμως υπολογίζει και τη 2^η ΣΤΡΑΤΙΑ η οποία δεν ενεπλάκη στη πρώτη φάση των επιχειρήσεων).

¹⁸⁸ Πηγή: Operation Bagration, 23 June – 29 August 1944, Richard W. Harrison σελ 46,47

ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ

ΤΗΝ 23 ΙΟΥΝΙΟΥ 1944¹⁸⁹

ΓΕΡΜΑΝΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

ARMY GROUP CENTRE

Generalfeldmarschall E. Busch

Generalfeldmarschall W. Model (from 28 June 1944)

Chief of Staff Generalleutnant

H. Krebs

Army Group Reserve

14th Panzer Grenadier Division

Generalleutnant H. Flörke

707th Security Division

Generalmajor G. Gühr – captured

Panzer Grenadier Division

Generalmajor F.-C.von Steinkeller – captured

‘Feldherrnhalle’

20th Panzer Division

Generalleutnant M. von Kessel

THIRD PANZER ARMY

Generaloberst G. H. Reinhardt

Chief of Staff Generalmajor O. Heidkämper

95th Infantry Division

Generalmajor H. Michaelis – captured

VI Corps

General der Artillerie G. Pfeiffer – killed

197th Infantry Division

Generalmajor H. Hahne – missing

256th Infantry Division

Generalleutnant A. Wüstenhagen – killed

299th Infantry Division

Generalleutnant L. R. Graf von Oriola

IX Corps

General der Artillerie R. Wuthmann – captured

252nd Infantry Division

Generalleutnant W. Melzer

Korps Abteilung D [Corps Det]

Generalmajor B. Pamberg

LIII Corps

General der Infanterie A. Gollwitzer – captured

206th Infantry Division

Generalleutnant A. Hitter - captured

246th Infantry Division

Generalmajor C. A. Müller-Biilow - captured

¹⁸⁹ Adair P (1994). *Hitler's Greatest Defeat*. London. Brockhampton Press. σσ. 173-177

4th Luftwaffe Field Division

Generalleutnant Pistorius - killed

6th Luftwaffe Field Division

Generalleutnant R. Peschl – killed

FOURTH ARMY

General der Infanterie K. von Tippelskirch

Chief of Staff Oberst E. Dethleffsen

XII Corps

Generalleutnant Müller (Vincenz) – captured

18th Panzer Grenadier Division

Generalleutnant K. Zutavern – killed 57th

Infantry Division

Generalleutnant A. Trowitz – captured

267th Infantry Division

Generalleutnant O. Drescher – killed

XXVII Corps

General der Infanterie Völckers – captured

25th Panzer Grenadier Division

Generalmajor P. Schürmann

78th Sturm Division

Generalleutnant H. Traut – captured

260th Infantry Division

Generalmajor G. L. Klammt – captured

XXXIX Panzer Corps

General der Artillerie R. Martinek – killed

12th Infantry Division

Generalleutnant R. Bamler – captured

31st Infantry Division

Generalleutnant H. Ochsner – captured

110th Infantry Division

Generalleutnant E. von Kurowski – captured

337th Infantry Division

Generalleutnant O. Schünemann – killed

NINTH ARMY

General der Infanterie H. Jordan

General der Panzertruppen von Vormann (27 June 1944)

Chief of Staff Oberst Gundelach

XXXV Corps

Generalleutnant K. J. Freiherr von Lützow – captured

6th Infantry Division

Generalleutnant W. Heyne – captured

45th Infantry Division

Generalmajor J. Engel — captured

134th Infantry Division

Generalleutnant E. Philips – killed

296th Infantry Division

Generalleutnant A. Kullmer — captured

383rd Infantry Division

Generalleutnant E. Hoffmeister – captured

XXXXI Panzer Corps

General der Artillerie H. Weidling

Chief of Staff Oberst Berger

35th Infantry Division

Generalleutnant Richert – captured

36th Infantry Division

Generalmajor A. Conrady — captured

129th Infantry Division

Generalmajor R. H. von Larisch

LV Corps

General der Infanterie F. Herrlein

Chief of Staff Oberst Hölz

102nd Infantry Division

Generalleutnant W. von Bercken – captured

292nd Infantry Division

Generalleutnant R. John

SECOND ARMY

Generaloberst W. Weiss

Chief of Staff Generalmajor H. von Tresckow

VIII Corps

General der Infanterie G. Hoehne

XX Corps

General der Artillerie R. Freiherr von Roman

XXIII Corps

General der Pioniere O. Tiemann

Security and Training Divisions – Rear Areas

201st Security Division

Generalleutnant A. Jacobi

221st Security Division

Generalleutnant H. Lendle

286th Security Division

Generalleutnant H. Oschmann

391st Security Division

Generalleutnant A. Baron Digeon von Montenon

390th Field Training Division

Generalleutnant H. Bergen

Belorussian Military District

General der Kavallerie E. von Rothkirch and Trach

Commandants of Feste Plätze

Bobruisk

Generalmajor A. Hamann – captured

Mogilev

Generalmajor G. von Erdmannsdorf (Bammler)

Orscha and Vitebsk were commanded by Generals Traut and Gollwitzer

ΣΟΒΙΕΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

NORTH

Stavka representative Marshal A. M. Vasilevsky

FIRST BALTIC FRONT

Army General I. Kh. Bagramayan

Chief of Staff Colonel-General V. V. Kurasov (as of 28 June 1944)

4 th Shock Army	Lieutenant-General P. F. Malyshev
6 th Guards Army	Colonel-General I. M. Chistyakov (as of 28 June 1944)
43 rd Army	Lieutenant-General A. P. Beloborodov
1 st Tank Corps	Lieutenant-General V. V. Butkov
3 rd Air Army	Colonel-General N. P. Panivin (as of 19 August 1944)

THIRD BELORUSSIAN FRONT

Army General I. D. Chernyakhovsky (as of 26 June 1944)

Chief of Staff Colonel-General A. P. Pokrovsky (as of 23 August 1944)

39 th Army	Lieutenant-General I. I. Lyudnikov
5 th Army	Colonel-General N. I. Krilov (as of 15 July 1944)
11 th Guards Army	Colonel-General K. N. Galitsky (as of 28 June 1944)
2 nd Guards Tank Corps	Major-General A. S. Burdeyny
31 st Army	Colonel-General V. V. Glagolev (as of 15 July 1944)
Cavalry/Mechanized Group	Lieutenant-General N. S. Oslikovsky
3 rd Guards Cavalry Corps	Lieutenant-General N. S. Oslikovsky
3 rd Guards Mechanized Corps	Lieutenant-General Obukhov
5 th Guards Tank Army	Marshal P. A. Rotmistrov (from 8 August 1944 Lieutenant-General M. D. Solomatin and from 18 August 1944 Lieutenant-General V. T. Vol'sky)
3 rd Guards Tank Corps	General I. A. Vovchenko
29 th Tank Corps	General E. I. Fominykh
1 st Air Army	Colonel-General G. G. Khryukin

SOUTH

Stavka Representative Marshal G. K. Zhukov

SECOND BELORUSSIAN FRONT

Army General G. F. Zakharov (as of 28 July 1944)

Chief of Staff Lieutenant-General A. N. Bogolyubov

33 rd Army	Lieutenant-General Kryuchenkin (from 9 July 1944 Lieutenant-general S. I. Morozov)
49 th Army	Lieutenant-General I. T. Grishin
50 th Army	Lieutenant-General I. V. Boldin
4 th Air Army	Colonel-General K. A. Vershinin

FIRST BELORUSSIAN FRONT

Marshal K. K. Rokossovsky (as of 29 June 1944)

Chief of Staff Colonel-General M. S. Malinin

3rd Army	Colonel-General A. V. Gorbatov (as from 29 June 1944)
9th Tank Corps	Major-General B. S. Bakharov
48th Army	Lieutenant-General P. L. Romanenko
65th Army	Colonel-General P. I. Batov
1st Guards Tank Corps	Major-General M. F. Panov
28th Army	Lieutenant-General A. A. Luchinsky
61st Army	Colonel-General P. A. Belov (as of 26 June 1944)
70th Army	Colonel-General V. S. Popov
Cavalry/Mechanized Group	Lieutenant-General I. A. Pliyev
4th Guards Cavalry Corps	Lieutenant-General A. I. Pliyev
1st Mechanized Corps	Lieutenant-General S. M. Krivoshein
16th Air Army	Colonel-General S. I. Rudenko
Dnieper Flotilla	Captain 1st Rank V. V. Grigoriyev

Συνοπτικό χρονολόγιο επιχείρησης ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ¹⁹⁰

Ημερομηνία	Γεγονός
31 Μαΐου 1944	Ο Στάλιν ενέκρινε το σχέδιο της επιχείρησης ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ, που αποσκοπούσε στη καταστροφή της γερμανικής ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΣΤΡΑΤΙΩΝ
22 Ιουνίου 1944	Οι σοβιετικές δυνάμεις ξεκίνησαν την επιχείρηση ΜΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ, μία μεγάλης κλίμακας επιθετική ενέργεια κατά των γερμανικών δυνάμεων στη Λευκορωσία. Το σχέδιο αποσκοπούσε στην ανακατάληψη της Λευκορωσίας και την προέλαση προς τη Πολωνία, την Ανατολική Πρωσία και τη Βαλτική ακτή. Έτσι θα παγίδευαν τις γερμανικές και φινλανδικές δυνάμεις στο Βορρά και θα απομόνωναν τις γερμανικές, ρουμανικές και βουλγαρικές δυνάμεις στο Νότο.
24 Ιουνίου 1944	Ο Χίτλερ διατάζει την διαφυγή από το Βιτέμπσκ, όπου είχαν περικυκλωθεί, όλων των μεραρχιών του 53 ^{ου} ΣΩΜΑΤΟΣ ΣΤΡΑΤΟΥ, εκτός από μία που θα παρέμενε εκεί πολεμώντας μέχρι εσχάτων.
26 Ιουνίου 1944	Ο Κόκκινος Στρατός καταλαμβάνει το Βιτέμπσκ.
27 Ιουνίου 1944	Οι σοβιετικές δυνάμεις καταλαμβάνουν την Όρσα, στο ποταμό Δνείπερο, ενώ στο Βιτέμπσκ το γερμανικό 53 ^ο ΣΩΜΑ ΣΤΡΑΤΟΥ τελικά καταστρέφεται αφού δεν κατόρθωσε να διασπάσει τον αποκλεισμό
28 Ιουνίου 1944	Η γερμανική 9 ^η ΣΤΡΑΤΙΑ περικυκλώνεται μετά τη κατάληψη από τους σοβιετικούς του Μόγκιλεφ και τη διάσχιση του ποταμού Μπερεζίνα.
29 Ιουνίου 1944	Τα εναπομείναντα στρατεύματα της ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΣΤΡΑΤΙΩΝ δύναμης 70000 αντρών περικυκλώνονται στη περιοχή του Μπομπρούισκ, και παραδίδονται.
1 Ιουλίου 1944	Η 5 ^η ΣΤΡΑΤΙΑ ΦΡΟΥΡΩΝ της 3 ^{ης} ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΣΤΡΑΤΙΩΝ καταλαμβάνει το Μπορίσοφ.
3 Ιουλίου 1944	Οι σοβιετικές δυνάμεις ανακαταλαμβάνουν το Μινσκ, παγιδεύοντας περισσότερους από 100000 Γερμανούς στρατιώτες.

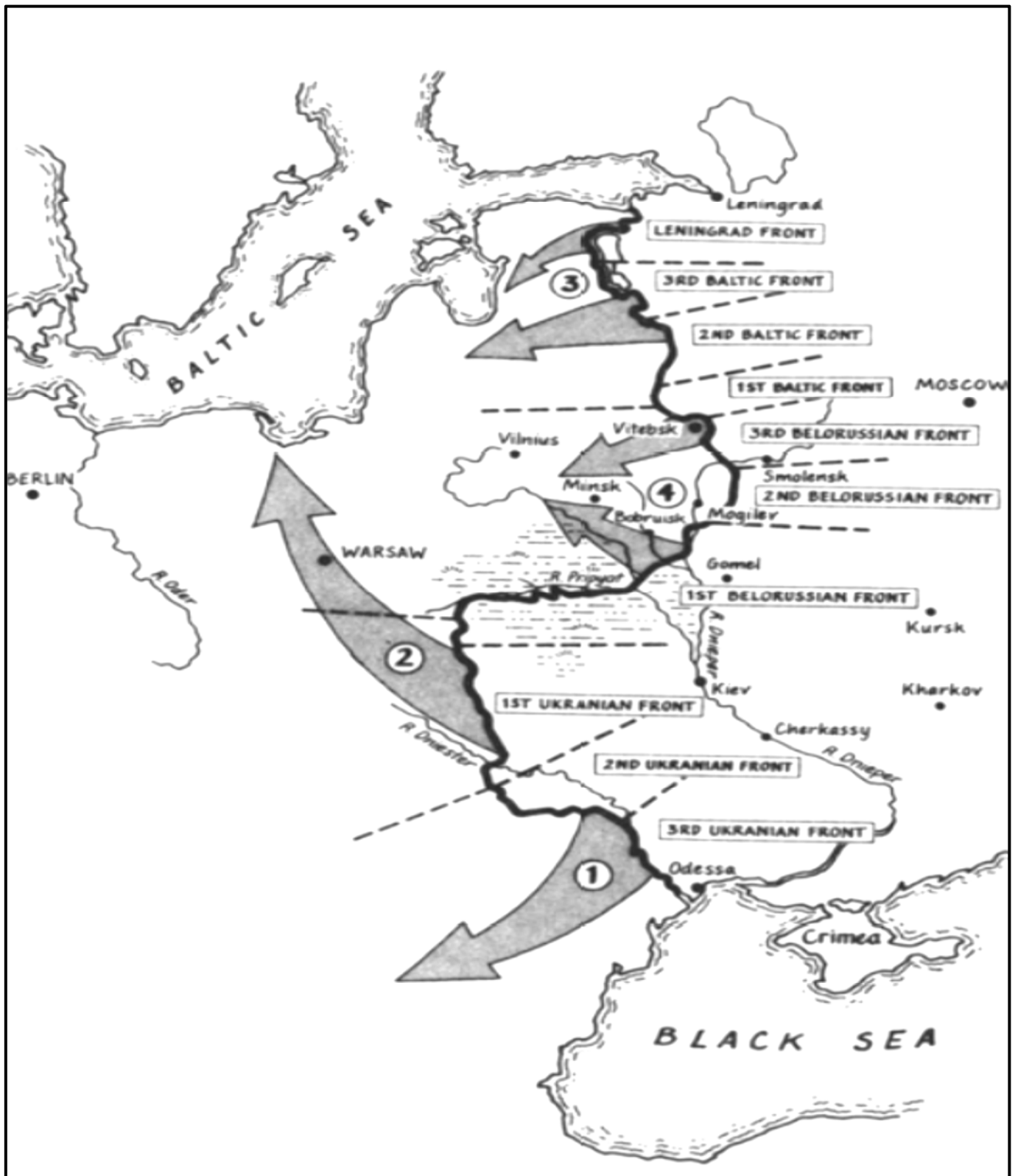
¹⁹⁰ Τα στοιχεία του πίνακα προέρχονται από : Zaloga, Bagration 1944, The Destruction of Army Group Centre, σσ.87-88

Ημερομηνία	Γεγονός
4 Ιουλίου 1944	Η 1 ^η ΒΑΛΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΣΤΡΑΤΙΩΝ κατέλαβε το Πολότσκ, στη κίνηση της προς τη Ρήγα της Λετονίας για την αποκοπή της υποχωρούσας από την Εσθονία γερμανικής ΒΟΡΕΙΑΣ ΟΜΑΔΑΣ ΣΤΡΑΤΙΩΝ. Τα σοβιετικά στρατεύματα βρισκόταν τώρα στα Γερμανο-σοβιετικά σύνορα του 1939.
8 Ιουλίου 1944	Μετά τη κατάληψη του Μπαρνοβίτσι από το Κόκκινο Στρατό, παραδόθηκαν οι τελευταίοι 57000 στρατιώτες του γερμανικού XII ΣΩΜΑΤΟΣ ΣΤΡΑΤΟΥ. Η γερμανική ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΣΤΡΑΤΙΩΝ είχε χάσει σχεδόν 30 Μεραρχίες σε διάστημα ενός μήνα.
9 Ιουλίου 1944	Αποσκοπώντας στην αποκοπή της γερμανικής ΒΟΡΕΙΑΣ ΟΜΑΔΑΣ ΣΤΡΑΤΙΩΝ, η 2 ^η ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΣΤΡΑΤΙΩΝ επιτέθηκε από το Βιτέμπσκ, η 3 ^η ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΣΤΡΑΤΙΩΝ επιτέθηκε από το Πβόσκ και η ΟΜΑΔΑ ΣΤΡΑΤΙΩΝ «ΛΕΝΙΝΓΚΡΑΝΤ» επιτέθηκε προς τη Νάρβα της Εσθονίας.
11 Ιουλίου 1944	Οι τελευταίοι 35000 άντρες της 4 ^{ης} ΣΤΡΑΤΙΑΣ παραδόθηκαν στα σοβιετικά στρατεύματα στο Μινσκ.
13 Ιουλίου 1944	Ο Κόκκινος Στρατός καταλαμβάνει τη Βίλνα, στη Λιθουανία.
14 Ιουλίου 1944	Οι σοβιετικές δυνάμεις καταλαμβάνουν το Πινσκ
18 Ιουλίου 1944	Η 1 ^η ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΣΤΡΑΤΙΩΝ εκτόξευσε μία ισχυρή επίθεση πέρα από το ποταμό Μπακ με αντικειμενικό σκοπό το Λουμπλίν της Πολωνίας, ενώ η 3 ^η ΒΑΛΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΣΤΡΑΤΙΩΝ επιτέθηκε προς το Πσκόφ (Ρωσία) και η 1 ^η ΟΥΚΡΑΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΣΤΡΑΤΙΩΝ προελαύνει προς το Λβέφ στην Ουκρανία.
21 Ιουλίου 1944	Η 3η ΒΑΛΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΣΤΡΑΤΙΩΝ καταλαμβάνει τις πόλεις Οστρόφ, Πσκόφ και Ομπλάστ.
22 Ιουλίου 1944	Στην Ουκρανία εξουδετερώνεται ο θύλακας του Μπρόντνυ και συλλαμβάνονται 17000 Γερμανοί αιχμάλωτοι. Βόρεια τα σοβιετικά στρατεύματα καταλαμβάνουν την πόλη Πανεβέζιτς, στη Λιθουανία

Ημερομηνία	Γεγονός
23 Ιουλίου 1944	Καταλαμβάνεται η πόλη Πσκόφ,στη Λευκορωσία.
24 Ιουλίου 1944	Καθώς τα σοβιετικά στρατεύματα διασχίζουν το ποταμό Σαν βόρεια της πόλης Λουμπλίν,στη Πολωνία τα γερμανικά στρατεύματα εκκενώνουν τη πόλη.
25 Ιουλίου 1944	Τα σοβιετικά στρατεύματα φτάνουν στο ποταμό Βιστούλα στη Πολωνία. Βόρεια οι Γερμανοί εκκενώνουν τη Νάρβα, στην Εσθονία λαμβάνοντα αμυντικές θέσεις δυτικότερα.
26 Ιουλίου 1944	Οι σοβιετικοί καταλαμβάνουν τη Νάρβα καθώς διασχίζουν τα εσθονικά σύνορα.
27 Ιουλίου 1944	Οι πόλεις Μπιάλιστοκ στη Πολωνία, Ντούναμπουργκ στη Λετονία και Λβίφ στην Ουκρανία καταλαμβάνονται από τους σοβιετικούς. Εντωμεταξύ δημιουργείται προγεφύρωμα στο ποταμό Βιστούλα κοντά στη πόλη Μαγκνούζεφ.
28 Ιουλίου 1944	Καταλαμβάνεται η περιοχή Μπρεστ – Λιτόβσκ, στη Πολωνία (σήμερα ανήκει στη Λευκορωσία) έπειτα από σκληρό αγώνα.
29 Ιουλίου 1944	Αποκόπτεται η γερμανική ΒΟΡΕΙΑ ΟΜΑΔΑ ΣΤΡΑΤΙΩΝ καθώς ο Κόκκινος στρατός φτάνει στη Βαλτική δυτικά της Ρήγα (Λετονία).
30 Ιουλίου 1944	Η 1η ΒΑΛΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΣΤΡΑΤΙΩΝ φτάνει στη πόλη Τάκαμς στη Λετονία.
1 Αυγούστου 1944	Οι σοβιετικές δυνάμεις καταλαμβάνουν τη Λιθουανία αποκόπτοντας τις οδούς μεταξύ Γερμανίας και Βαλτικών κρατών.
2 Αυγούστου 1944	Η 1 ^η ΠΟΛΩΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΙΑ που επιχειρεί υπό το Κόκκινο Στρατό δημιουργεί προγεφύρωμα στο ποταμό Βιστούλα νότια της Βαρσοβίας.
3 Αυγούστου 1944	Οι πρώτες επιθέσεις του Κόκκινου Στρατού στη Βαρσοβία αποκρούονται από τους Γερμανούς.
4 Αυγούστου 1944	Οι σοβιετικές δυνάμεις δημιουργούν άλλο ένα προγεφύρωμα στο ποταμό Βιστούλα κοντά στη πόλη Μπαρανόφ.
6 Αυγούστου 1944	Καταλαμβάνεται από το Κόκκινο Στρατό η πόλη Ντροχόμπιεζ, στη Πολωνία που διαθέτει διωλιστήρια.
14 Αυγούστου 1944	Οι σοβιετικές δυνάμεις εκτοξεύουν επιθέσεις από τα προγεφυρώματα που έχουν δημιουργήσει στο ποταμό Βιστούλα.

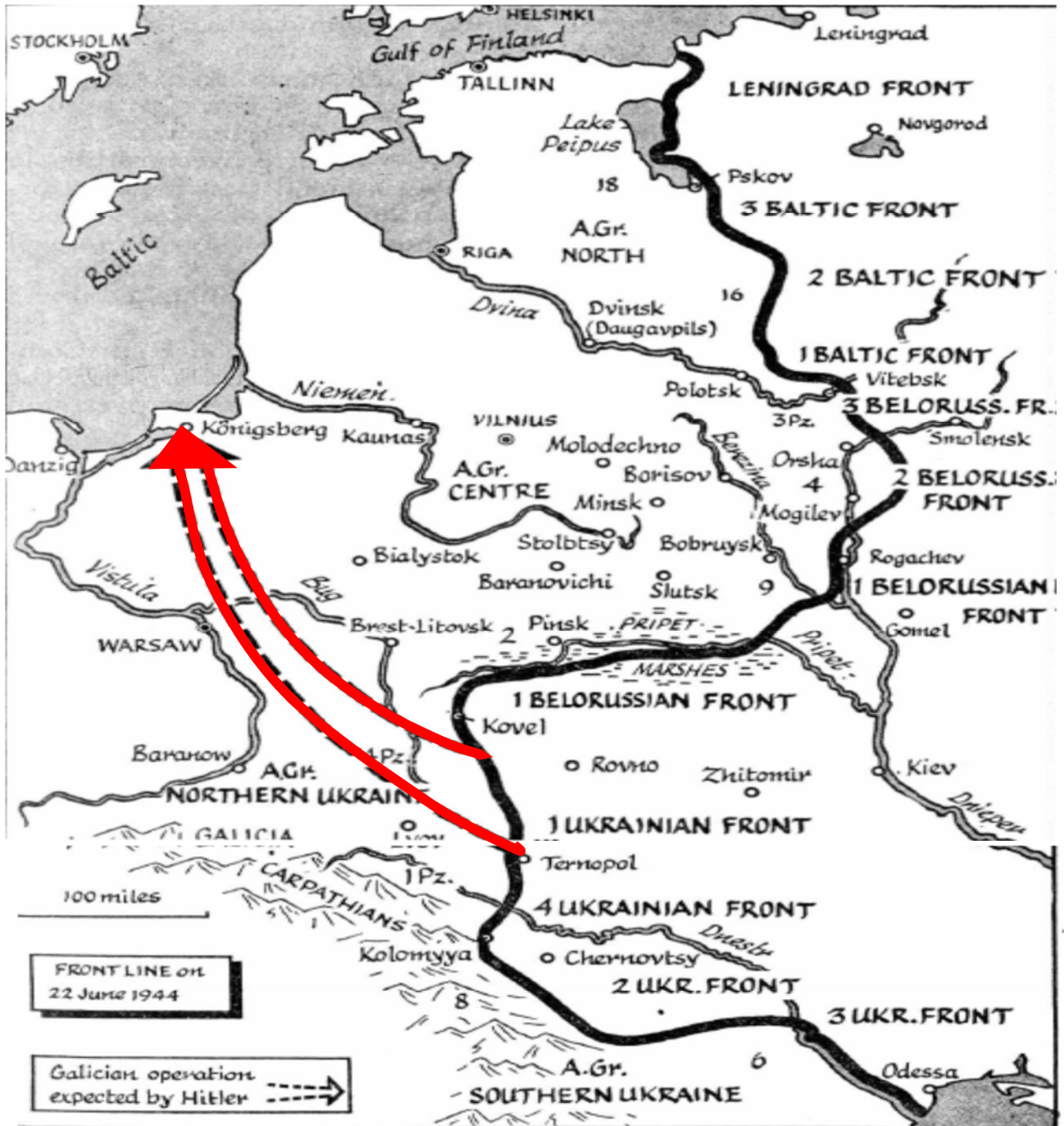
Ημερομηνία	Γεγονός
17 Αυγούστου 1944	Τα σοβιετικά στρατεύματα φτάνουν στα σύνορα της Ανατολικής Πρωσίας
18 Αυγούστου 1944	Καταλαμβάνεται η πόλη Σαντομίερζ, στη Πολωνία.
21 Αυγούστου 1944	Με τη βοήθεια του πολεμικού ναυτικού οι Γερμανοί ανοίγουν ένα παράκτιο διάδρομο για την ΒΟΡΕΙΑ ΟΜΑΔΑ ΣΤΡΑΤΙΩΝ αλλά ο Χίτλερ δεν εγκρίνει την σύμπτυξή της.
25 Αυγούστου 1944	Καταλαμβάνεται η πόλη Ταρτού, στην Εσθονία.
14 Σεπτεμβρίου 1944	Οι 1 ^η -2 ^η -3 ^η ΒΑΛΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΣΤΡΑΤΙΩΝ επιτίθενται μαζικά κατά της γερμανικής ΒΟΡΕΙΑΣ ΟΜΑΔΑΣ ΣΤΡΑΤΙΩΝ αναγκάζοντάς την να υποχωρήσει προς τη Ρήγα.
24 Σεπτεμβρίου 1944	Η Στάβκα διατάζει την 1 ^η ΒΑΛΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΣΤΡΑΤΙΩΝ να ανακόψει τη προέλασή της προς τη Ρήγα και να κινηθεί προς τη πόλη Μέμελ (σημερινή Κλαϊπέντα, στη Λιθουανία)
5 Οκτωβρίου 1944	Η 1 ^η ΒΑΛΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΣΤΡΑΤΙΩΝ συνεχίζει την επίθεση προς τη πόλη Μέμελ με σκοπό να αποκόψει τη γερμανική ΒΟΡΕΙΑ ΟΜΑΔΑ ΣΤΡΑΤΙΩΝ.
10 Οκτωβρίου 1944	Οι σοβιετικές δυνάμεις φτάνουν στη Βαλτική ακτή στη πόλη Μέμελ αποκόπτοντας οριστικά τις 26 Μεραρχίες της ΒΟΡΕΙΑΣ ΟΜΑΔΑΣ ΣΤΡΑΤΙΩΝ

Πιθανοί Τρόποι Ενεργείας Κόκκινου Στρατού το Καλοκαίρι 1944

Πηγή: Paul Adair, Hitler's Greatest Defeat. (London, Brockhampton Press, 1994), σ.50

Κύρια προσπάθεια του Κόκκινου Στρατού όπως την εκτιμούσε η Βέρμαχτ¹⁹¹.

¹⁹¹ Paul Carell, *Scorched Earth Hitler's War on Russia vol2* [μτφ. Ewald Osers], (London, George G. Harrap & Co. Ltd, 1970) σελ 365

TABLE 14
WAR DEPARTMENT LEND-LEASE SHIPMENTS a/
TO THE UNION OF SOVIET SOCIALIST REPUBLICS
MAJOR CATEGORIES
BY SIX MONTH PERIODS

(IN THOUSANDS OF DOLLARS)

Purpose Classification	Total	1941		1942	
		1st Half	2nd Half	1st Half	2nd Half
TOTAL	\$5,504,848	0	\$83	\$400,682	\$589,903
AIRCRAFT AND AERON MAT. .	1,499,615	0	0	159,065	159,904
GROUND MATERIEL	<u>4,005,233</u>	<u>0</u>	<u>83</u>	<u>241,617</u>	<u>429,999</u>
Ammunition	454,745	0	0	19,590	128,522
Weapons (excl. Combat Vehicles)	252,791	0	0	14,033	25,362
Combat Vehicles	618,120	0	0	97,860	112,445
Non-Combat Vehicles	1,141,995	0	0	69,175	69,961
Quartermaster Equip, Sup, and Mat	388,242	0	0	625	18,146
Medical Equip, Sup, and Mat . .	34,017	0	0	0	177
Signal Equip, Sup, and Mat . .	216,045	0	66	14,530	4,807
Chemical Warfare Equip, Sup, and Mat	6,499	0	0	0	37
Engineer Equip, Sup, and Mat. .	94,683	0	0	528	900
Railway Equip, Sup, and Mat . .	240,510	0	0	0	0
Machinery & Equip for Production	419,395	0	0	8,985	34,346
Other	138,191	0	17	16,291	35,296

(CONTINUED)

Purpose Classification	1943		1944		1945	
	1st Half	2nd Half	1st Half	2nd Half	1st Half	2nd Half
TOTAL	\$470,402	\$1,101,723	\$983,559	\$950,384	\$812,860	\$195,252
AIRCRAFT AND AERON MAT	112,252	360,700	258,884	205,337	193,788	49,685
GROUND MATERIEL. . . .	<u>358,150</u>	<u>741,023</u>	<u>724,675</u>	<u>745,047</u>	<u>619,072</u>	<u>145,567</u>
Ammunition	70,491	129,239	50,395	37,269	18,665	574
Weapons (excl. Combat Vehs.)	11,529	127,216	56,576	12,687	5,069	319
Combat Vehicles	12,815	110,920	103,738	126,932	53,410	0
Non-Combat Vehicles	115,796	180,175	208,924	207,112	256,312	34,540
Quartermaster Equip, Sup&Mat	60,004	59,562	86,789	91,506	53,637	17,973
Medical Equip, Sup and Mat.	2,385	6,765	10,355	5,585	8,412	338
Signal Equip, Sup, and Mat.	18,962	26,055	50,590	49,880	42,878	8,277
Chemical Warfare Equip, Sup & Mat	401	985	3,100	1,900	76	0
Engineer Equip, Sup and Mat	435	3,874	9,537	29,934	44,522	4,953
Railway Equip, Sup and Mat.	0	1,793	47,576	114,984	56,201	19,956
Mach'y & Equip for Product'n	55,788	90,382	95,157	59,074	66,693	8,970
Other	9,544	4,057	1,938	8,184	13,197	49,667

Βοήθεια που δόθηκε από τις ΗΠΑ στην ΕΣΣΔ κατά τη διάρκεια του Β'Π.Π (αξία σε \$)

Αναδημοσίευση από το βιβλίο International Aid Statistics, World War II, που εκδόθηκε το Headquarters, Army service Forces, War Department, σ. 40

TABLE 16
QUANTITIES OF SELECTED ITEMS INCLUDED IN WAR DEPARTMENT
DIRECT AND COMMANDING GENERAL LEND-LEASE SHIPMENTS a/
CUMULATIVE THROUGH 31 DECEMBER 1945

Item Group and Procuring Agency	Unit	Country					
		Total	British Empire <u>b/</u>	U.S.S.R.	French Forces	China	All Others
ARMY AIR FORCES							
Aircraft, Total	Each	43,091	25,872	11,450	1,417	1,378	2,974
Bomber (Heavy)	Each	2,397	2,302	1	0	0	94
Bomber (Medium)	Each	2,860	1,420	865	164	131	280
Bomber (Light)	Each	7,088	3,697	3,066	166	28	131
Fighter	Each	17,179	8,657	6,695	723	679	425
All Other	Each	13,567	9,796	823	364	540	2,044
Spare Engines (All Types)	Each	47,662	38,736	5,700	a/	565	2,661
Spare Propellers (All Types) . .	Each	57,652	51,687	4,160	a/	619	1,186
ARMY SERVICE FORCES							
Ordnance Department							
Small Arms Ammunition	000 Rds.	8,811,470	6,137,763	1,225,633	719,106	615,153	113,815
Small Arms and Infantry Weapons <u>d/</u>	Each	4,402,834	3,213,383	153,618	204,992	631,450	199,391
Artillery Ammunition	000 Rds.	62,107	42,858	12,863	778	4,570	1,038
Artillery (Field and Coast) <u>d/</u> .	Each	21,718	10,634	6,598	2,043	1,570	873
Mines and Bombs	Each	6,391,078	6,308,838	450	0	22,260	59,530
Tanks (Light)	Each	11,578	7,685	1,683	533	1,000	677
Tanks (Medium and Heavy)	Each	26,380	20,092	5,475	656	0	157
Other Combat Vehicles	Each	58,190	46,477	7,292	3,798	139	484
Trucks (Excluding Jeeps)	Each	639,431	173,679	383,588	43,835	24,504	13,825
Jeeps	Each	189,199	106,988	53,066	9,885	7,004	12,256
Quartermaster Corps							
Boots and Shoes	Pair	16,553,314	816,825	14,498,331	983,004	182,946	72,208
Blankets (Wool and Cotton)	Each	7,250,774	3,928,827	2,580,867	605,210	83,340	52,530
Fork Lift and Warehouse Trucks .	Each	4,231	3,223	920	0	4	84
Cotton Cloth	000 Yards	202,828	64,717	136,122	30	1,128	831
Wool Cloth	000 Yards	61,972	7,984	53,490	0	5	493
Leather	Short Tons	53,148	0	53,030	91	0	27
Signal Corps							
Radar Sets	Each	602	538	60	4	0	0
Radio Sets (All Types)	Each	185,754	136,355	28,703	6,856	10,393	3,447
Radio Tubes	Each	42,366,146	31,845,489	10,237,917	21,742	191,471	69,527
Field Telephones	Each	552,322	94,589	416,351	10,167	27,981	3,234
Telephone Wire (Twisted Pair) . .	Miles	1,191,053	566,540	568,621	14,361	35,553	5,978
Chemical Warfare Service							
Chemical Mortars	Each	2,261	168	0	0	2,006	87
Shells, Chemical Mortar	Each	685,794	105,000	0	0	550,644	30,150
Flame Throwers	Each	59,252	41,901	0	286	15,638	1,427
Gas Masks	Each	4,727,717	3,999,320	14	445,732	249,868	32,783
Smoke Generators	Each	1,214	1,110	0	78	0	26
Chemical Bombs	Each	1,490,272	1,490,254	0	0	0	18
Chemical Grenades and Smoke Pots	Each	2,044,645	161,879	1,430,433	53,500	366,268	32,565
Corps of Engineers							
Airplane Landing Mats	000 Sq.Ft.	261,762	202,238	58,752	0	0	772
Barracks and Hangars	Each	3,586	3,432	0	0	0	154
Barrage Balloons	Each	6,909	6,909	0	0	0	0
Bridges	Sets	1,237	1,177	40	13	0	7
Cranes and Shovels	Each	3,635	2,739	823	24	0	49
Tractors (All Types)	Each	25,680	16,405	8,999	115	46	115
Transportation Corps							
Locomotives (Steam, Gas and Diesel)	Each	3,579	1,427	2,152	0	0	0
Cars, Freight (All Types)	Each	38,556	24,176	14,380	0	0	0
Marine Equipment (Self-Propelled)	Each	612	610	2	0	0	0
Marine Equipment (Non-Propelled)	Each	593	574	19	0	0	0

Βοήθεια που δόθηκε από τις ΗΠΑ στην ΕΣΣΔ κατά τη διάρκεια του Β'Π.Π (αριθμός υλικών)

Αναδημοσίευση από το βιβλίο International Aid Statistics, World War II, που εκδόθηκε το Headquarters, Army service Forces, War Department, σ. 46